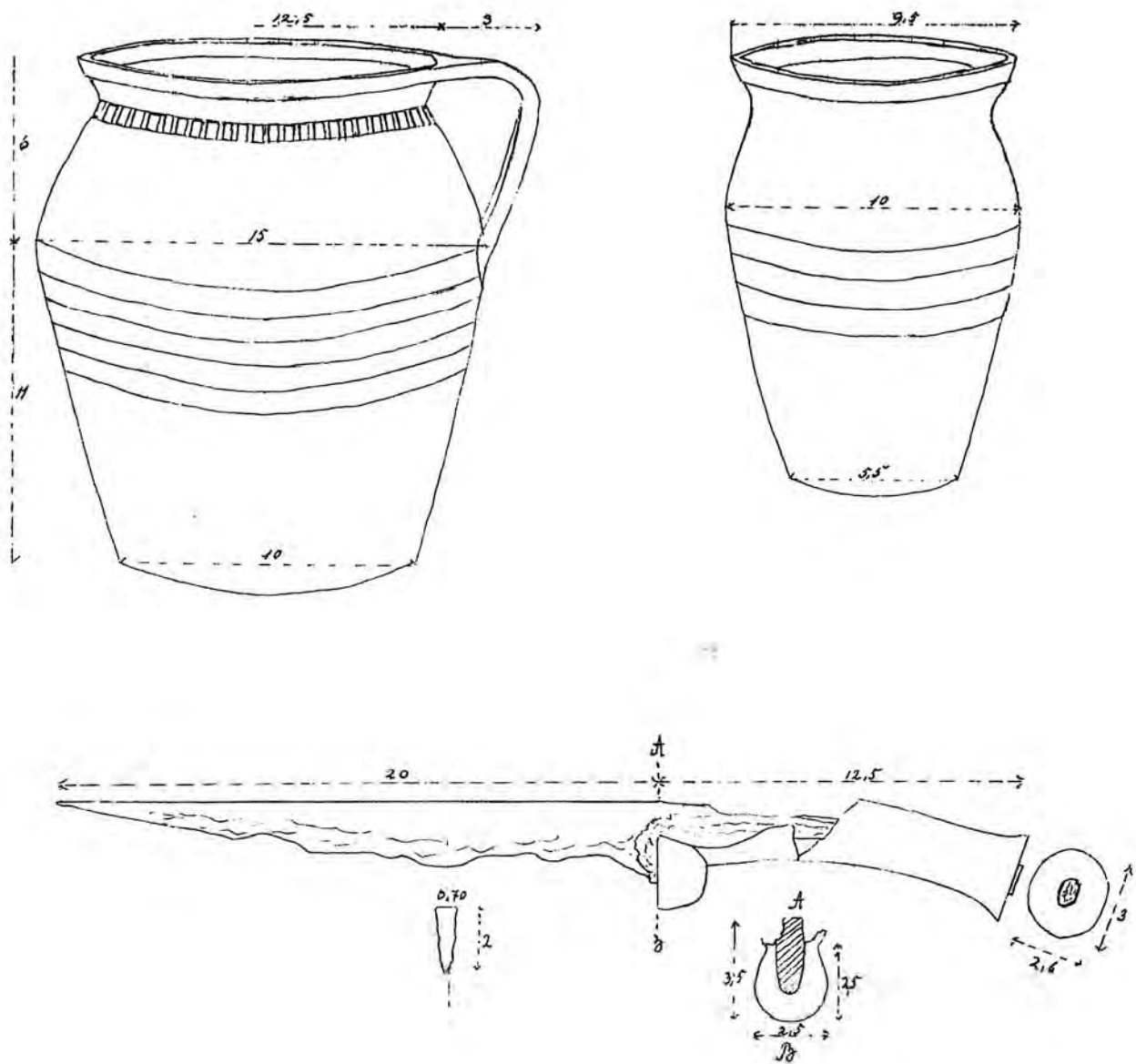

Ryc. 1. Ceramika grupy B2; pugańał nerkowy.
Racibórz, pl. Długosza; 2. poł. XIV/ pocz. XV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 752)

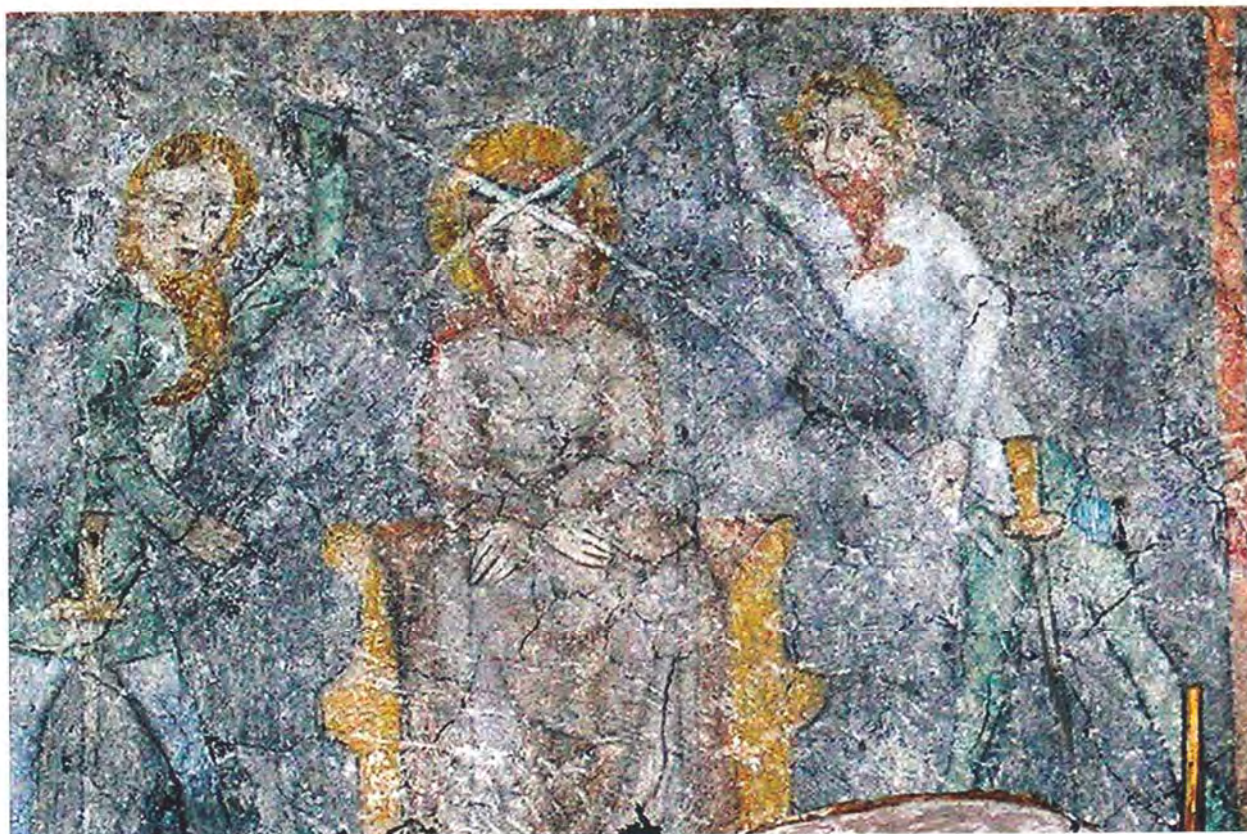
a

b

Ryc. 2. Puginały nerkowe:

- a – malowidło ściennie z 3. ćw. XIV w., kościół w Strzelcach Świdnickich koło Sobótki;
 b – tympanon portalu z ok. 1360-1370 r. – detal postaci Henryka IV Prawego adorującego Tron Łaski
 w kościele św. Krzyża we Wrocławiu. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 3. Puginały nerkowe:

- a – sposób noszenia puginału popularny w XIV w. Malowidło ściennie z kościoła w Jasioniej, 3. ćw. XIV w. Fot. L. Marek;
- b – puginał z rozszerzającą się ku górze rękojeścią i blachą ochronną głowy, rękopis *Sermones de sanctis* (Jordanes z Quedlinburga), biblioteka klasztoru w Żaganiu, 1433/34 r. (wg BU, sygn. IF 592, t. I)

Ryc. 4. Puginały w typie burgundzkim:
 a – Nysa, 2. poł. XV – pocz. XVI w. Fot. L. Marek;
 b – Metropolitan Museum of Art, ok. 1500 r. (za H. Seitzem 1965);
 c – kwatera polptyku z kościoła św. Jakuba w Nysie, poł. XV w.
 Muzeum Archidiecezjalne we Wrocławiu, nr inw. 24. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 5. Znaki nożownicze: a – na puginale z Nysy, XV w.;
b – na głowni noża z zamku Rogowiec, pow. wałbrzyski, XV w. (a, b – fot. autora)

a

b

Ryc. 6. Puginaly tarczowe:

- a – typ burgundzki, Muzeum Wiktorii i Alberta w Londynie, kon. XV w. (za Petersonem 2001);
 b – rękopis *Legenda Aurea* (Cod. 326, s. 21 r.), 1446 r., Biblioteka Narodowa we Wiedniu
 (za www.imareal.oeaw.ac.at, nr. fot. 7006820)

Ryc. 7. Puginały tarczowe:
 a – jelec i okładziny, Wrocław, ul. św Mikołaja 22, XV w. (za Jastrzębskim 2004);
 b – puginał z wielokątnymi tarczami, Thames St. w Londynie, poł. XV w; trzon rekojeści zrekonstruowany
 (za Wardem Perkinsem 1967)

a

b

c

Ryc. 8. Sposób noszenia pugiinału tarczowego:

a, b – Poliptyk Grudziądzki, 4. ćw. XIV w. Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 22.;
c – nagrobek Bolka II Opolskiego, 1380–1382 r. kościół franciszkanów w Opolu; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 9. Rycerski sposób noszenia pugiinału tarczowego, przykutego łańcuchem do napierśnika:
tympanon zachodni kościoła pw. św. Piotra i Pawła w Strzegomiu,
ok. 1370 r. Fot. L. Marek

a

b

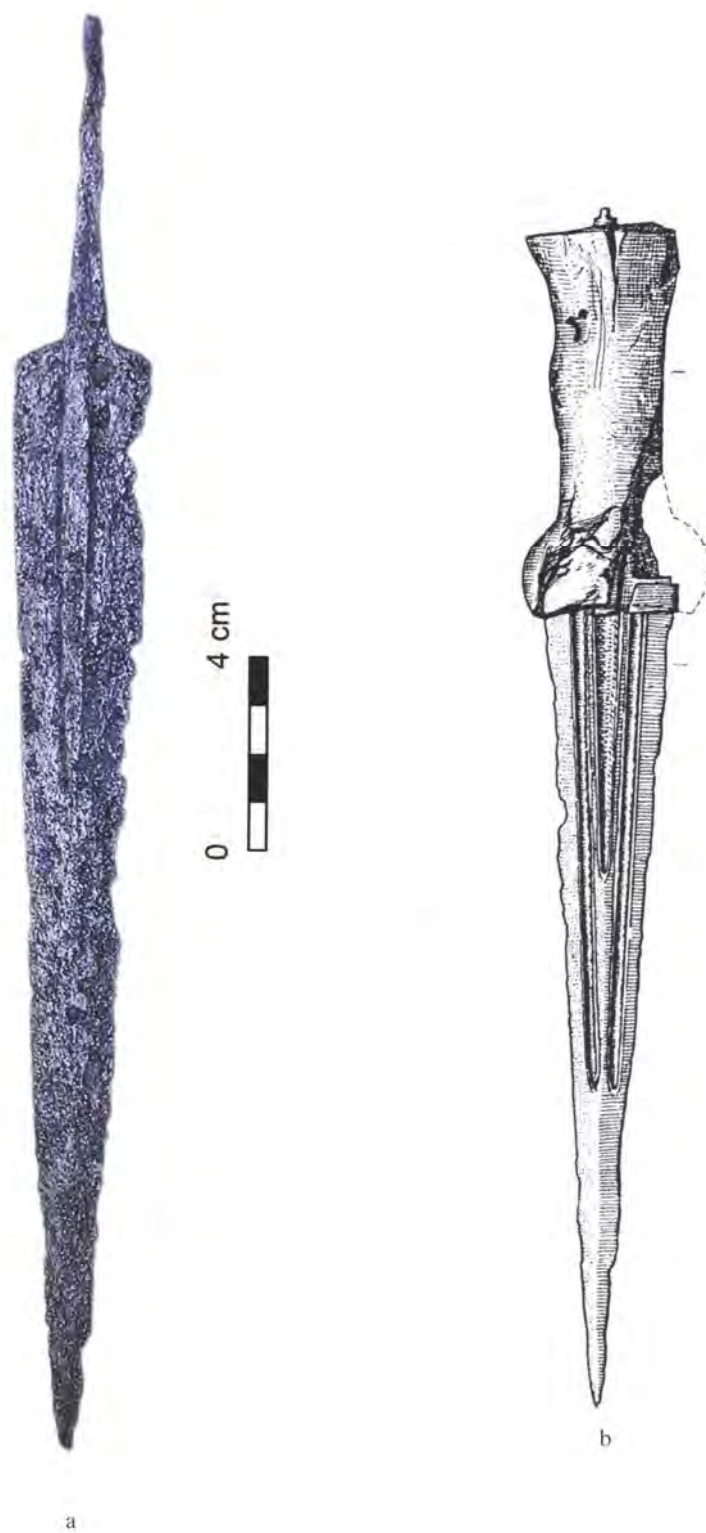
Ryc. 10. Puginały tarczowe z głowicami i jelcami o konstrukcji warstwowej:

a – Poliptyk Zwiastowania z Jednorożcem z kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu, ok. 1480 r.
Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 124, Fot. L. Marek;

b – Armeria Real w Turynie, nr inw. H 83, XV w (za <http://www.artito.arti.beniculturali.it>, nr. fot. PP1640)

Ryc. 11. Puginał tarczowy, nagrobek rycerza Haynolda, †1550 r.,
kościół św. Elżbiety we Wrocławiu. Fot. L. Marek

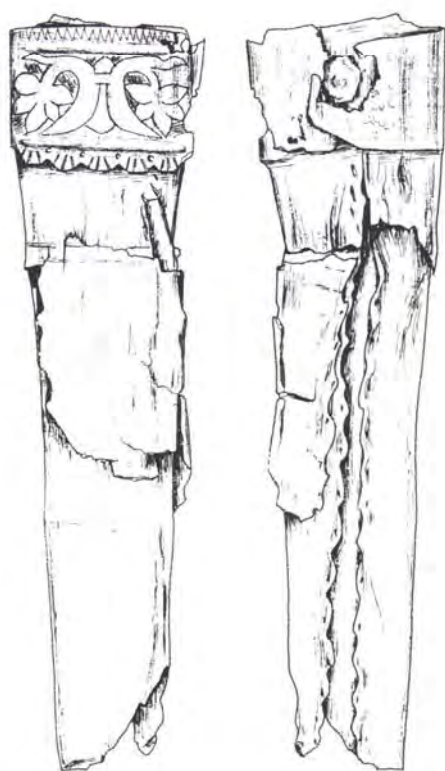

Ryc. 12. Sztylety:

a – głownia, Sobótka, XIV–XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2713. Fot. L. Marek;
b – Neubrandenburg, przed 1316 r. (za Schoknechtem 1980)

a

0 1 cm

b

c

0 5 cm

d

Ryc. 13. Formy oraz zdobnictwo pochew puchalów:

- a – floratura z malowideł ściennych na łuku tęczowym kościoła w Szczepanowie k. Sobótki, 1. poł. XIV w.;
 b – Wrocław, ul. Więzienna 10, XIV w., (za Wachowskim 1999);
 c – szkielet pochwy puchala szwajcarskiego, XIII/XIV w., Neuchatel, Szwajcaria, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2770, Fot. L. Marek;
 d – puchal znaleziony razem z brązowym szkieletem pochwy, Szwajcaria, XIII/XIV w. (za Schneiderem 1960)

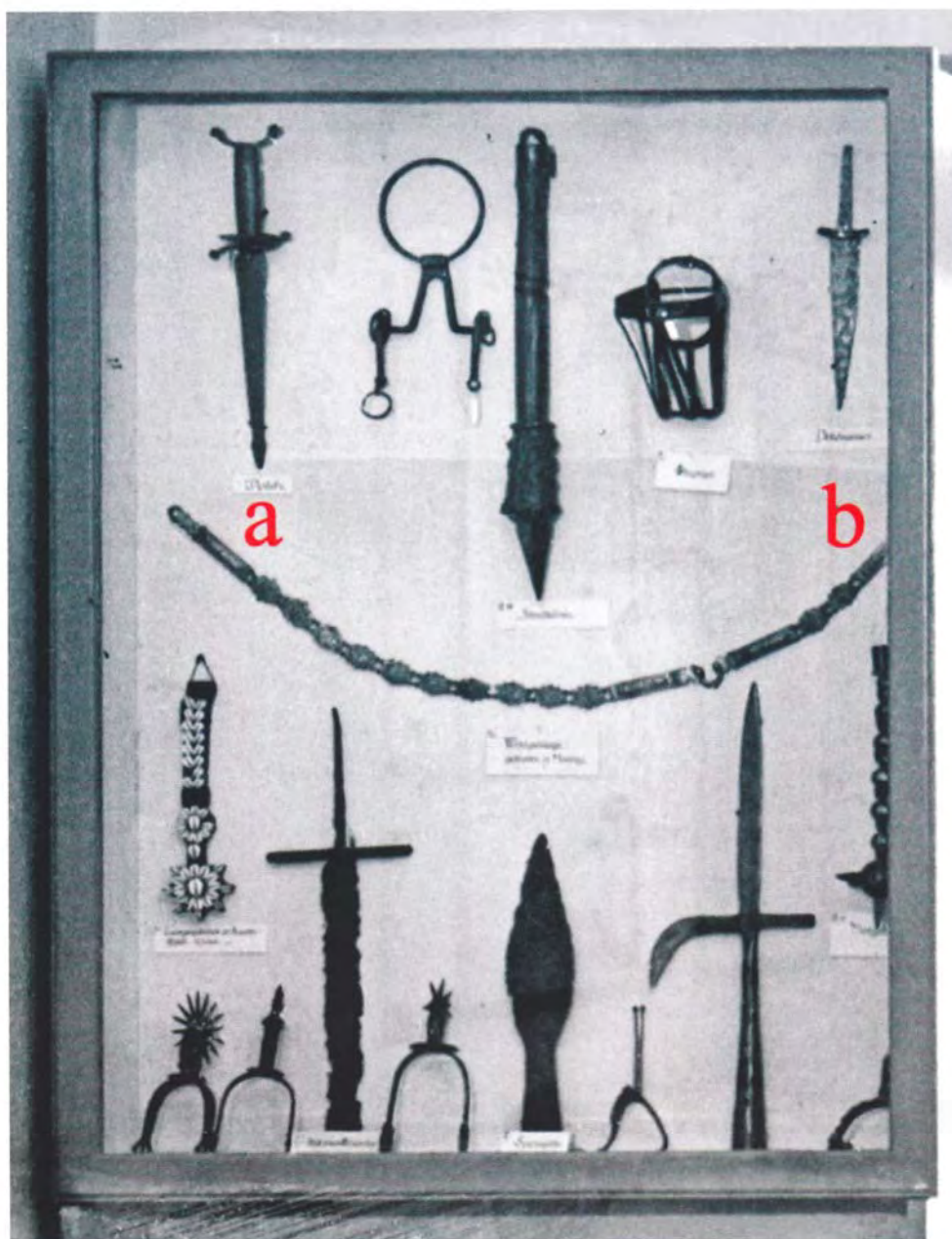

a

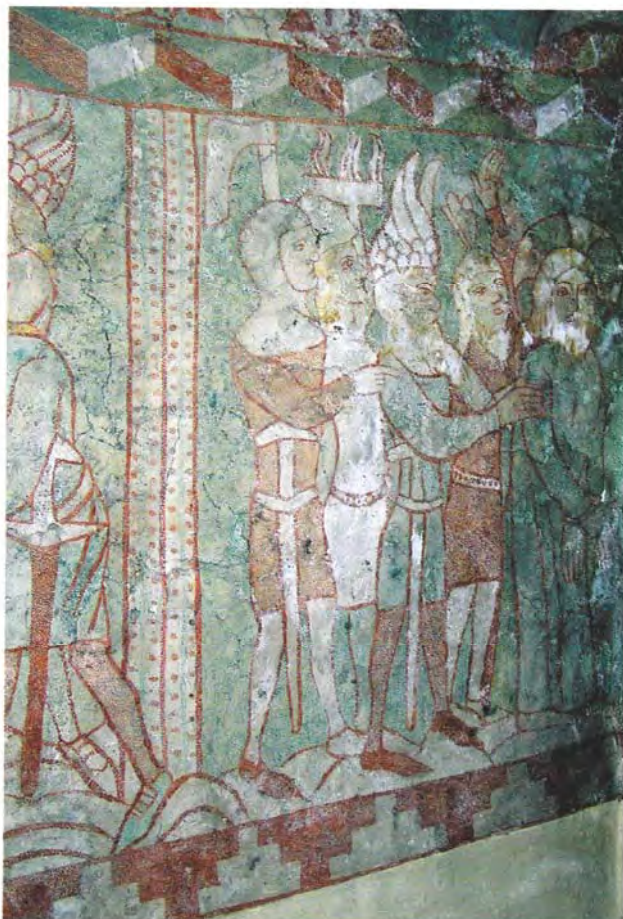

b

Ryc. 14. Puginały typu basilard:
a – z kolekcji B. Engela, XIV w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu; dawny niemiecki nr inw. 431:27;
b – krzyż kamienny na drodze leśnej Łupki–Wleń; po lewej stronie wyobrażenie puginału

Ryc. 15. Fotografia archiwalna gabloty z Heimatmuseum w Świdnicy:
 a – sztylet typu basilard z antenowatym jęczm i głowicą, 2. poł. XIV w.;
 b – pugińal z głownią nożowatą, XIV/XV w.

a

b

c

d

Ryc. 16. Puginały typu basilard:

a, b – zbrojni z malowideł ściennych; kościół w Strzelcach Świdnickich pod Sobótką, 3. ćw. XIV w.;
c – nagrobek Henryka VI Wrocławskiego około 1350 r., Wrocław – klasztor Urszulanek;
d – nagrobek Bolka I Opolskiego, kościół Franciszkanów w Opolu, 1380-1382 r.; a-d – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 17. Puginały nożowe:

- a – z tarczką boczną, kamienne sakrarium z ok. 1375-1380 r., kościół św. Marii Magdaleny we Wrocławiu. Fot. L. Marek;
 b – puginał nożowy noszony z sakwą, Kodeks Hornigowski Żywota św. Jadwigi (za Ehlert i in. 2000, s. 35 r);
 c – kord (puginał nożowaty), Ryczyn pow. oławski, XVw. (AF/MAW, nr. negatywu p390)

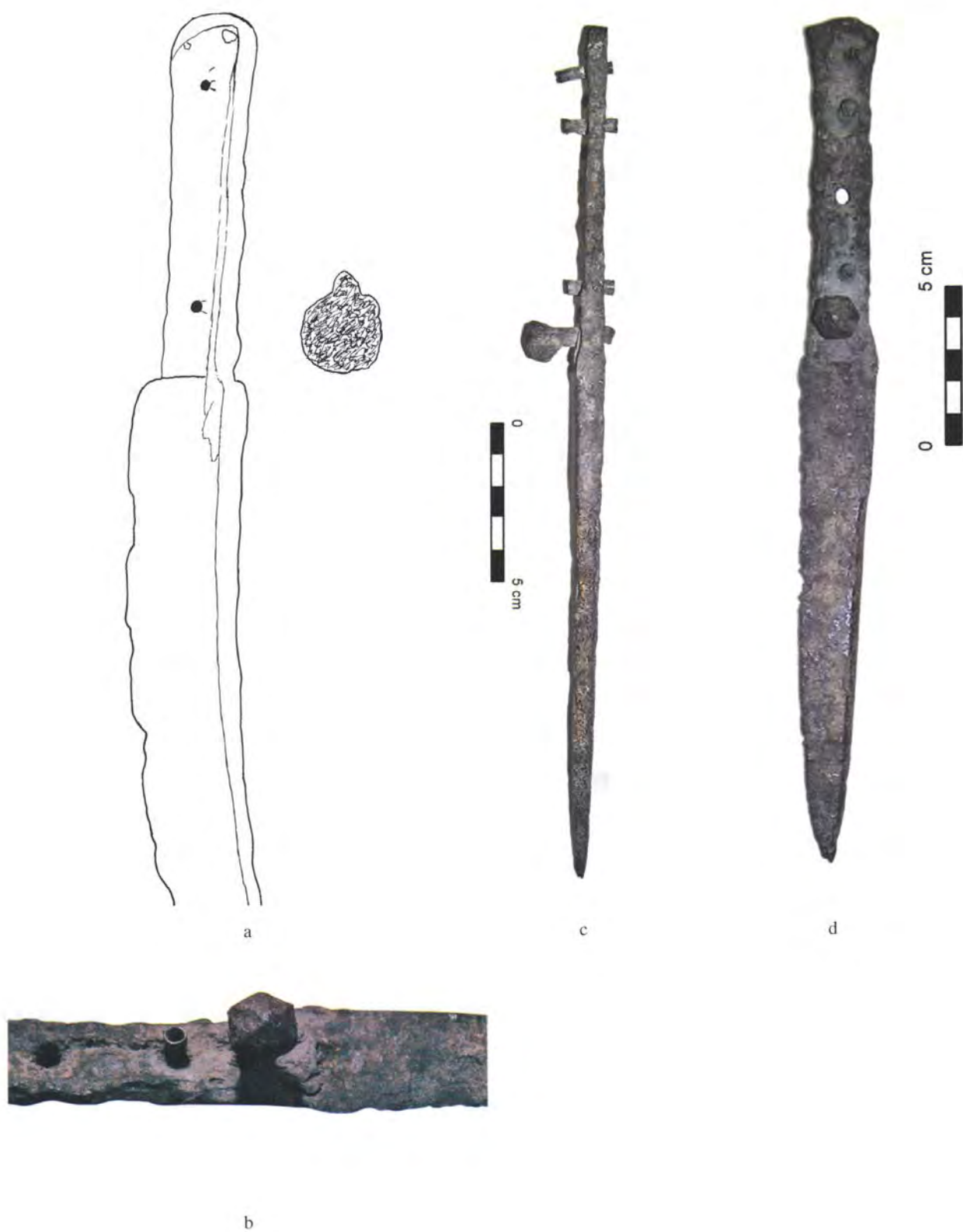

c

d

Ryc. 18. Głownia puginału, XIV-XV w., Wrocław, ul. Kanonia 14:
a, b – widok ogólny;
c – znak nożowniczy; d – pęknięcie. Fot. L. Marek

Ryc. 19. Puginały nożowe:
 a – XV w., Bielawa pow. dzierzoniowski (wg AP WSPŚ sygn. 754, s. 829-833);
 b, c, d – 2. poł. XIV-XV w., nr inw. 654 A, Muzeum Regionalne w Jaworze, Fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 20. Puginały nożowe:

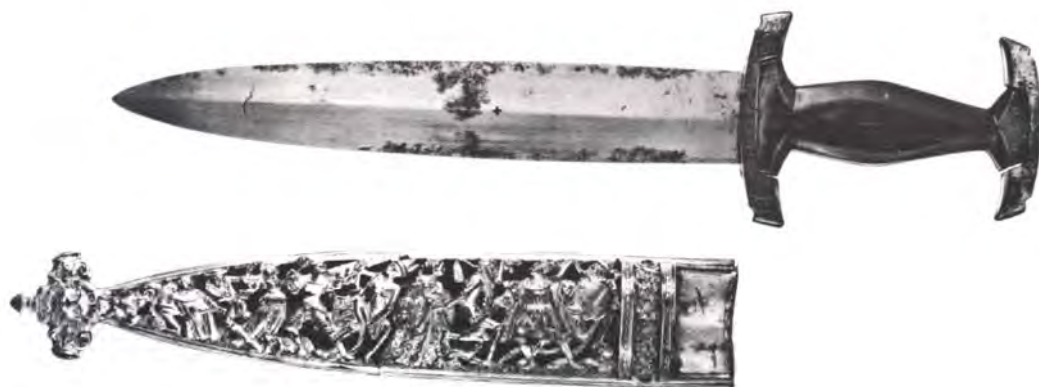
- a – z wyłobioną podłużnie głowicą, wrocławski Poliptyk Zesłania Ducha Świętego, kościół Bernardynów, ok. 1500 r. Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 111;
b – na elewacji południowej Ratusza Wrocławskiego – lata 1480-1489;
c – okolice Darmstadt, I. poł. XVI w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2739. Fot. L. Marek

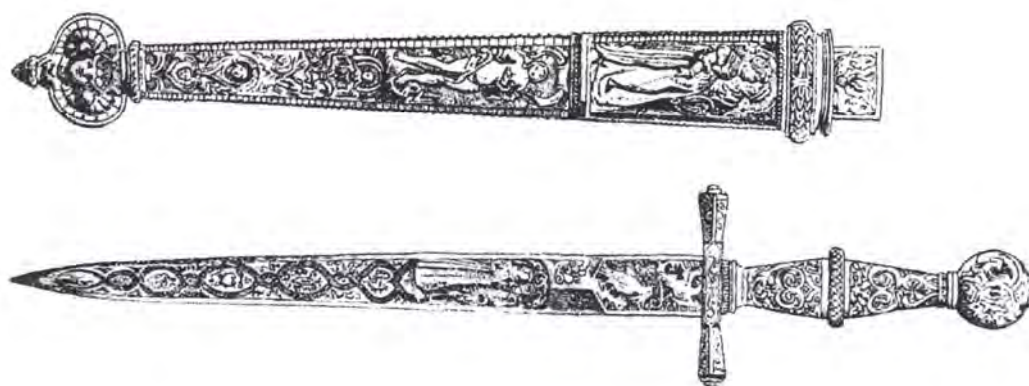
Ryc. 21. Zabytki interpretowane jako pignony:
 a, b – przedmiot o niewyjaśnionej funkcji, znalezisko luźne, Niemcza, średniowiecze (?). Fot. L. Marek;
 c – pignona tarczowy, XIV/XV w. Historisches Museum w Bernie (za Wegelim 1929)

a

b

c

Ryc. 22. Puginały renesansowe:

- a – mieczowy, nagrobek rycerza Wolfa Haunolda (†1572), wykonany ok. 1560 r., kościół w Brzezynie, pow. średzki. Fot. L. Marek;
 b – szwajcarski, ok. 1570 r; na pochwie motyw tańca śmierci (za Schneiderem 1977);
 c – mieczowy, ok. 1540 r. ze zbrojowni księcia brzesko-legnickiego Fryderyka II (za Kalesse 1888)

a

b

c

Ryc. 23. Puginały z czterodzielną głowicą:

a – landsknechtowski, odmiana 1, nagrobek Jorga von Pogrell († 1560), kościół w Różanej, pow. ząbkowicki;
 b, c – nerkowy, kon. XV/pocz. XVI w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw., IX-1922,
 prawdopodobnie znalezione na terenie Czech, trzon rękojeści wtórny. a-c – fot. L. Marek

Ryc. 24. Puginały landsknechtowskie odmiany 2:
 a, b, c – Legnica, ul. Bankowa, pocz. XVI w. Fot. L. Marek;
 d – Germanisches National Museum; Norymberga; około 1514 r. (za www.fotomarburg.de, nr fot. MI07992f05a)

a

b

Ryc. 25. pugiwały landsknechtowskie odmiany 2:
 a – płyta nagrobna rycerza von Polckaw († 1569) r., kościół w Rogoźnicy, pow. świdnicki. Fot. L. Marek;
 b – w komplecie z pochwą wyłowiony z Renu koło Woerden w Holandii, przed 1574 r.,
 trzon rękojeści – rekonstrukcja (za Ypeys 1964)

Ryc. 26. Pugańał odmiany 3.
Nagrobek Urbana von Nimitz († 1566 r.), kościół Matki Boskiej Królowej Polski w Przerzeczynie Zdroju,
pow. dzierzoniowski. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 27. Puginały landsknechtowskie odmiany 4;

a – nagrobek Hansa von Peterswalde († 1553 r.), kościół pw. św. Jakuba w Pieszycach, pow. dzierzoniowski.
Fot. L. Marek; b – z dawnego Muzeum Sztuki i Starożytności w Nysie, poł. XVI w. (za Dittrichem 1930)

a

b

c

Ryc. 28. Puginały landsknechtowskie odmiany 5:

- a – nagrobek Friedricha von Porsnitz, kon. XVI w., kościół w Wiadrowie, pow. jaworski. Fot. L. Marek;
 b – Deutsches Historisches Museum w Berlinie, 1600 r. (za Müllerem i Köllingiem 1981);
 c – dawne Muzeum Sztuki i Starożytności w Nysie, 4. ćw. XVI w. (za Dittrichem 1930)

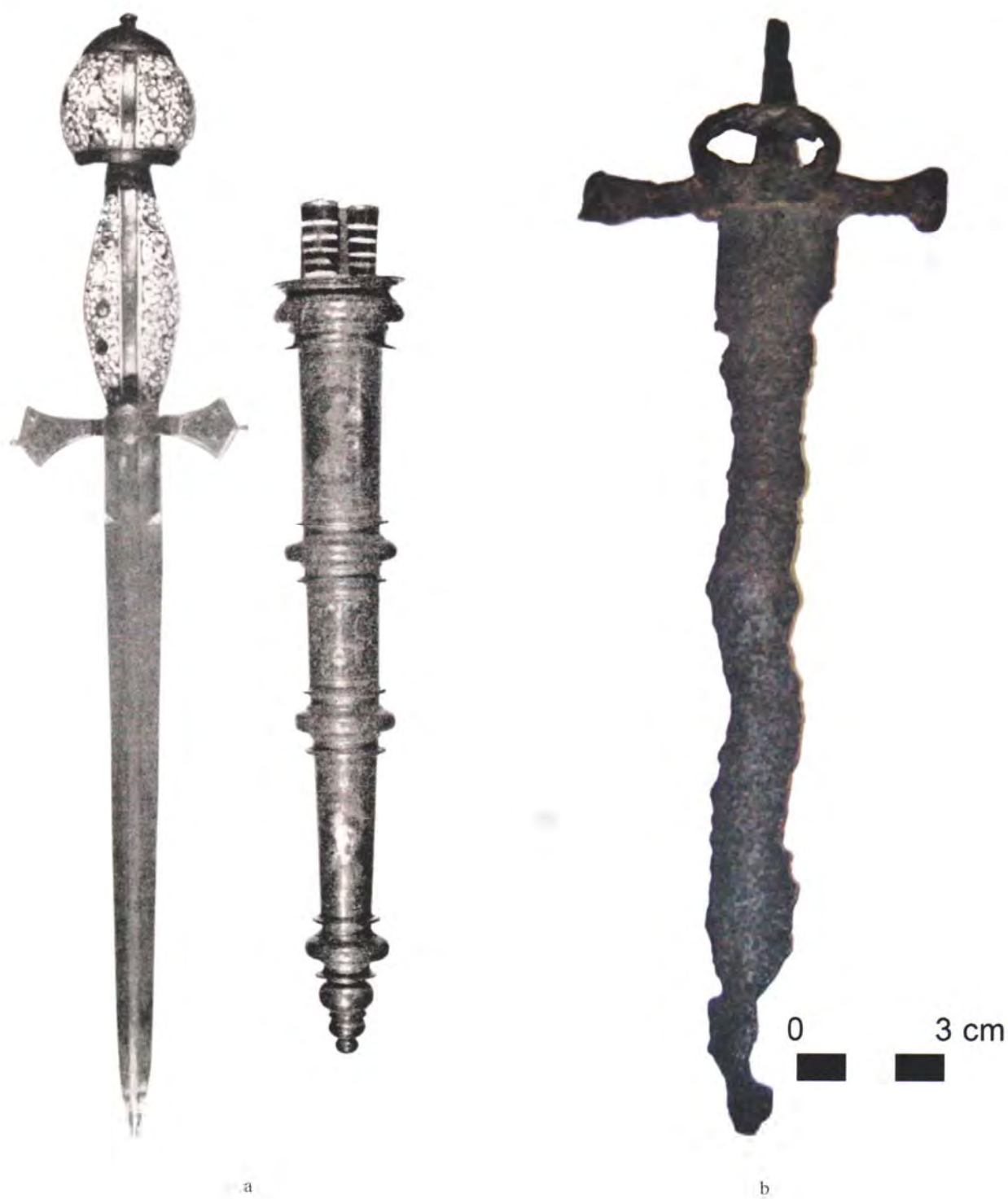

a

b

Ryc. 29. Pochwy pugińałów odmiany 5:
a – nagrobek rycerza von Niemitz, kon. XVI w., kościół w Przerzeczynie Zdroju, pow. dzierzoniowski;
b – nagrobek z 1580 r., kościół św. Marii Magdaleny we Wrocławiu; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 30. Puginały odmiany 5:
a – w komplecie z pochwą, kolekcja Odescalchi w Rzymie, nr inw. 228 (za di Carpegna 1969);
b – Muzeum w Raciborzu, nr inw. MRB-92, nieznane okoliczności odkrycia; a-b – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 31. Puginyły ślubne:

- a – nagrobek Baltazara Schaffgotscha († 1561 r.), kościół św. Michała Archaniola w Czernicy, pow. jeleniogórski. Fot. L. Marek;
 b – zabytek o głowni z datą 1556, Armeria Real w Turynie, nr inw. H 82 (za www.artito.arti.beniculturali.it, nr. fot.17598)

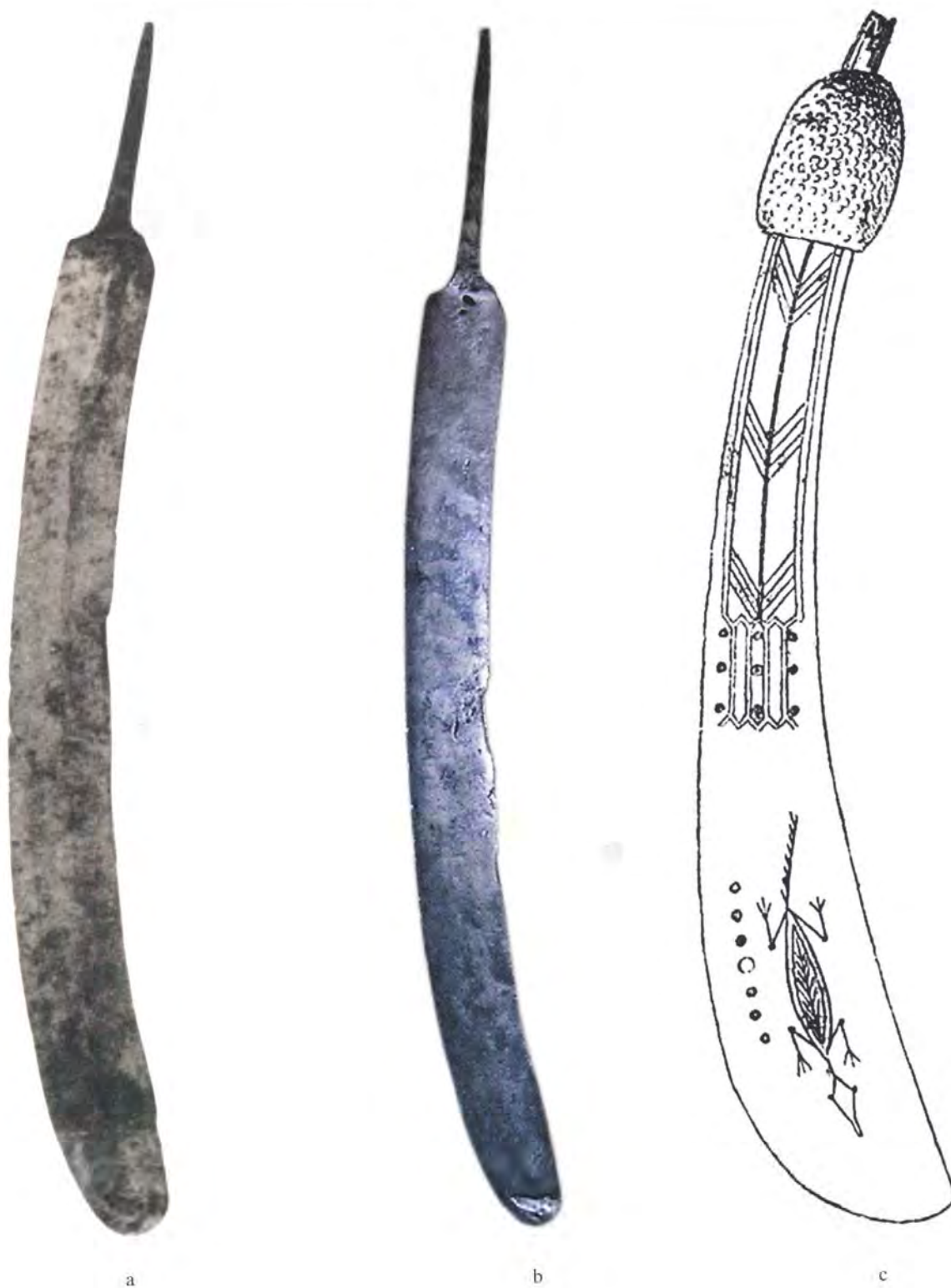

a

b

Ryc. 32. Lewaki, 2. poł. XVI w.:
 a – nagrobek Bernhardta Schaffgotscha, kościół w Cieplicach Śląskich;
 b – nagrobek Georga von Falkenhain, kościół w Głosce, pow. średzki; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 33. Przedmioty interpretowane jako średniowieczne tasaki:
 a – replika określana jako znalezisko z Sokolca na Górze Krzyżnej (za Głoskiem i in. 1978)
 Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2750;
 b – replika, Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, nr inw. MJG-A-28P. Fot. L.Marek;
 c – tasak z gabinetu osobliwości opata klasztoru lubiąskiego Arnolda Freibergera, legendą związany
 z bitwą pod Legnicą – XVII w. (za Arndtem 1942)

a

b

c

Ryc. 34. Późnośredniowieczne tasaki:

- a – miniatura Kodeksu Hornigowskiego Żywota św. Jadwigi z 1451 r (za Ehlert i in. 2000);
 b – malowidło ściennie z kościoła w Strzelcach Świdnickich, 3. ćw. XIV w.;
 c – Tatar na nagrobku księcia Henryka II, lata 1383-1385; b-c – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 35. Antyfonarz Żagański (wg BU, IF 396), ok. 1446 r :
 a – tasak w scenie ścięcia św. Jana Chrzciciela;
 b – św. Katarzyna Aleksandryjska z prostym mieczem

a

a

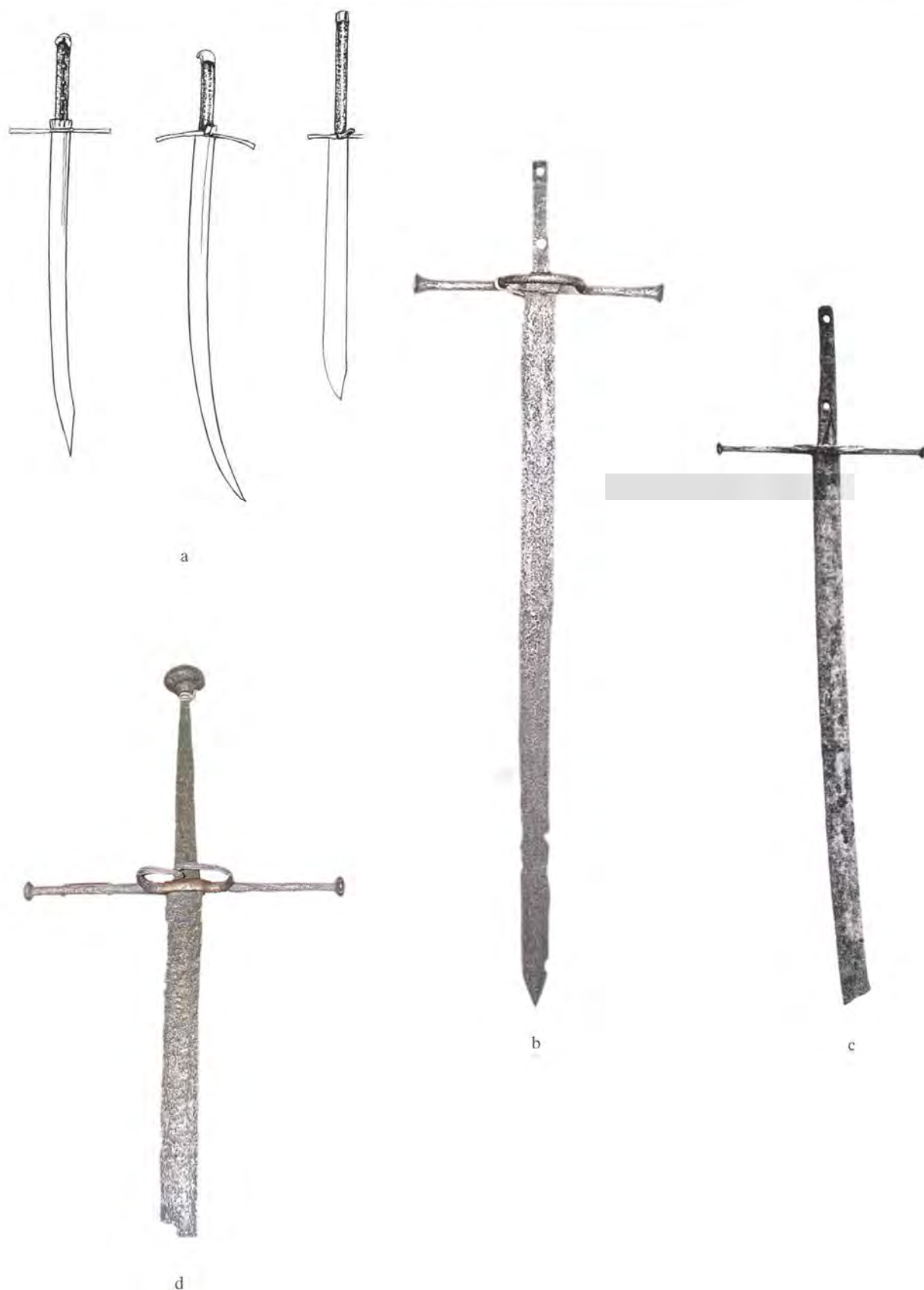

c

Ryc. 36. Tasak, 2. poł. XVI w. Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2753;
a – widok ogólny; b – znak rzemieślniczy wykładany złotym metalem;
c – fragment opłotu trzonu rękojeści, tzw. turbanu lub tureckiej głowy; a-c – fot. Ł. Marek

Ryc. 37. Szable w typie węgieskim:
 a, b – Muzeum Zamkowe w Pszczynie, XV/XVI w., nr inw. MPS 4409, Fot. L. Marek;
 c, d – Węgry, pocz. XVI w. (za Ferencem 1971)

Ryc. 38. Szable: a – okazy dwuręczne – *Große Messer*, ok. 1490 r., Kunsthistorisches Museum we Wiedniu (za Seitzem 1965);
 b – szabla w typie węgierskim, pocz. XVI w., Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. MWP 51173;
 c – szabla z piaskowni Kopaszi na Węgrzech (za Kovacsem 1994); d – szabla w typie węgierskim, pocz. XVI w.,
 Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. MWP 3143; b, d – fot. L. Marek

a

b

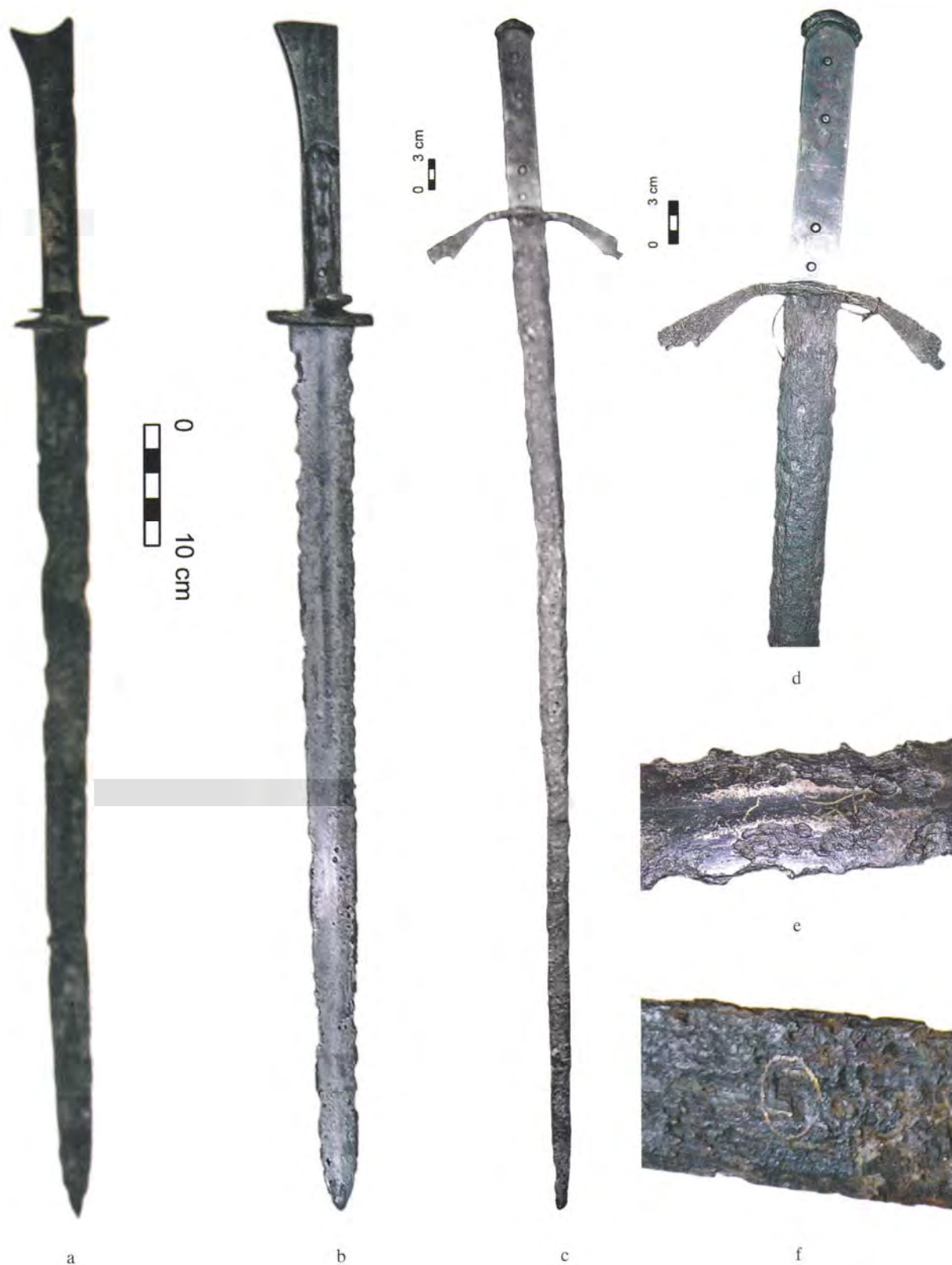

c

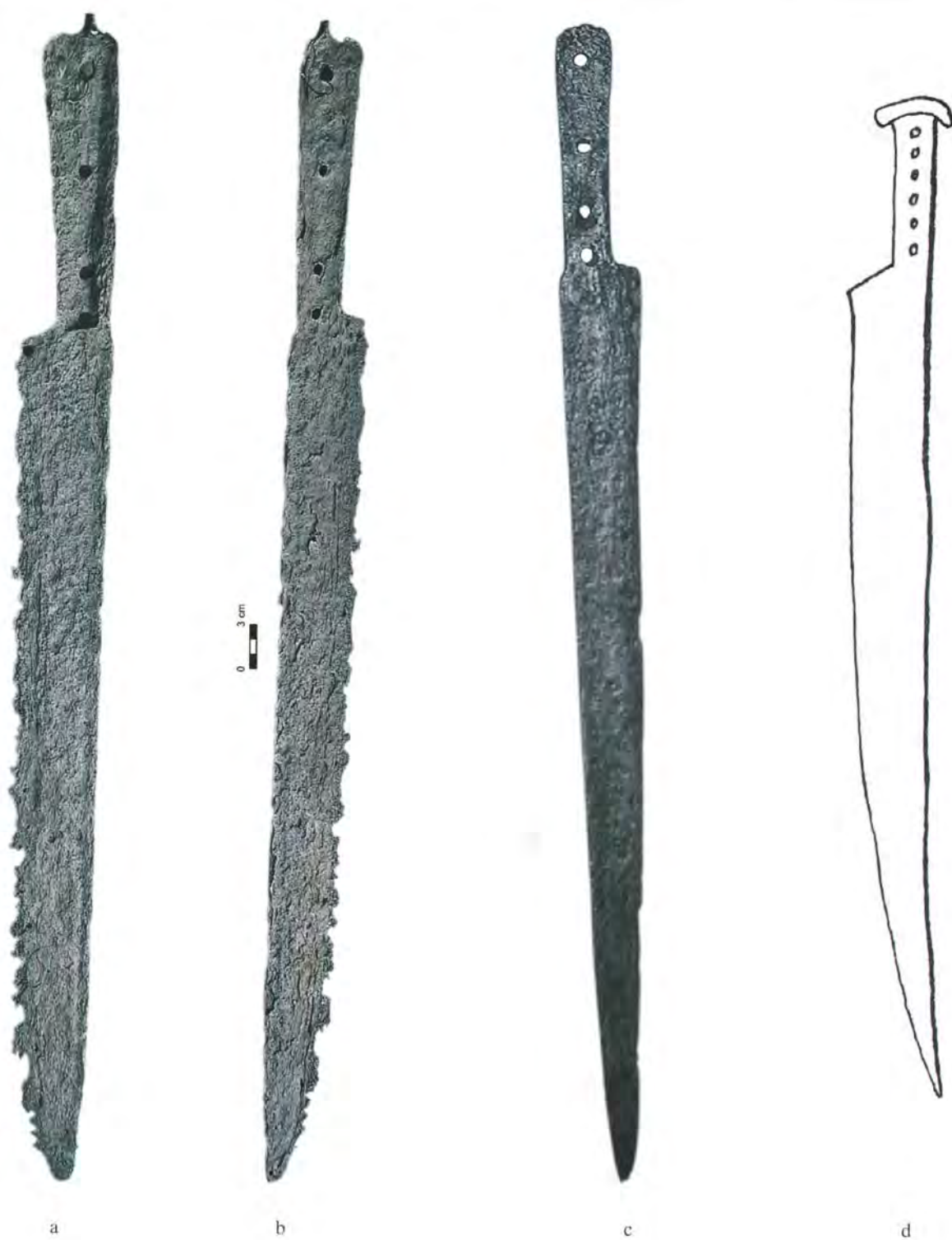

d

Ryc. 39. Tasaki z głowicami typu 83, wg A.V.B. Normana (1980):
 a, b – Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, 2. poł. XVI w., nr inw. 2749; c- nagrobek Ernesta von Diebitsch (†1592 r.),
 kościół w Lubnowie, pow. trzebnicki; d – tasaki żołnierzy taborów Landeszeughaus w Grazu; a-d – fot. L. Marek

Ryc. 41. Kordy o głowniach obosiecznych:
 a, f – Zborowo koło Kalisza; XV w.; b, e – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 51292MWP, XV w.;
 c, d – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. MWP53928; XV–XVI w. a-f – fot. L. Marek

Ryc. 42. Kordy typ I: a, b – Muszkowice pow. ząbkowicki, 1. poł. XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2740; c – bez znanego miejsca znalezienia, XV w., Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 5346MWP; a-c – fot. L. Marek; d – Wiry pow. świdnicki, XV w. (wg AP WSPS, sygn. 760)

Ryc. 43. Kord typu I, XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2732.
a – widok ogólny; b – gmerk wyryty okładzinie; a-b – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 44. Kordy typu I:
a – kwatera polipytu pędzla mistrza tzw. ołtarza Fryderyka (Meister des Friedrichaltars) 1440-1450 r.;
b – ołtarz pasyjny, 1450 r. a-b – Museum der Stadt Wien. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 45. Kordy typu II:

a – rękopis *Sermones de sanctis* z biblioteki klasztoru w Żaganiu, 1434 r. (wg BU sygn IF 592, s. 215V);

b – zabytek z zachowaną rękojeścią, Bayerisches Nationalmuseum Monachium (za www.fotomarkburg.de, nr fot. M102349d05a)

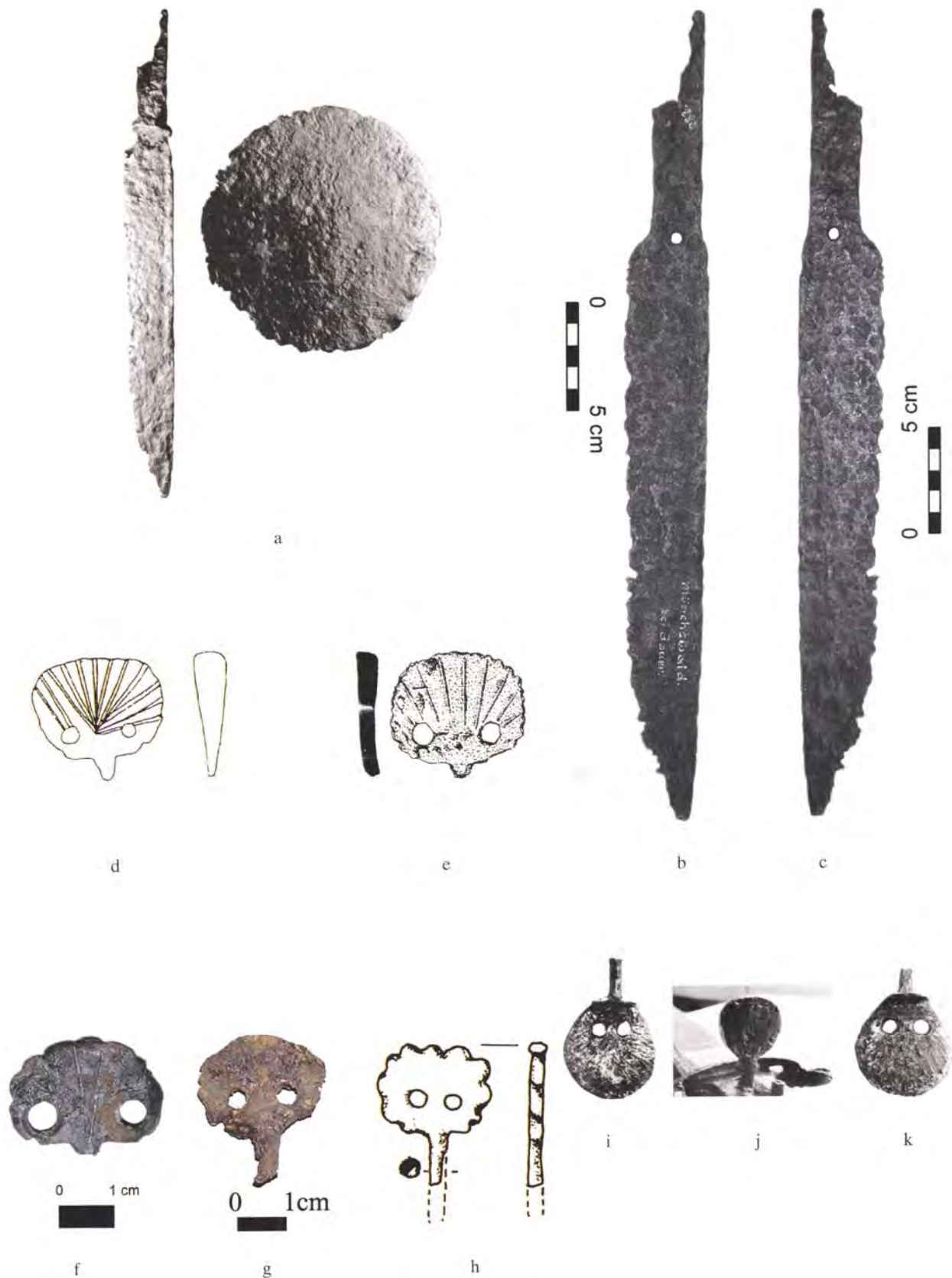

a

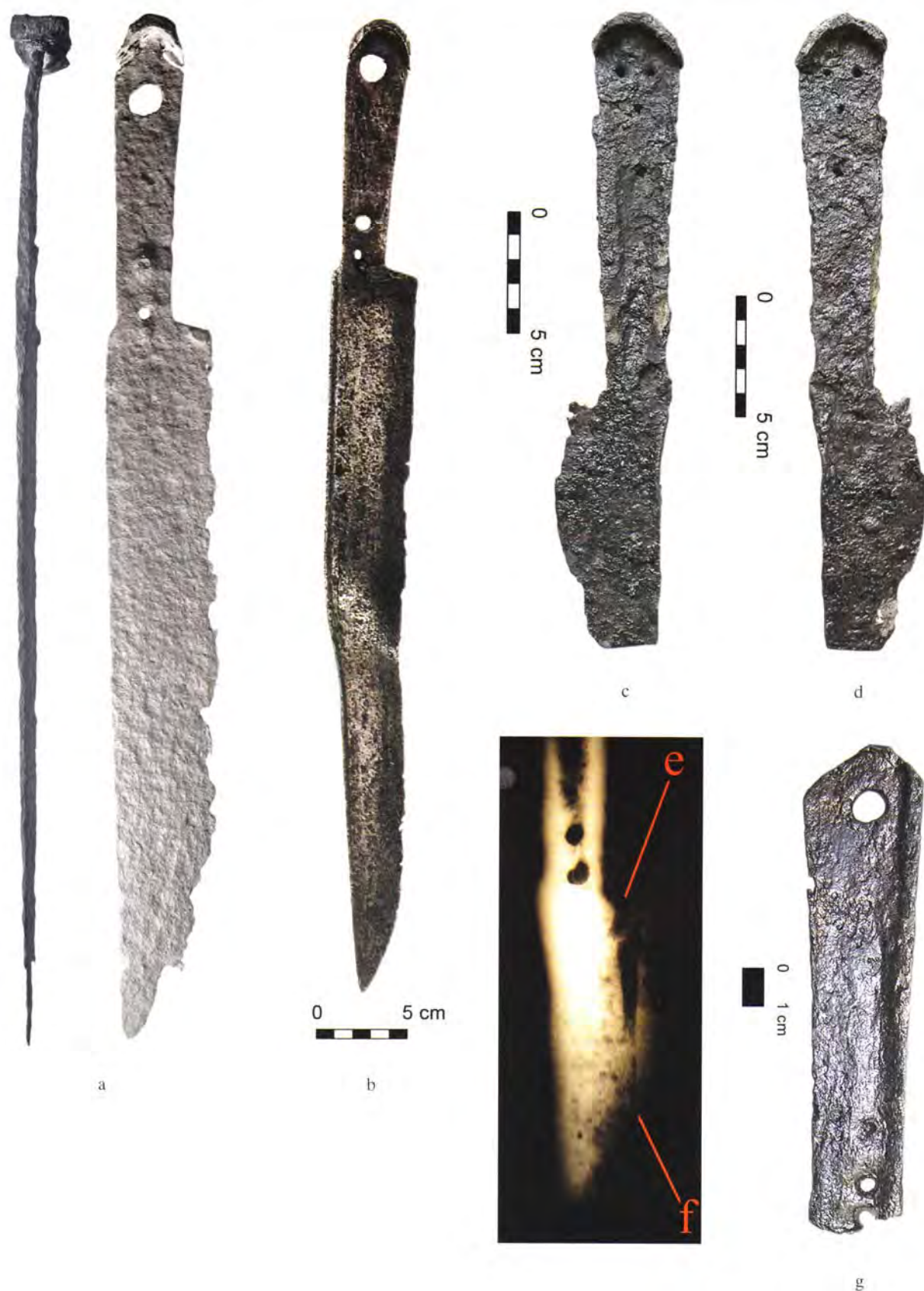

b

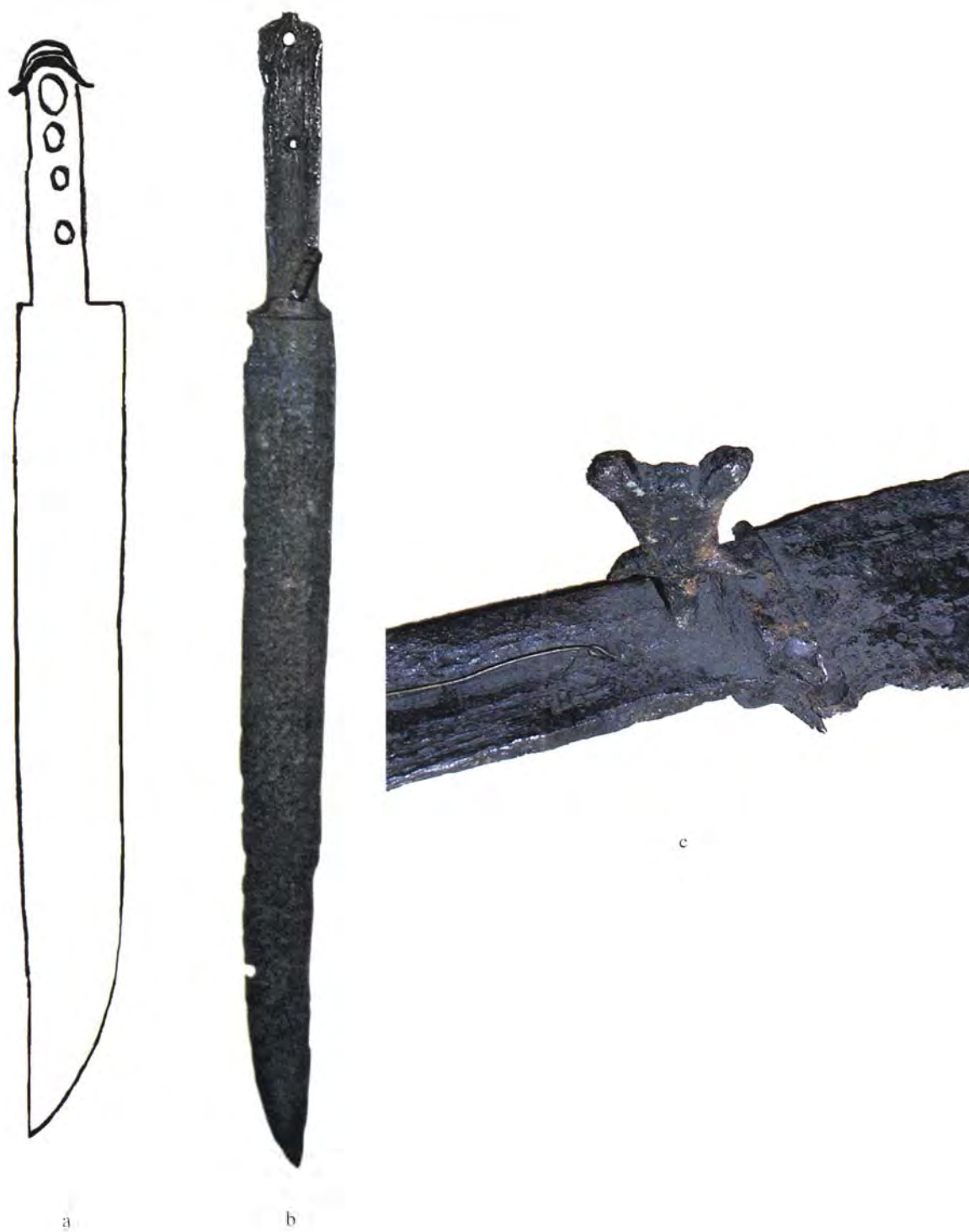
Ryc. 46. Kordy zaopatrzone w dwa otwory na nity mocujące jelec:
a, b – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 52246MWP; 34289MWP, XV w. a, b – fot. L. Marek

Ryc. 47. a, b, c – kord, 1 poł XV w., Górzec koło Męcinki, pow. jaworski, Muzeum Regionalne w Jaworze, nr inw. 282 A. (a – wg AP WSPŚ, sygn. 716); b-c – fot. L. Marek; d-k – tarczki boczne pugałów i kordów w kształcie muszli św. Jakuba: d – Nowe Miasto Korczyn (za Kajzerem i Rychterem 1997); e – zamek Vartnov, okr. Opava (za Kouřilem i inn. 2001); f-g – zamek Bardo, pow. ząbkowicki, znalezione przy wieży ostatecznej obrony. Fot. L. Marek; h – Jarocin (za Grygielem 1994); i – Republika Czeska, znalezisko luźne; j – przy kordzie z Janosławic, okr. Šumperk, k – zamek Šostýn (i-k – za Michną 1997)

Ryc. 48. Kordy typu II: a – Biskupin pow. legnicki, XV w. (za AF/MAW, nr negatywu 5917),
 b – Polska Cerekiew pow. kędzierzyński, XV w., Muzeum w Raciborzu, nr inw. MRB97 (fot. T. Gąsior);
 c-f – zamek Sokolec na Górze Krzyżnej, pow. jeleniogórski XV w., Instytut Archeologii UW; c-d – fot. L. Marek;
 e – zdjęcie RTG: miejsce dokucia nawęglonej nakładki tworzącej ostrze; g – trzpień kordu o prostopadłe zagiętym
 grzbiecie, zamek Szczerba koło Gniewoszowa, pow. kłodzki, 1. poł. XV w. Fot. L. Marek

Ryc. 49. Kordy: a – Żarków pow. głogowski, XV w. (wg AP WSPŚ, sygn 693, s. 107);
b, c – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 154MWP., XV w. Fot. L. Marek

Ryc. 50. Kord z rzemiennym temblakiem, A. Dürer, mały cykl pasyjny 1511 r. (za www.wga.hu)

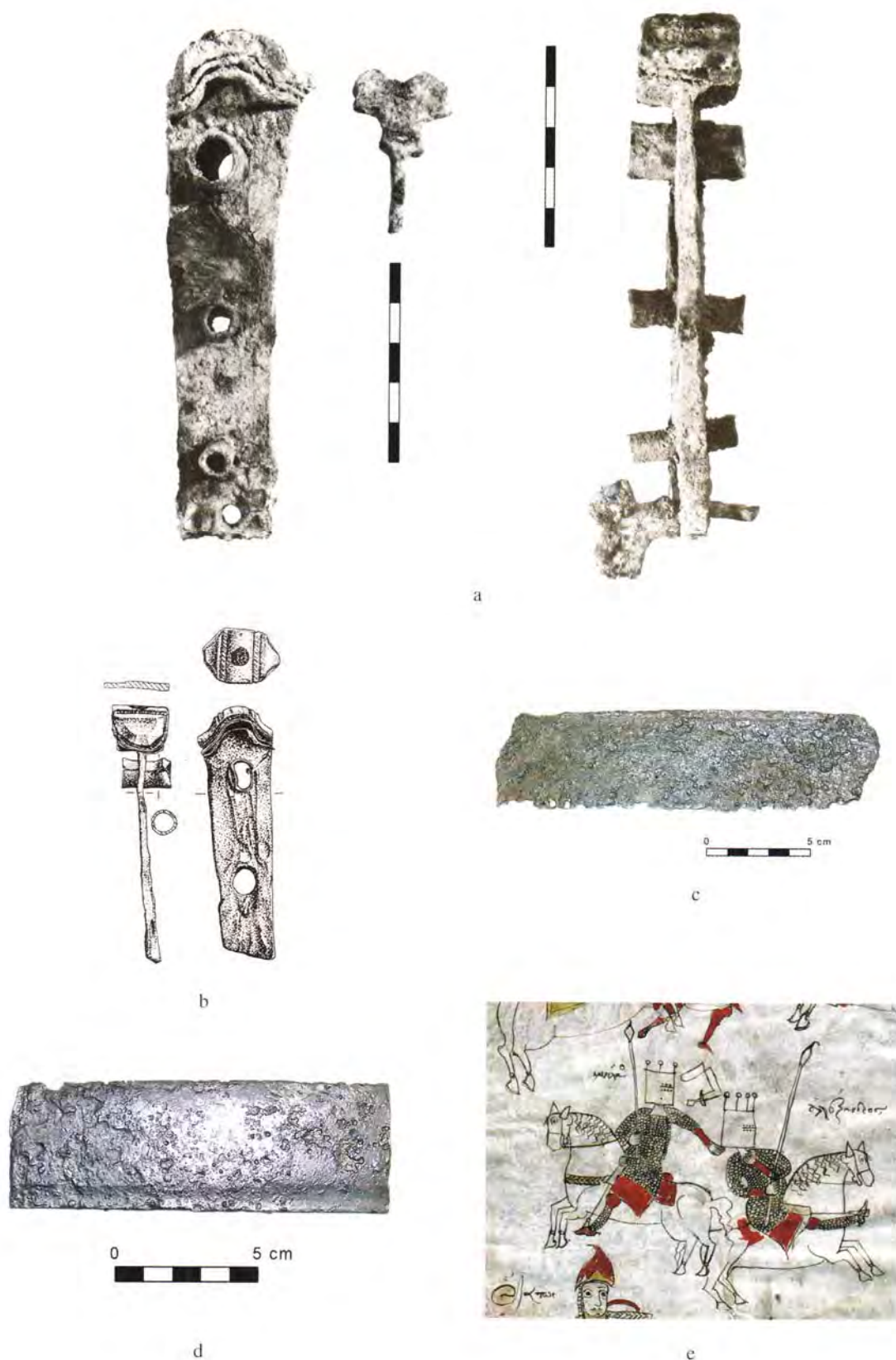
a

b

Ryc. 51. Zdobienie okładzin:

a – kord z zachowanym fragmentem okładziny rękojeści dekorowanej mosiężnymi rozetkami, zamek Rogowiec, XV w. Fot. T. Gąsior; b – analogicznie zdobiona rękojeść noża, XV w., Nysa. Fot. L. Marek

Ryc. 52. Fragmenty kordów: a – rękojeść, głowica typu B, zamek Rogowiec, XV w. Fot. T. Gąsior;
 b – fragment rękojeści, brązowa głowica typu B, zamek Rokštejn, 1. poł. XV w. (za Měřinským, Plačkem 1989);
 c – fragment głowni typu II, XV w., zamek Rogowiec; d – fragment głowni typu II, 1. poł. XV w., zamek Szczerba. Fot. L. Marek;
 e – głownia miecza pękająca na prostokątne odcinki, rękopis Iliady Homera, XIII w.,
 Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (BU, sygn. R 26, s. 2V)

Ryc. 53. Zabytki z nadbrzeża przy Moście Uniwersyteckim we Wrocławiu:
 a – kord, kon. XV w.;
 b – zespół naczyń ceramicznych, kon. XV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 652)

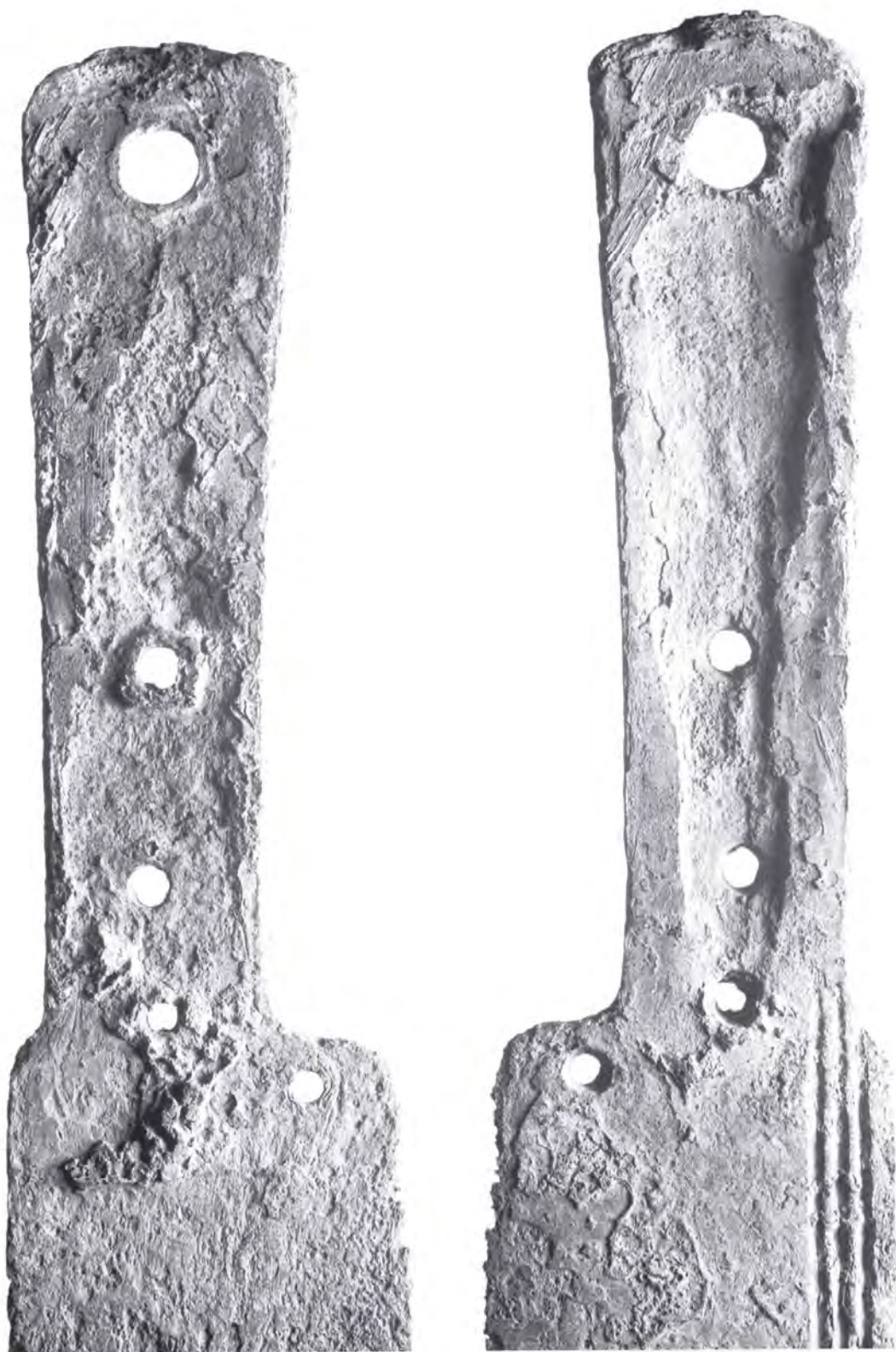
Ryc. 54. Kordy typu II: a – Sułów, pow. milicki, XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 1987; b, c – Wrocław-Poświętne, pow. loco, XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2752; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 55. Kordy bez znanego miejsca znalezienia, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu:
a – nr inw. 2736, XV w.; b – nr inw. 2738, XV w.; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 56. Kord typu II, odmiana z trzema strudzinami, XV-XVI w.,
Michalice pow. namysłowski (za AF/MAW, nr. negatywu 6627)

Ryc. 57. Trzpień kordu typu II, XV-XVI w.,
Michalice pow. namysłowski (AF/MAW, nr. negatywu 6628)

a

b

c

Ryc. 58. Kordy ze znakiem zdwojonego półksiężycy: a – głownia typu II, 1. poł. XV w. Niemcza, ul. św. Jadwigi, Instytut Archeologii UW. Fot. L. Marek; b – znak rzemieślniczy na brzeszczocie z ryc. a. Fot. L. Marek; c – Tryptyk z Tuchowa pędzla mistrza śląskiego Jana z Nysy, 1468 r. (za Gadomskim 1981)

a

b

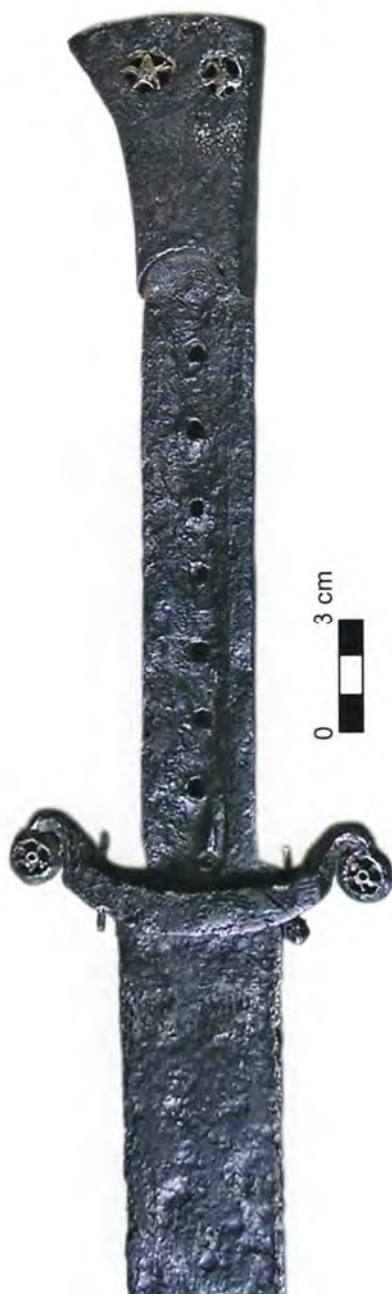
Ryc. 59. Kordy z głowicami typu C: a – wrocławskie epitafium Wawrzyńca Maasa, 1498 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 353; b – polptyk z kościoła św. Wojciecha we Wrocławiu, 1513 r., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr Dep. 1931/00,9; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 60. Kord z głowicą typu A oraz długim jalcem,
ołtarz pędzla Simona von Taistena z lat 1485-1490, pld. Tyrol (za Ammanem 1973)

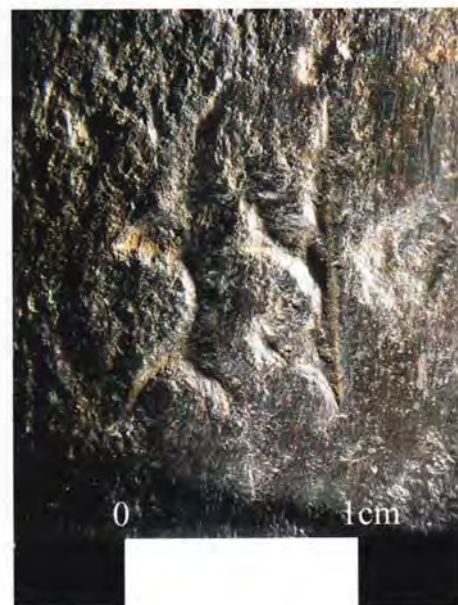
a

b

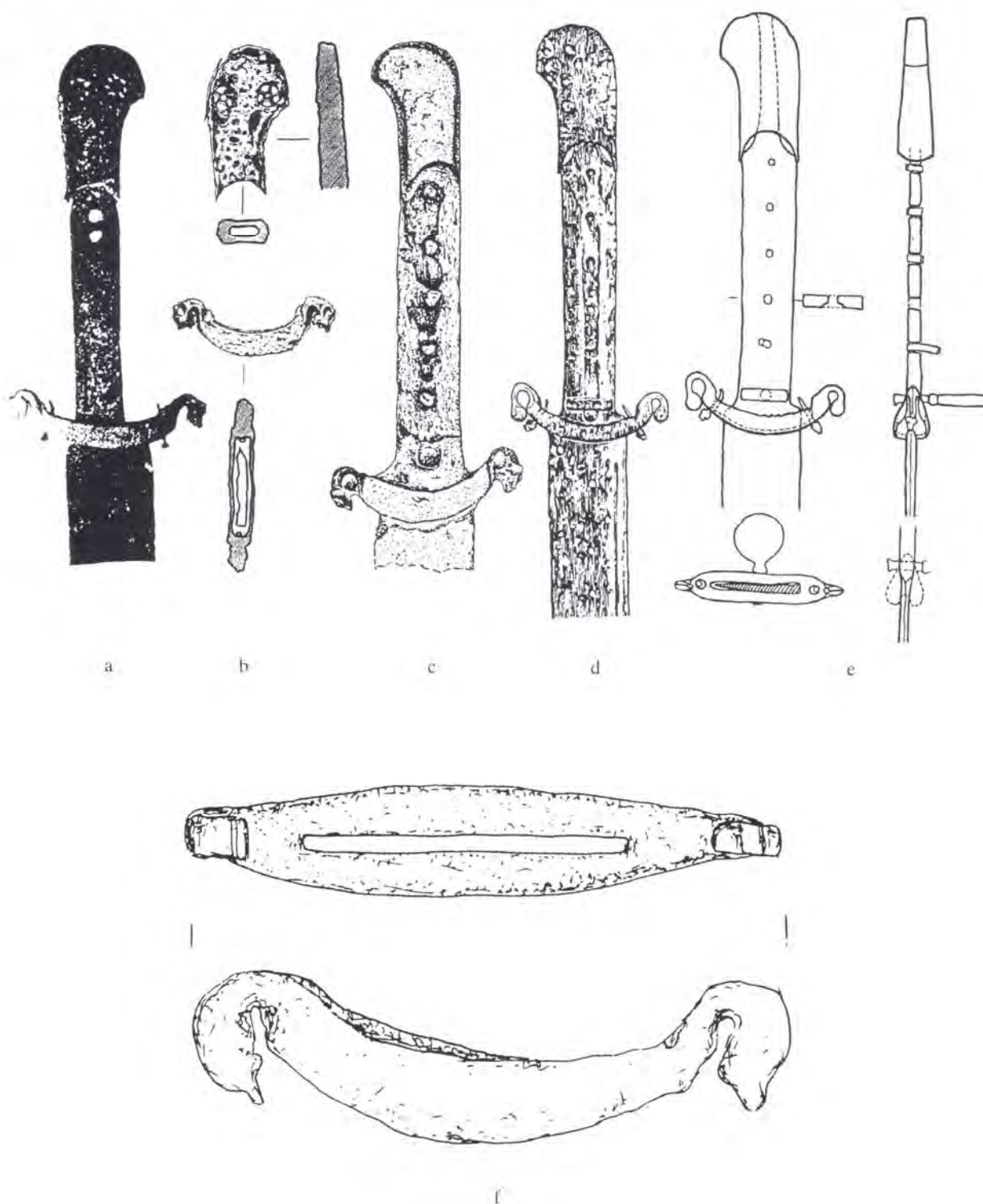

c

d

Ryc. 61. a-d – kord tzw. morawskiego typu, Gorzów Śląski, pow. oleski, XV w.,
Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2741; a-b – fot. L. Marek;
c – zdjęcie RTG trzpienia wewnątrz głowicy; d – gotycka litera *H* na płazie głowni. Fot. L. Marek

Ryc. 62. Kordy tzw. morawskiego typu: a – Vracov; b – Mstnice koło Hrotovic, okr. Třebíč;
c – Mohelnice, okr. Šumperk; d, e – Janoslavice, okr. Šumperk (a-e – za Michną 1997);
f – jelec ze stan. Suchynia 11, gm. Krašník (za Florek 2006)

a

b

c

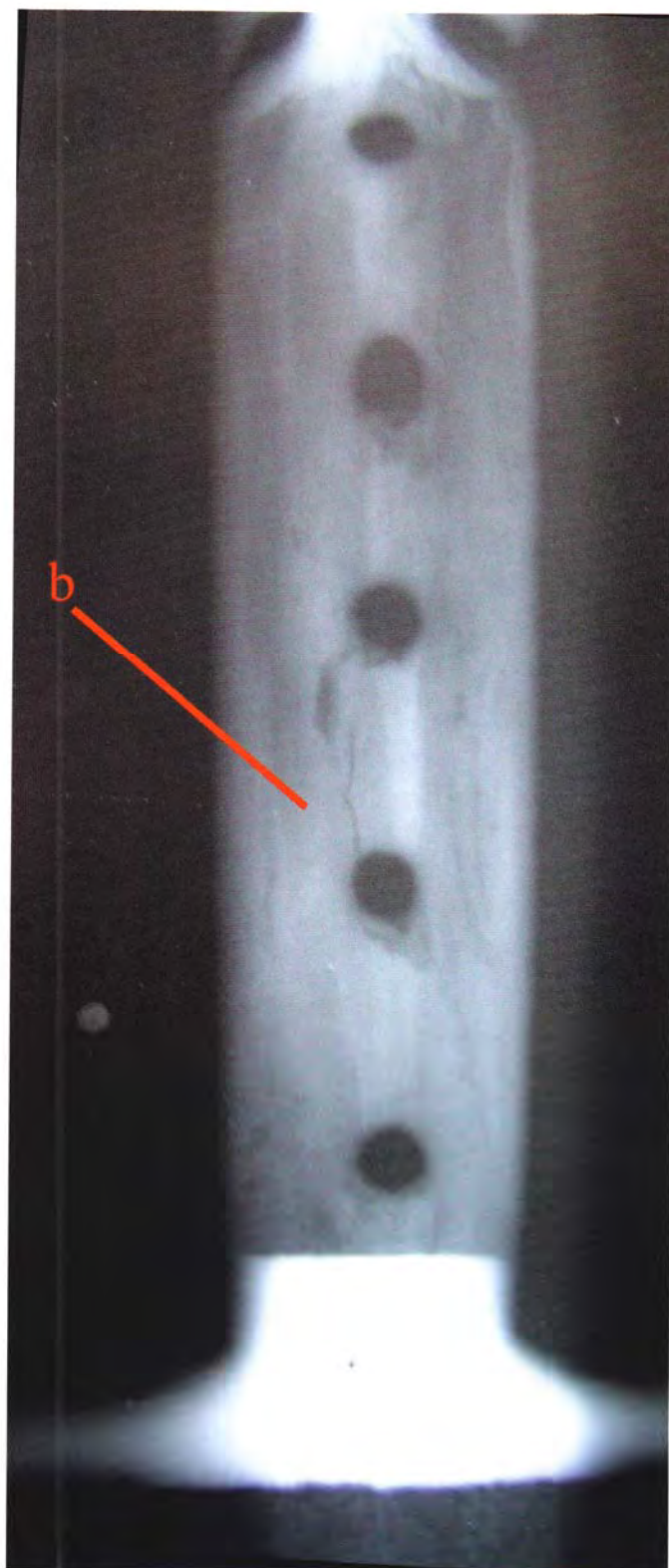
Ryc. 63. Kordy: a, b – Wrocław – Widawa, poł. XV w. Fot. L. Marek;
c – wrocławski Ołtarz św. Barbary pędzla mistrza z Akwizgranu, ok. 1447 r. (za www.fotomarburg.de)

a

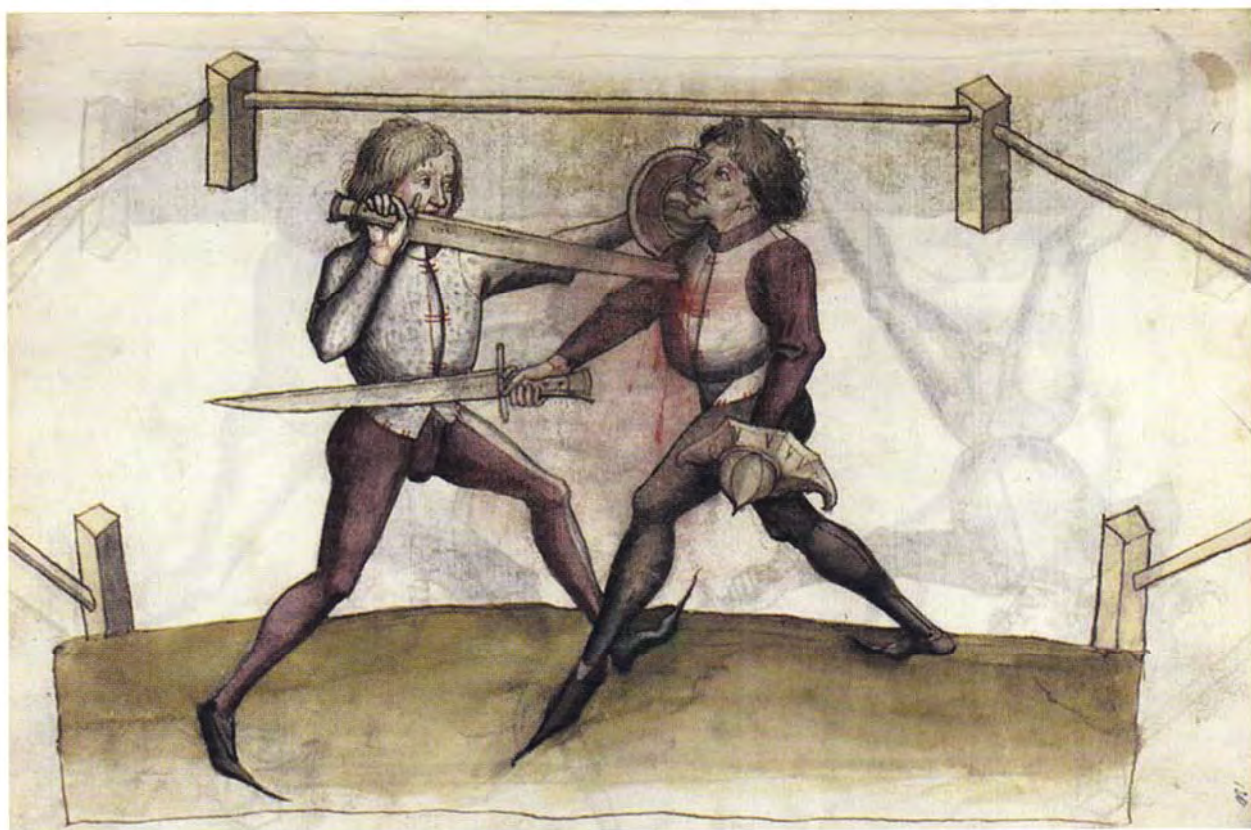

c

b

Ryc. 64. Kord, poł. XV w. – Wrocław-Widawa: a – trzpień wewnątrz głowicy;
 b – pęknięcia powstałe podczas wybijania otworów na nity do mocowania okładzin;
 c – znaki rzemieślnicze wybite na zastawie w formie tarcz lub serc. a-b – zdjęcia RTG; c – Fot. L. Marek

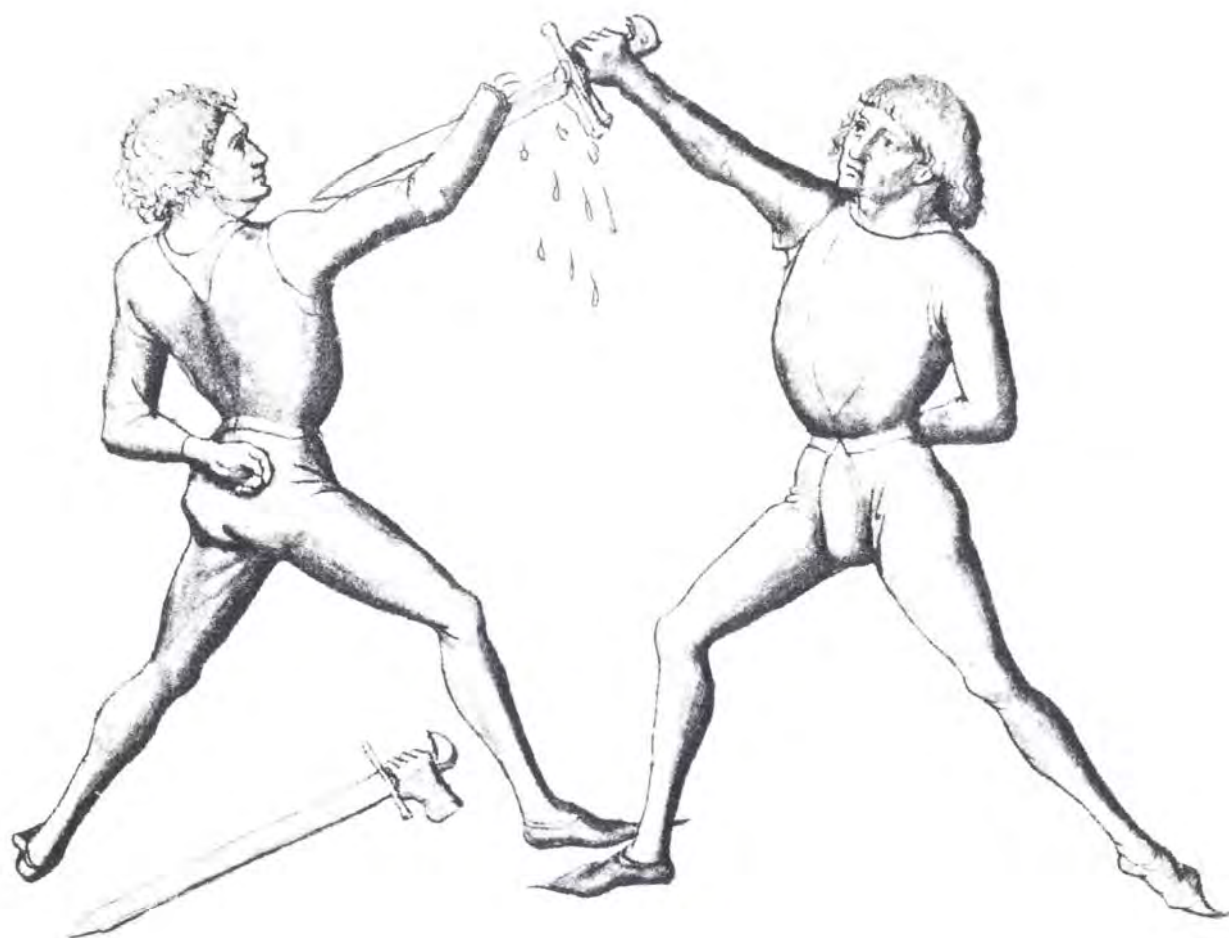

a

b

Ryc. 65. Podręcznik Hansa Talhoffer:
a, b – walka na kordy, ciosy wyprowadzane sztychem (wg Talhoffers Fechtbuch, 1459 r., s. 120V, 121R)

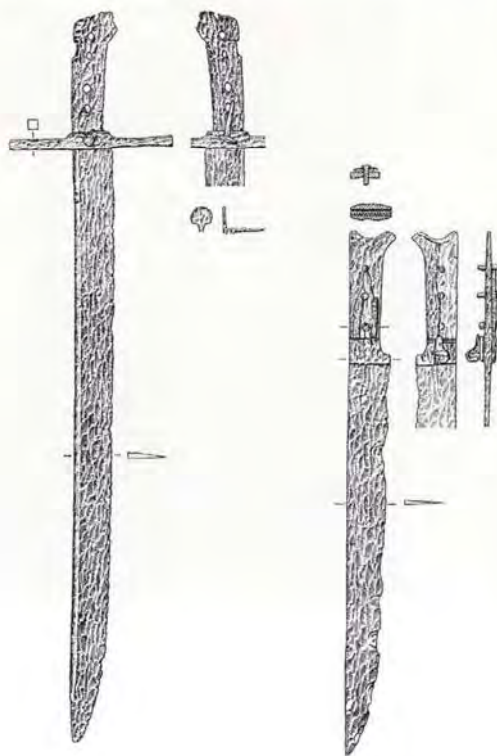
Ryc. 66. Walka na kordy o rękojeściach i głowniach
przystawianych przede wszystkim do cięcia (za Markiem 2006)

Ryc. 67. Kord z drewnianymi okładzinami zakończonymi dziobowatą głowicą, Poliptyk Zesłania Ducha Świętego z kościoła Bernardynów we Wrocławiu, ok. 1500 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 111. Fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 68. Kordy z dziobowatym trzpieniem: a – portal kamienicy rodziny Rybischów, Wrocław, ul. Ofiar Oświęcimskich, ok. 1531 r. Fot. L. Marek; b – Rogätz niedaleko Wolmirstadt, Niemcy XV/XVI w. (za Schultheissem 1875); c – kordy z Emmingen Liptingen w Badenii – Wirtembergii, XVI/XVII w. (za Nüblingiem 1990)

a

b

c

Ryc. 69. Kordy z głowicami typu F: a – Dąbrówno, 2. poł. XV-1. poł. XVI w. (za Głoskiem i in. 1978);
 b – Muzeum Mazowieckie w Płocku, nr inw. MMP/S/455, 2. poł. XV-1. poł. XVI w. (fot. z karty inwentarzowej);
 c – wrocławskie epitafium Matheusa Kuchlera 1522 r., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. XI-384. Fot. L. Marek

Ryc. 70. Kord u boku zbrojnego, 1. poł. XVI w., kościół w Dobrocinie, pow. dzieżoniowski. Fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 71. Kordy typu IV: a, b – Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2733, 2. poł. XV w.;
a, b – fot. L. Marek; c – ołtarz z kościoła farnego w Salzburgu, lata 1475-1485 (za www.imareal.oeaw.ac.at, nr. fot. 7000880)

a

b

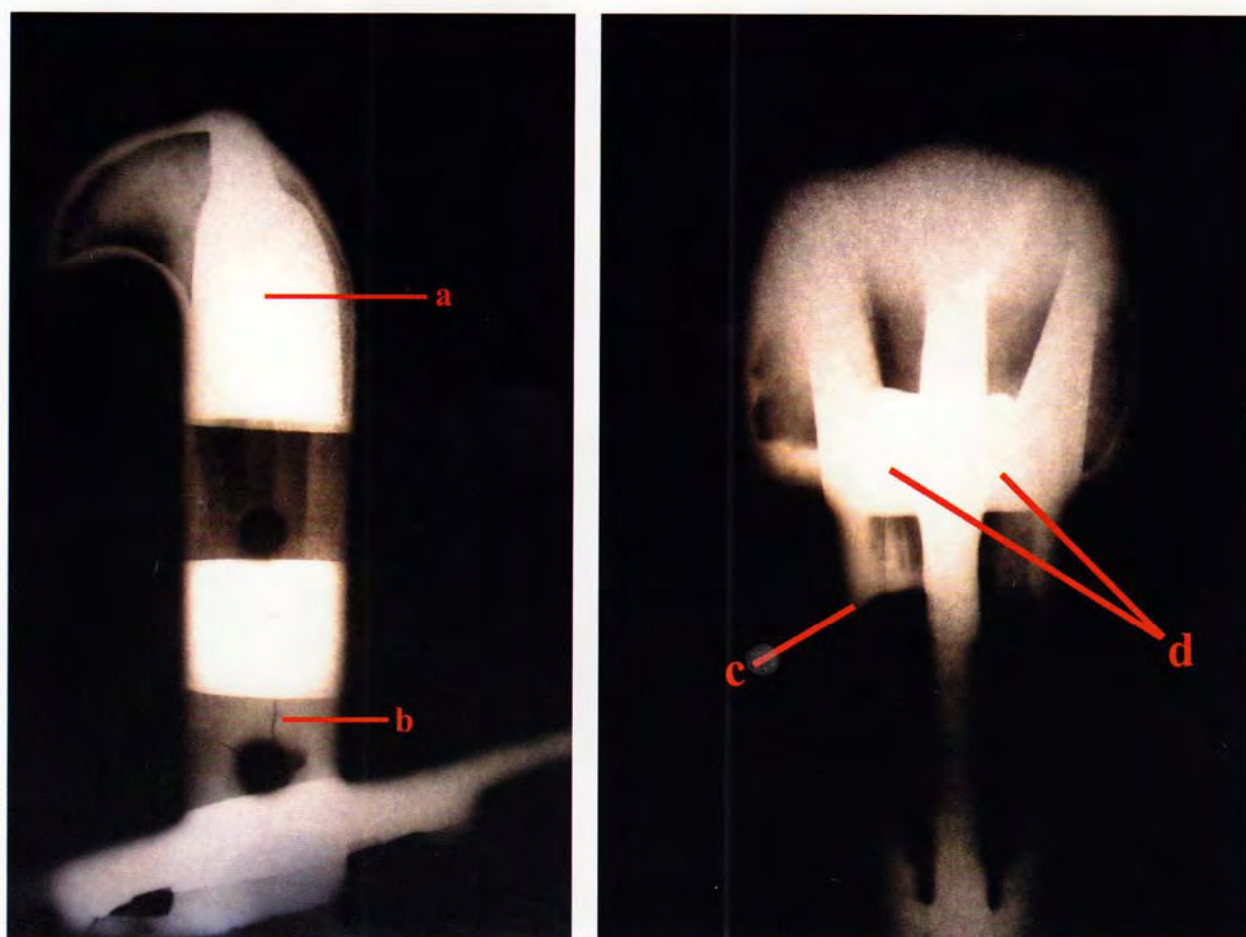

d

d

Ryc. 72. a-d – kord typu V, Henryków k. Szprotawy, 1. poł. XVI w. Fot. L. Marek

Ryc. 73. Zdjęcie RTG rękojeści kordu z Henrykowa:
 a – trzpień wewnątrz głowicy; b – pęknięcia wokół otworu na nit; c – dolna krawędź głowicy;
 d – stalowe wkładki stabilizujące w środku głowicy

a

b

Ryc. 74. a, b – kord analogiczny do zabytku z Henrykowa, k. Szprotawy, nagrobek Zygmunta von Keltsch († 1531 r.), kościół św. Piotra i Pawła w Strzegomiu. Fot. L. Marek

a

b

c

d

Ryc. 75. Kordy ze zdobionymi głowicami: a – ażurowa gwiazda na głowicy kordu z Landeszeughaus Graz, 2. poł. XV w. (nr inw. 827); b – głowica z zaznaczonym otworem lub ozdobną rozetą, Tryptyk Ukrzyżowania z kościoła parafialnego w Gaci, ok. 1450 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 366. Fot. L. Marek; c, d – kord o głowicy typu D, należący do burmistrza Budziszyna, XV w. (wg www.fotomarburg.de, nr fot. mi09226e14a)

a

b

c

Ryc. 76. Kordy z głowicami typu D1: a – Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2731, kon. XV-l. poł. XVI w.; b, c – Polityk Mistrza Pasji z Góry Śląskiej z 1512 r. a-c – fot. L. Marek

Ryc. 77. Sposób przypasania kordu, ołtarz z kościoła filialnego w St. Walburg w Tyrolu, 1490-1500 r. (wg www.imareal.oeaw.ac.at, nr fot. 7005308)

a

b

Ryc. 78. a, b – kordy lub miecze landsknechtowskie, sposób mocowania do pasa,
Pentaptyk Matki Boskiej, św. Sewera i Doroty z Lubina, 1523 r., Muzeum Narodowe we Wrocławiu,
nr inw. XI-141; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 179. a, b – topór typu IXa, 1. poł. XV w., Trzebnica,
Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2679; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 80. Figura zbrojnego, wieża ratuszowa w Jaworze, lata 90. XIV w. Fot. L. Marek

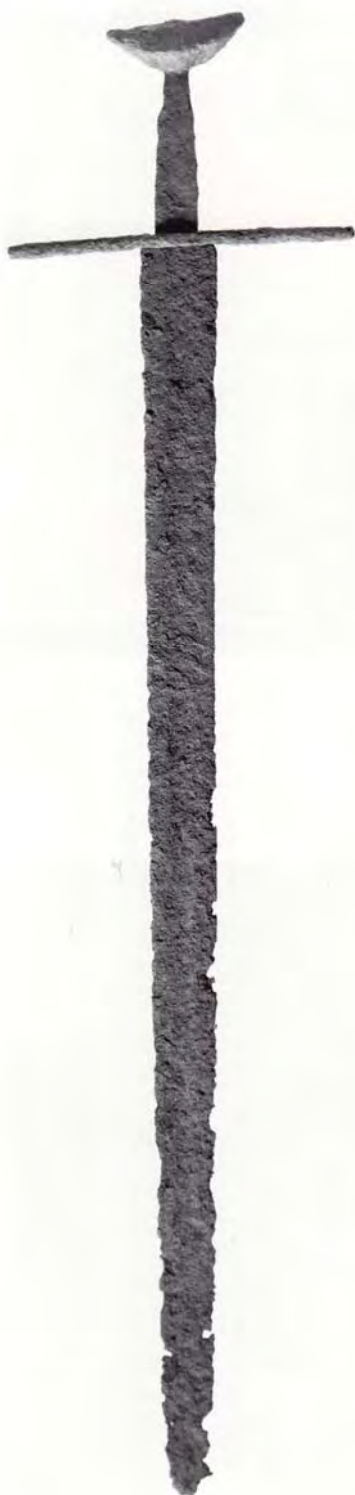

a

b

Ryc. 81. Anachroniczne miecze w przedstawieniach późnośredniowiecznych:
a – okaz z dwudzielną głowicą (wczesnośredniowieczny?), malowidło ścienne, XIV w., kościół w Szczepanowie koło Sobótki;
b – egzemplarz z głownią typu XII, portal północny kościoła św. Piotra i Pawła w Strzegomiu, XIV w.; a, b – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 82. Miecze z głowicami typu N: a – Nasiedle, pow. głubczycki, typ Xa,1,N; 1. poł. XIII w. (wg AF/MAW, nr negatywu W-wa1); b – miecz typu 1,N; nagrobek księcia Austrii i Styrii Fryderyka II Bitnego (†1246), klasztor Heiligenkreuz, k. Wiednia. Fot. L. Marek

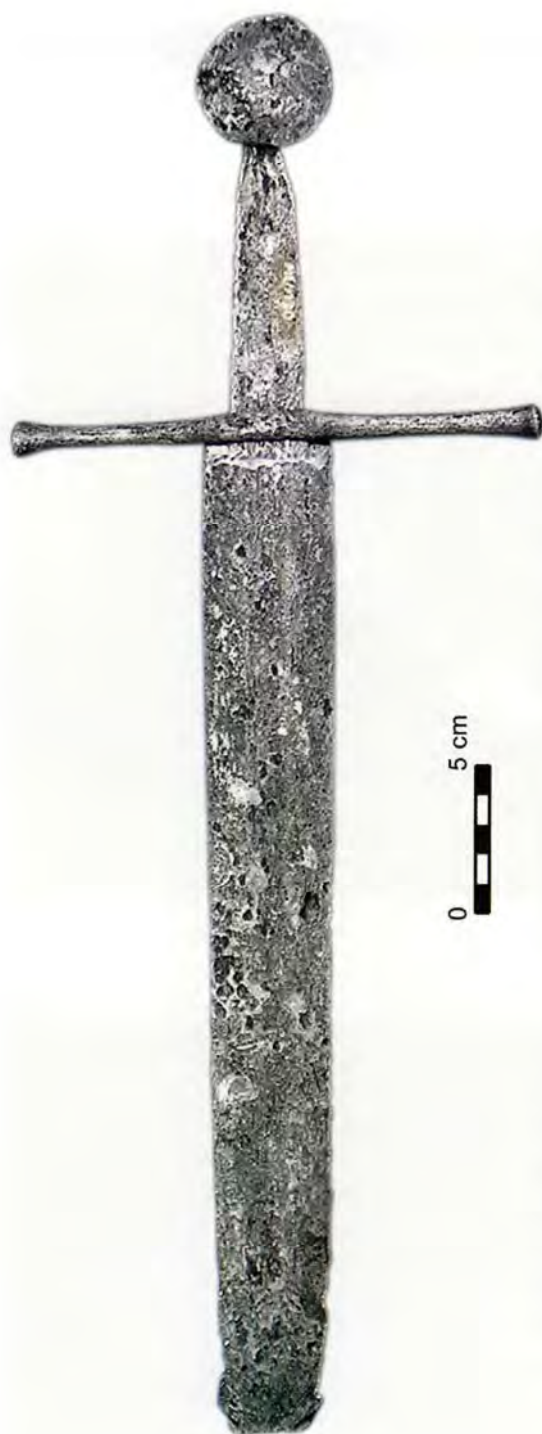

a

b

Ryc. 83. Przedstawienia mieczy w sztuce śląskiej XIII w. a – strażnicy Grobu Pańskiego, Graduał Kamieniecki (wg BU sygn IF 412); b – strażnicy Grobu Pańskiego, Psalterz Trzebnicki (wg BU sygn. IF 440)

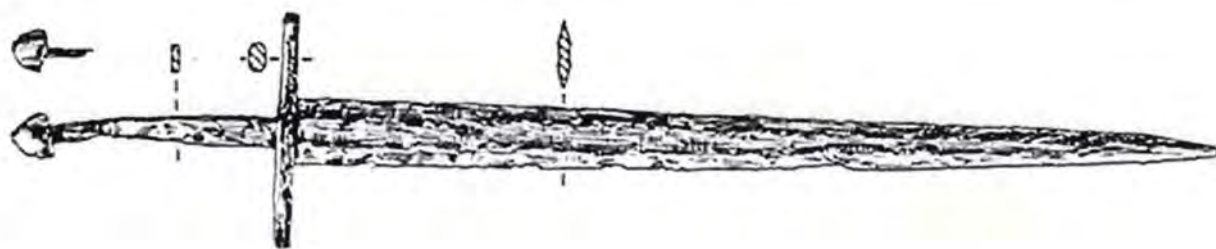

a

b

Ryc. 84. Miecz typu XII, G , 2, Muzeum Miedzi w Legnicy, nr inw. ML/M - 30, 2 poł XIII w.
a – widok ogólny; b – inskrypcja w zboczcu – litery: INI; a, b – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 85. Miecze w walkach o charakterze Sądu Bożego:

- a – typ XII, B,1, odkryty w XIV-wiecznym kontekście, Sława pow. wschowski (za Langenheime 1936);
- b – walka na miecze i puklerze, legnicki odpis prawa magdeburskiego, lata 1386/1387 (wg BU sygn. Mil.II.4);
- c – pojedynek na miecze i puklerze, płd. elewacja Ratusza Wrocławskiego, lata 1480-1489. Fot. L. Marek

Ryc. 86. Miecze z głowicami typu II:
 a – Ligota Piękna pow. wrocławski, XIII/XIV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 771);
 b, c, d – Muzeum w Nysie, typ XIIIa, II, 1, XIII/XIV w. Fot. L. Marek

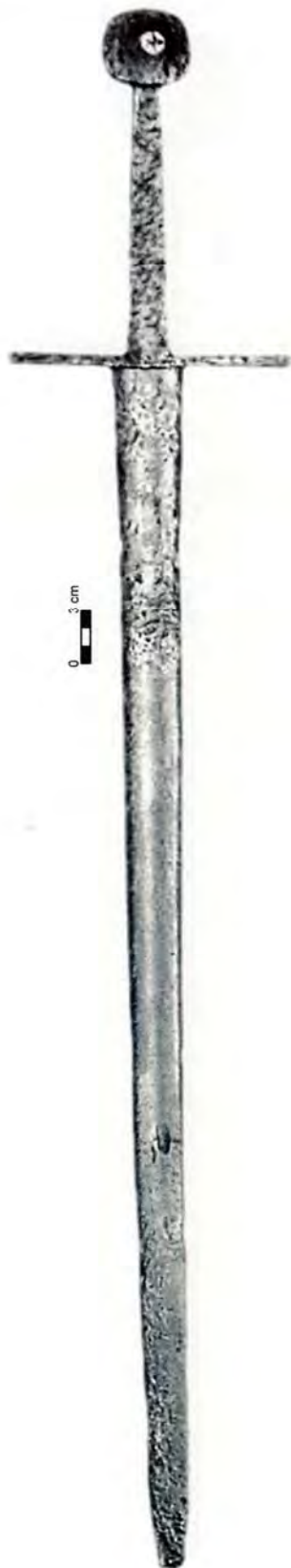
a

b

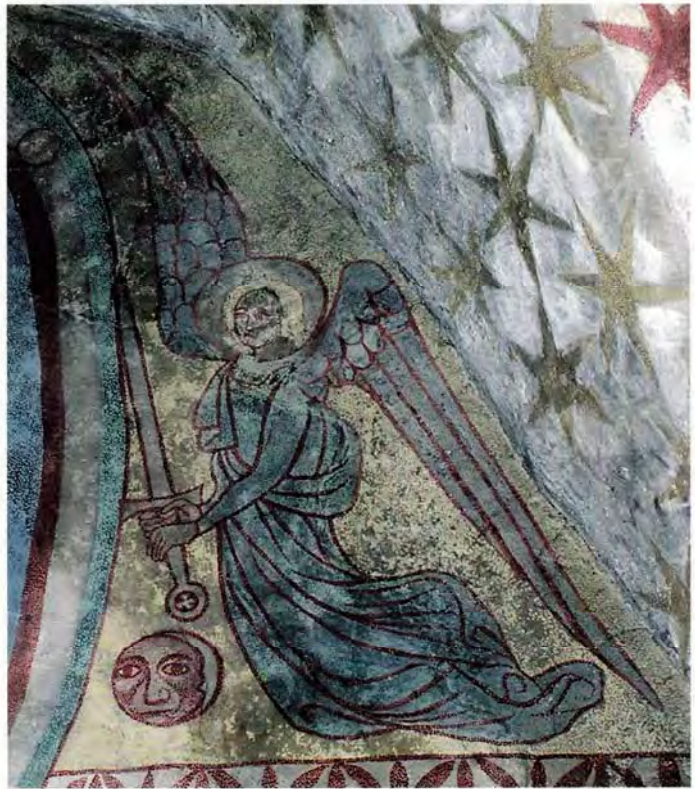
Ryc. 87. Miecze typu XIV:

a – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 1428; typ XIV, J, 3; 2. poł. XIII/ pocz. XIV w. (za Głoskiem 1984);

b – Bożków, z kolekcji Magnisów, typ XIV, J, 3, prawdopodobnie ten sam egzemplarz co na ryc.a,
2. poł. XIII/ pocz. XIV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 684)

a

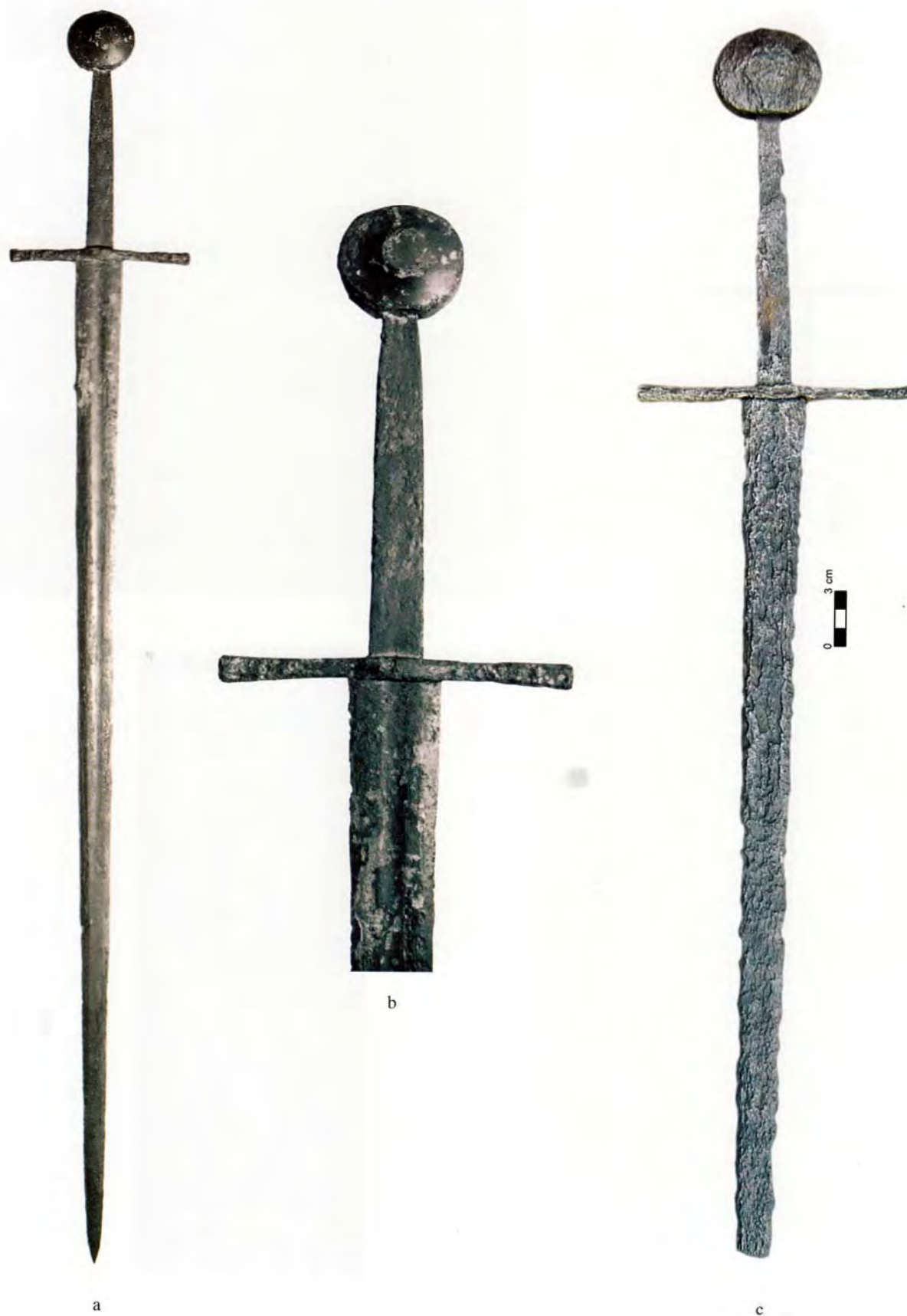

b

c

Ryc. 88. Miecze ze znakiem krzyża na głowicy:
a, c – Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, nr inw. MJG-A-118, typ XIIIa, K, 1; 2. poł. XIII-XIV w.;
b – Strzelce Świdnickie k. Sobótki, 3. ćw. XIV w.; a-c – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 89. Miecze typu XVIa, J, 2:
 a, b – Wierzowice Małe pow. górowski, 2. poł. XIII-pocz. XV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 706);
 c – miejsce znalezienia nieznane, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2729. Fot L. Marek

a

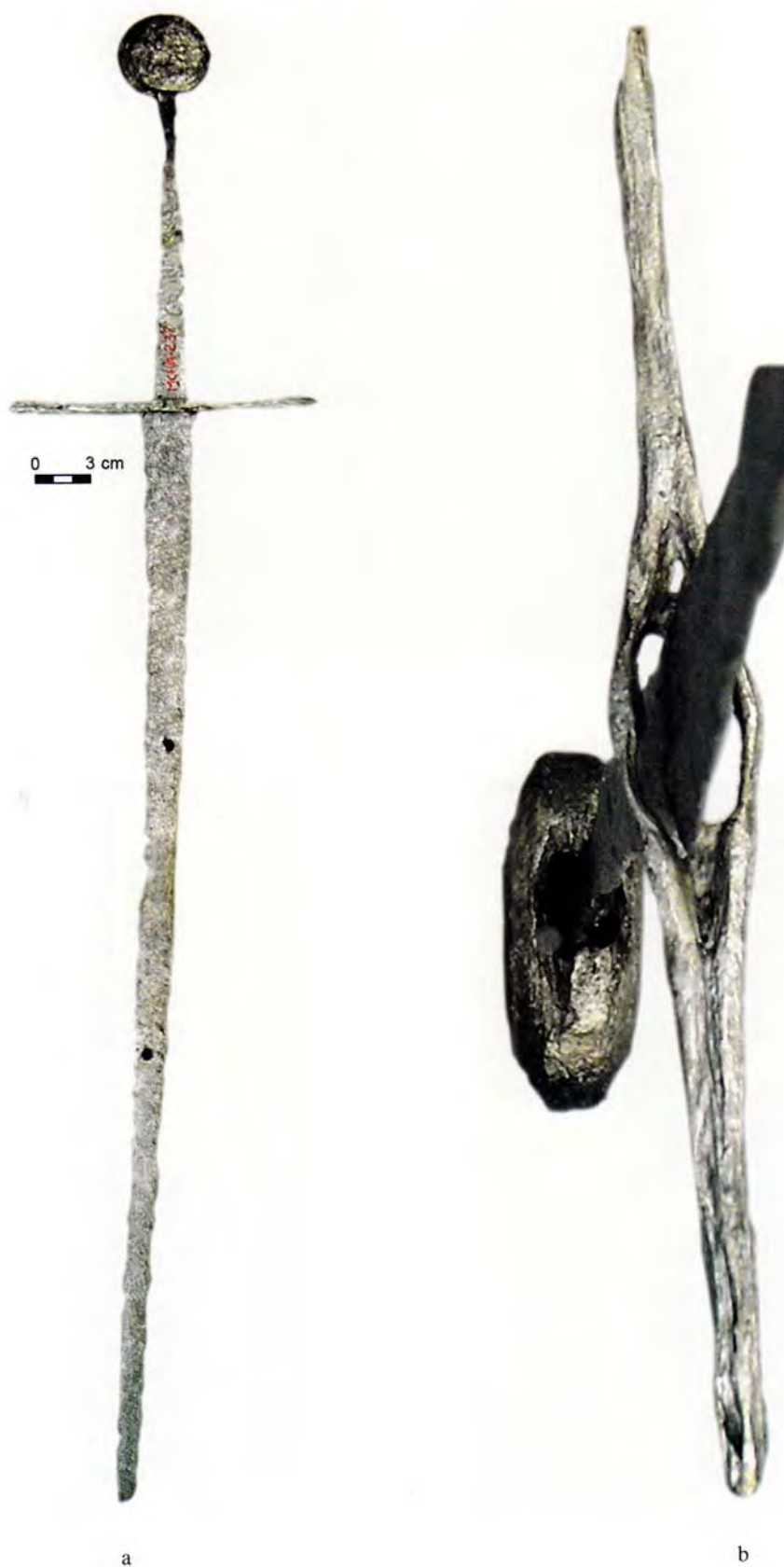

b

c

Ryc. 90. Miecze typu XVIa: a – wrocławski odpis dzieła Jakuba de Cessolis (wg BU, sygn. IV. F.64);
 b – okaz z głowicą typu J, Tryptyk Triumfu Marii z Pełcznicy, lata 1370-80, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr Dep. 1254/87.
 Fot. L. Marek; c – stalla z kościoła św. Wincentego we Wrocławiu, XIV w. (za www.fotomarburg.de, nr fot. MI05051d05a)

a

b

Ryc. 91. a, b – miecz typu XVII, H, 1; XIV-pocz. XV w.
Muzeum Regionalne w Chojnowie, nr inw. 237. Fot. L. Marek

Ryc. 92. Postać zbrojnego, miecz o dyskoidalnej głowicy z zaznaczonym środkiem;
mszał z kościoła św Elżbiety we Wrocławiu, lata 1400-1420 (wg BU, sygn. M 7572)

a

b

c

Ryc. 93. Miecze z dyskoidalnymi głowicami: a, b – malowidło ściennie, pocz. XVI w., kościół klasztorny w Jaworze;
c – egzemplarz z głowicą typu J1, Tryptyk Ukrzyżowania z kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu, 1498 r.
Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 113; a-c – fot. L. Marek

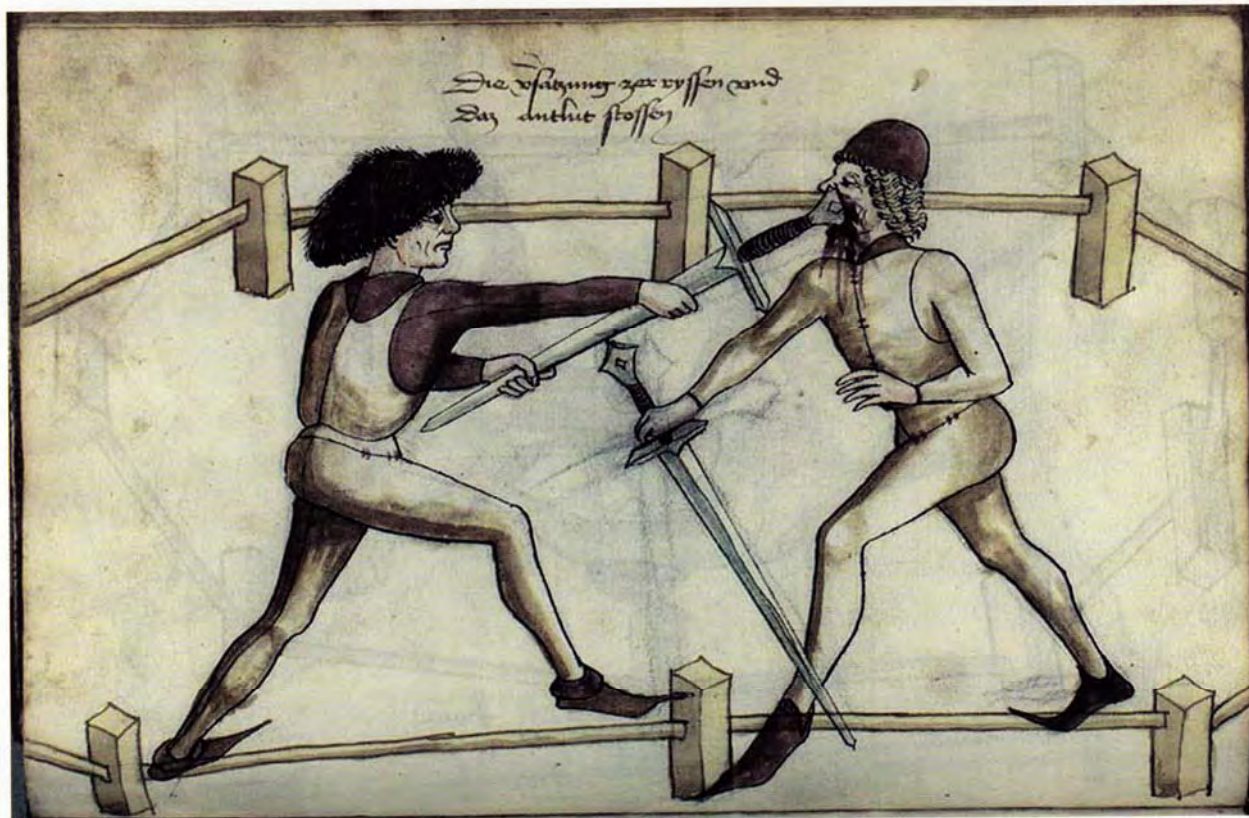

a

b

Ryc. 94. Miecze z głowicami typu T: a – Tryptyk Marii z Dzieciątkiem i Świętymi, 1370 r., kościół parafialny w Łuczynie, Muzeum Narodowe w Warszawie nr inw. Śr 2. Fot. L. Marek; b – okaz z jelcem w stylu 8, figura św. Maurycego, klasztor Klarysek we Wrocławiu (za www.fotomaburg.de, nr. fot. MI00324b07a)

a

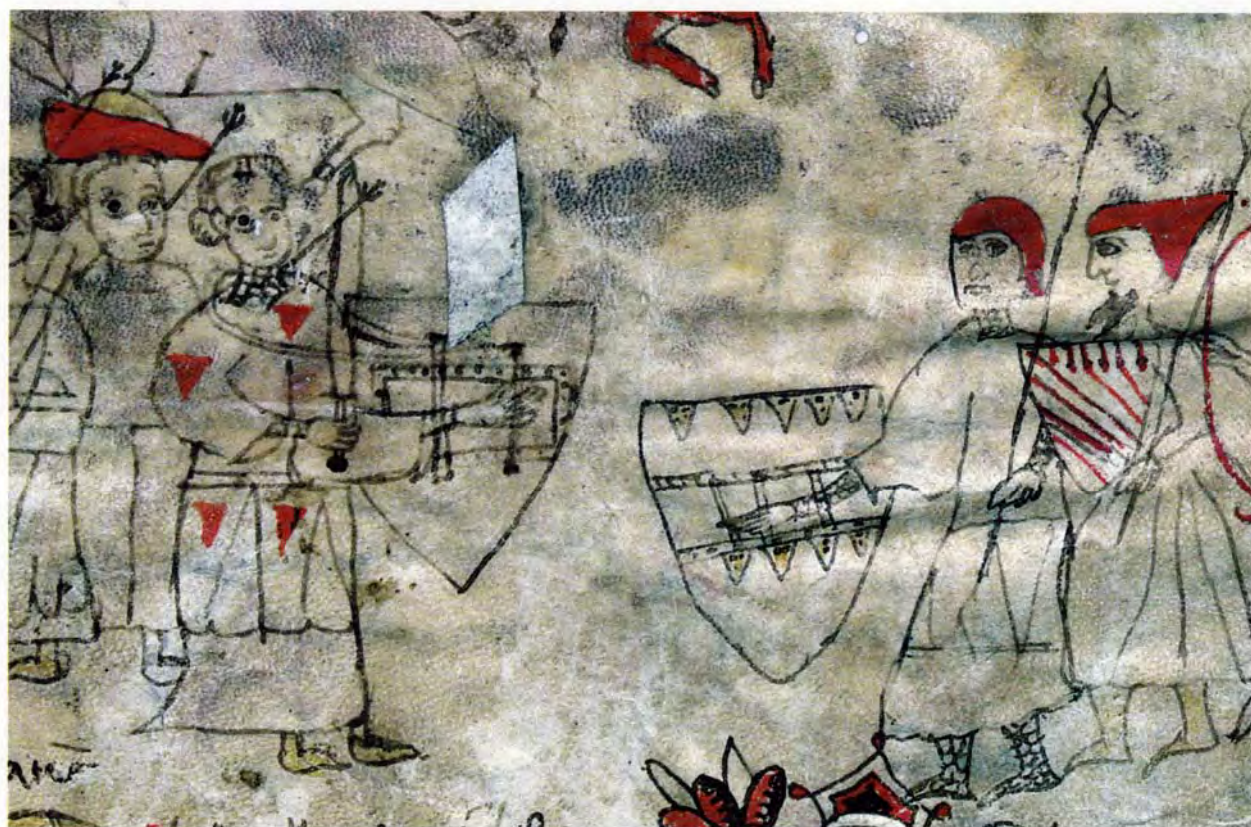

b

Ryc. 95. Walka na miecze: a – cios głowicą (wg Talhoffers Fechtbuch 1459);
b – rękopis *Speculum Humanae Salvationis* z biblioteki klasztoru w Henrykowie, XV w. (wg BU, sygn. IF 108a)

a

b

Ryc. 96. Zbrojni:

a – rękopis *Speculum Humanae Salvationis*, z biblioteki klasztoru w Henrykowie, XV w. (wg BU, sygn. IF 108a);
b – wewnętrzna strona tarczy, Iliada, palimpsest, XIII w. (wg BU, sygn. R 26)

a

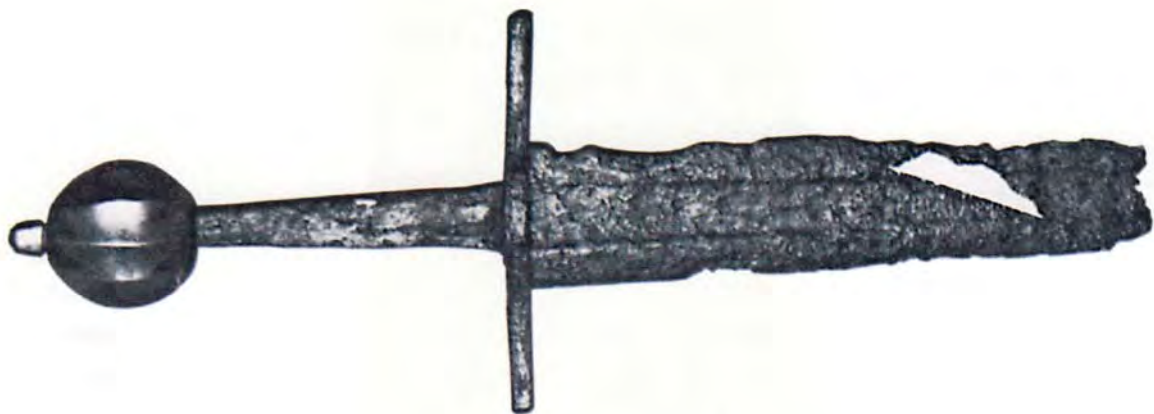

b

Ryc. 97. Miecze: a – z jęlcem w stylu 11, Tryptyk Pierwszych Męczenników, 1497 r., z kościoła Bożego Ciała we Wrocławiu, Muzeum Narodowe w Warszawie nr. inw. Śr.116; b – z głowicą typu V2, kwatera polptyku z kościoła św. Macieja we Wrocławiu, ok. 1500 r. Muzeum Narodowe we Wrocławiu; a, b – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 98. Miecze z odmianą głowicy typu G lub R: a – kamienne sakrarium, ok. 1375-1380 r., kościół św. Marii Magdaleny we Wrocławiu. Fot. L. Marek; b – Ely, Wielka Brytania, ok. 1250 r. (za Oakeshottem 2002a)

a

b

c

Ryc. 99. Sposoby przypasania miecza: a, b – Pentaptyk Ukrzyżowania, kościół św. Elżbiety we Wrocławiu, 1500 r. Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr.142. Fot. L. Marek;
c – psalterz z biblioteki klasztoru w Lubiążu, ok. 1495 r. (wg BU sygn. IF 439)

a

b

c

Ryc. 100. a – sposób przypasania miecza, Tryptyk św. Jerzego, XV/XVI w., kościół NMP na Piasku we Wrocławiu;
 b – sprzączka ze zdwojoną ramą, ul. Kanonia, Ostrów Tumski we Wrocławiu, c – koncerz, XV w.,
 Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu (nr. inw.2730); a-c – fot. L. Marek

Ryc. 101. Miecze z pocz. XVI w. a-c – Olza, pow. wodzisławski, typ 11,16 wg A.V.B Normana (1980), 1 poł. XVI w., Muzeum w Wodzisławiu Śląskim, nr inw. MWS/A/88. Fot. L. Marek; d – typ 11,16 (za Oakeshottem 2002)

a

b

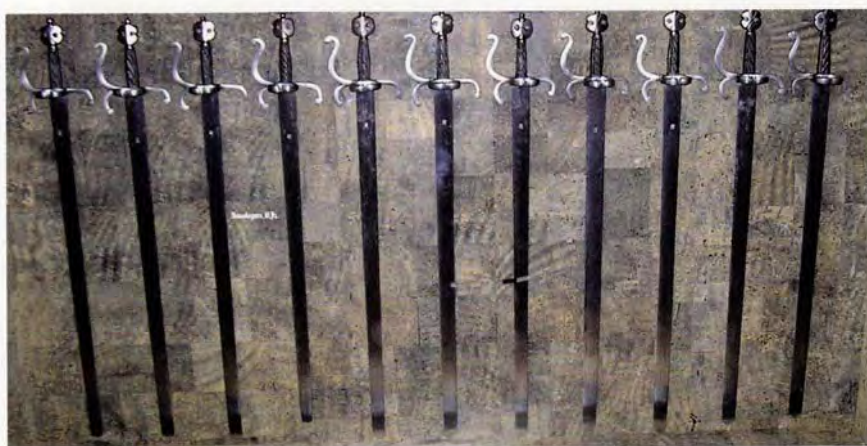
Ryc. 102. Miecze z głowicami typu 16 wg A.V.B Normana (1980):
 a – Poliptyk Złotników Wrocławskich, lata 1460-1473, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, XI-282;
 b – miecz z głowicą typu 16 wg A.V.B. Normana, nagrobek Hansa Bocka von Lobris († 1546 r.),
 kościół św. Piotra i Pawła w Dobrocinie, pow. dzierzoniowski; a-b – fot. L. Marek

a

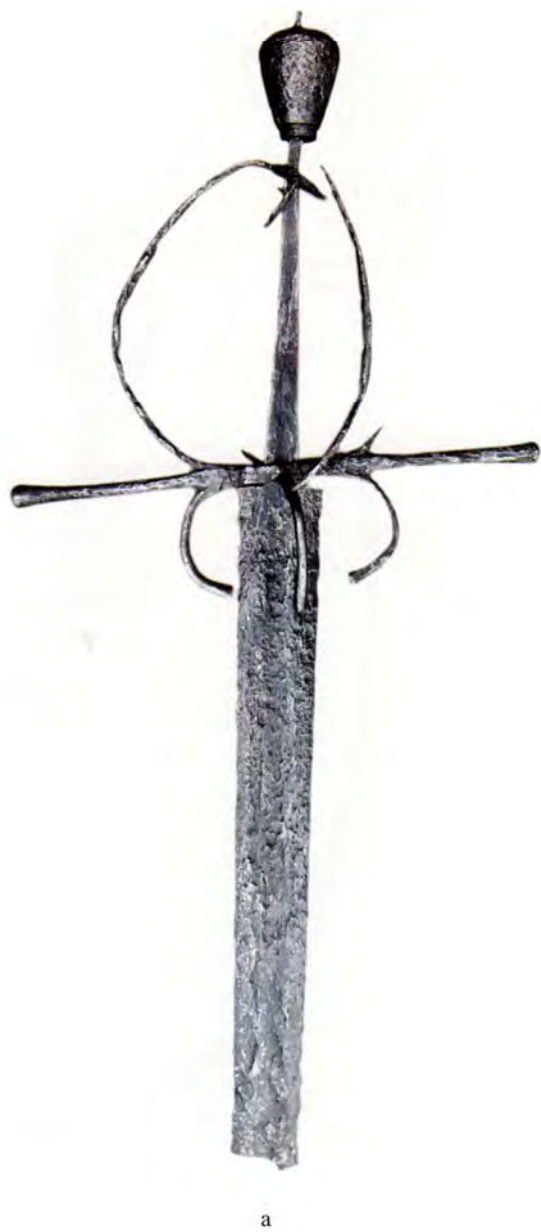
b

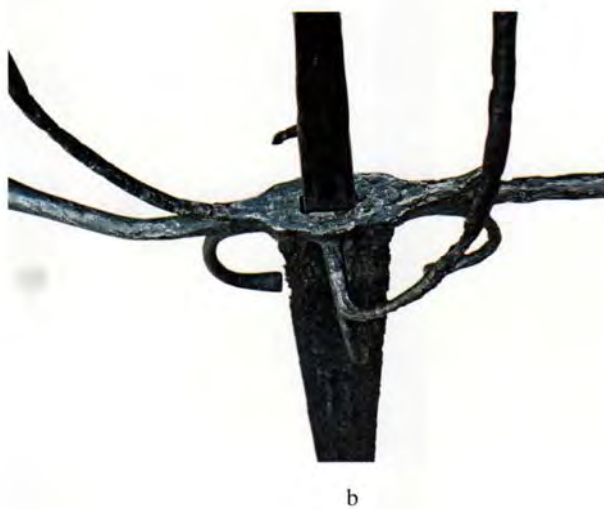
c

Ryc. 103. Miecze piechoty (niem. *Haudegen*):

a, b – Legnica ul. Głogowska, 2. poł. XVI w., Muzeum Miedzi w Legnicy, nr. inw. ML-A-1060;
 c – z arsenału wiedeńskiego, 2. poł. XVI w., Heeresgeschichtliches Museum Wiedeń; a-c – fot. L. Marek

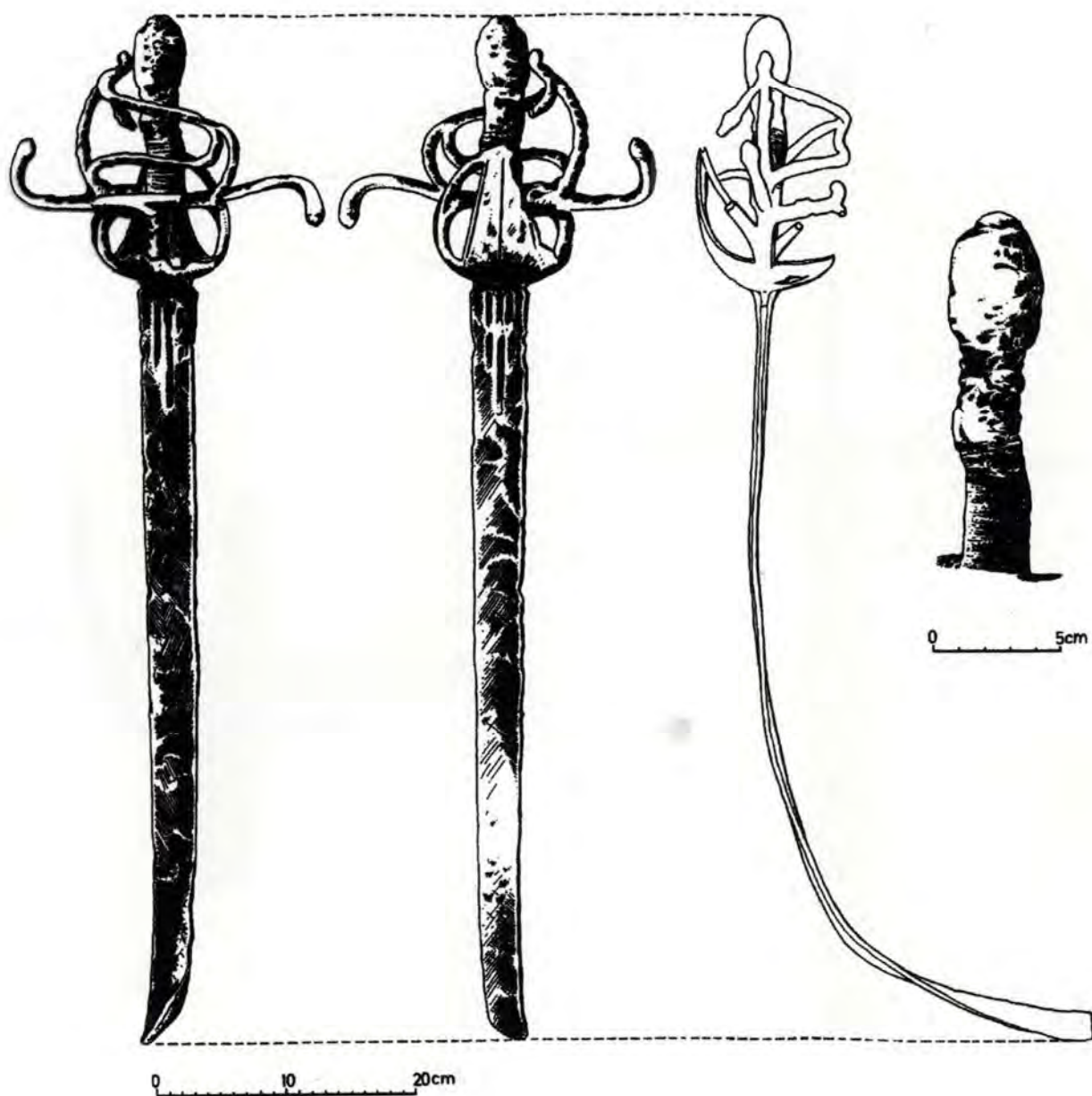

a

b

Ryc. 104. a, b – miecz, XVI w., Brzeg Dolny, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu. Fot. L. Marek

Ryc. 105. Miecz („rapier”), rękojeść typu 76 wg A.V.B Normana (1980), kon. XVI w.,
Środa Śląska, ul. Legnicka; 2. poł. XVI-1. poł. XVII w. (rys. T. Demidziuk. Fot. L. Marek)

a

b

Ryc. 106. Rapiery lub miecze: a – typu 76 wg A.V.B. Normana (1980), nagrobek George'a von Niemitz (†1576 r.), Przerzeczyn Zdrój, pow. dzierzoniowski; b – rapier lub miecz, nagrobek Gotfridta von Adelsbach († 1591), kościół św. Piotra i Pawła w Strzegomiu; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 107. Nagrobek Georga von Obergk, zabitego w pojedynku na rapiery (†1610),
kościół św. Piotra i Pawła w Strzegomiu. Fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 108. Miecze renesansowe (ang. great war swords):

- a – okaz dekorowany trawieniem i złoceniem ok. 1578-1575 r. dawniej przy epitafrum Constantinus Georga Hufa (†1657), kościół św. Jadwigi w Kamiennej k. Namysłowa (wg. Degen i inn. 1939);
 b – miecz, głowica typu T, jelec w stylu 11 wg Oakeshotta (2002), nagrobek Hansa Pannewitz († 1547 r.), kościół w Miechowicach Oławskich, pow. strzeliński; c – miecz typu 12 wg A.V.B. Normana (1980), nagrobek Dippranta von Bocka († 1553 r.), kościół w Luboradzu, pow. jaworski; a-b – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 109. a, b – miecz z głowicą typu 19 wg A.V.B. Normana (1980), nagrobek Bernharda Schoffa (†1559 r.), kościół w Wojanowie, pow. jeleniogórski. Fot. L. Marek

a

b

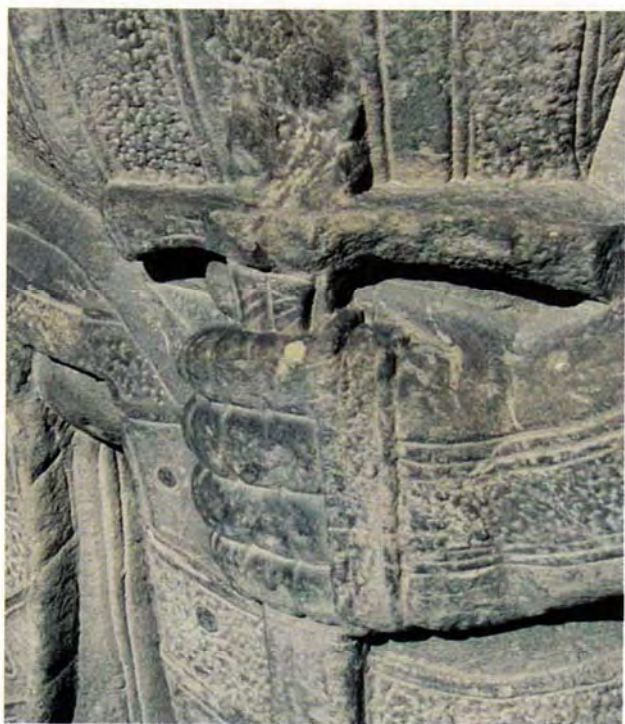
c

d

Ryc. 110. Oprawy rapierów i mieczy:

- a – typu 26 wg A.V.B. Normana (1980), b – nagrobek Georga von Falkenhain (†1590 r.), kościół w Głosce, pow. średzki;
 b – miecz lub rapier, 2. poł. XVI w., nagrobek Friedricha von Porsnitz, kon. XVI w., kościół w Wiadrowie, pow. jaworski;
 c – oprawa z głowicą typu 33 wg A.V.B. Normana (1980), nagrobek Gintella von Reibenitz (†1596 r.),
 kościół w Wiadrowie, pow. jaworski; d – rapier typu Pappenheimer, nagrobek Hansa von Poser († 1623 r.),
 kościół w Dobrocinie, pow. dzierzoniowski; a-d – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 111. Zawieszenie broni oraz dodatkowe akcesoria w kieszonkach przy pochwie:
 a – rękojeści noży lub szydeł, nagrobek Ieronima von Schweinitz († 1577 r.), kościół w Marcinowicach, pow. jaworski;
 b, c – nagrobek Jorga von Pogrell († 1560), kościół w Różanej, pow. ząbkowski; a-c – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 112. Pendenty: a – statua z brązu Hansa von Kanitz († 1617 r.), kościół w Szczepanowie, pow. średzki;
 b – nagrobek Albrechta von Glaubitz († 1621 r.), kościół w Kurowie Wielkim, pow. głogowski;
 c – zapięcie przedniego pasa pendentu, nagrobek Dippranta von Neimsch († 1584 r.),
 kościół w Szczepanowie, pow. świdnicki; a-c – fot. L. Marek

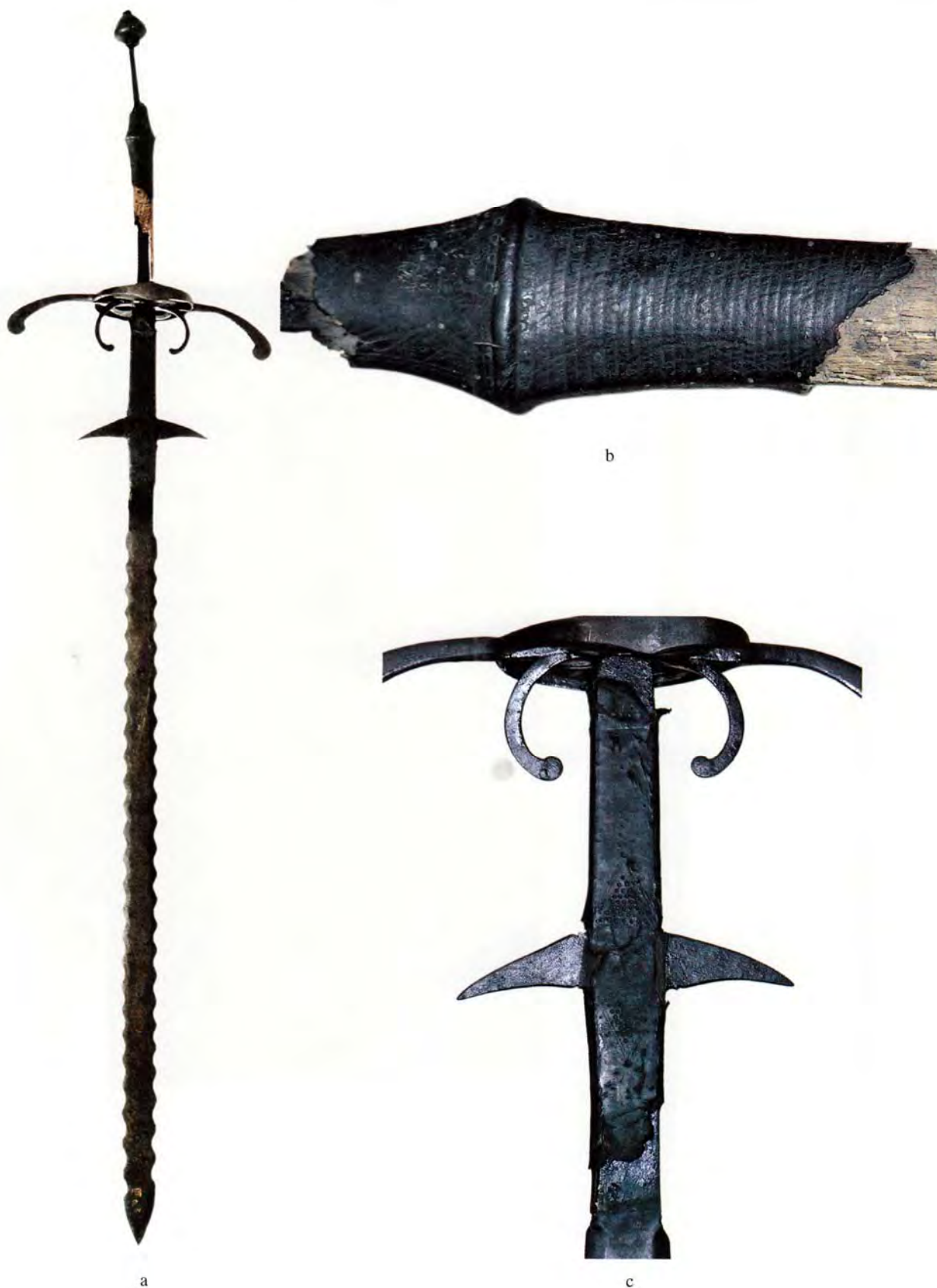

a

b

Ryc. 113. Pendent: a – sprzączki do pendentu, pl. Dominikański we Wrocławiu, 2. poł. XVI w.;
b – kon. XVI- pocz. XVII w., Muzeum Regionalne w Chojnowie; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 114. a, b, c – miecz dwuręczny, głownia typu *flamberge*-2. poł. XVI w., Muzeum w Raciborzu, nr inw. MR-B-43-H; a – fot. T. Gąsior; b, c – fot. L. Marek)

Ryc. 115. Miecze, kon. XIV – pocz. XV w. a – typ XVII, T5, 12, klasztor sióstr dominikanek w Raciborzu;
 b – miecz z grobu Svante Nilssona Sture, lata 1490-1500, katedra w Västerås, Szwecja (za Seitzem 1965);
 c – miecz z głowicą typu T (odmiana zdobiona kanelowaniem) i jelcem w stylu 12, Poliptyk Mistrza Pasji z Góry Śląskiej, 1512 r.
 Archikatedra w Poznaniu; d – głowica miecza znalezionego w Kosierzu, pow. krośnieński, typ T; a, c, d – fot. L. Marek

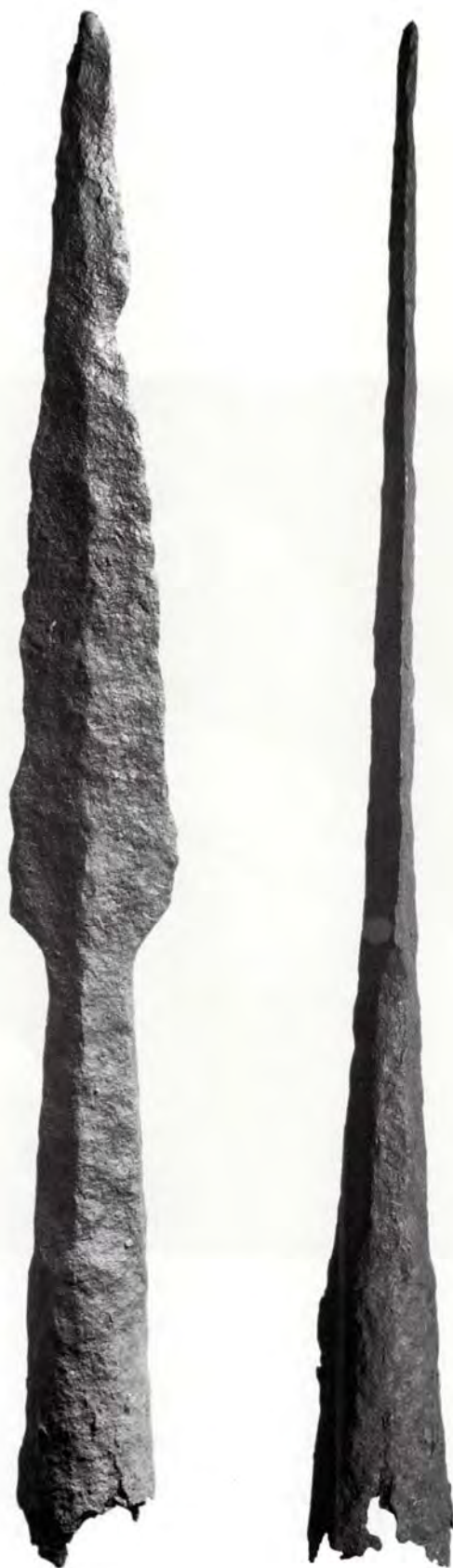

a

b

Ryc. 116. a – grot włóczni o zmiennym przekroju tulei, Czeszów, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2725, kon. XIV/XV w.; b – grot włóczni, tympanon portalu płu. kościoła św. Piotra i Pawła w Legnicy, Pokłon Trzech Króli, 2. poł. XIV w.; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 117. a – grot włóczni ze zmiennym przekrojem tulei, Chojnów,
2. poł. XV/ XVI w. (wg AF/MAW, nr.negatywu, 5917)

a

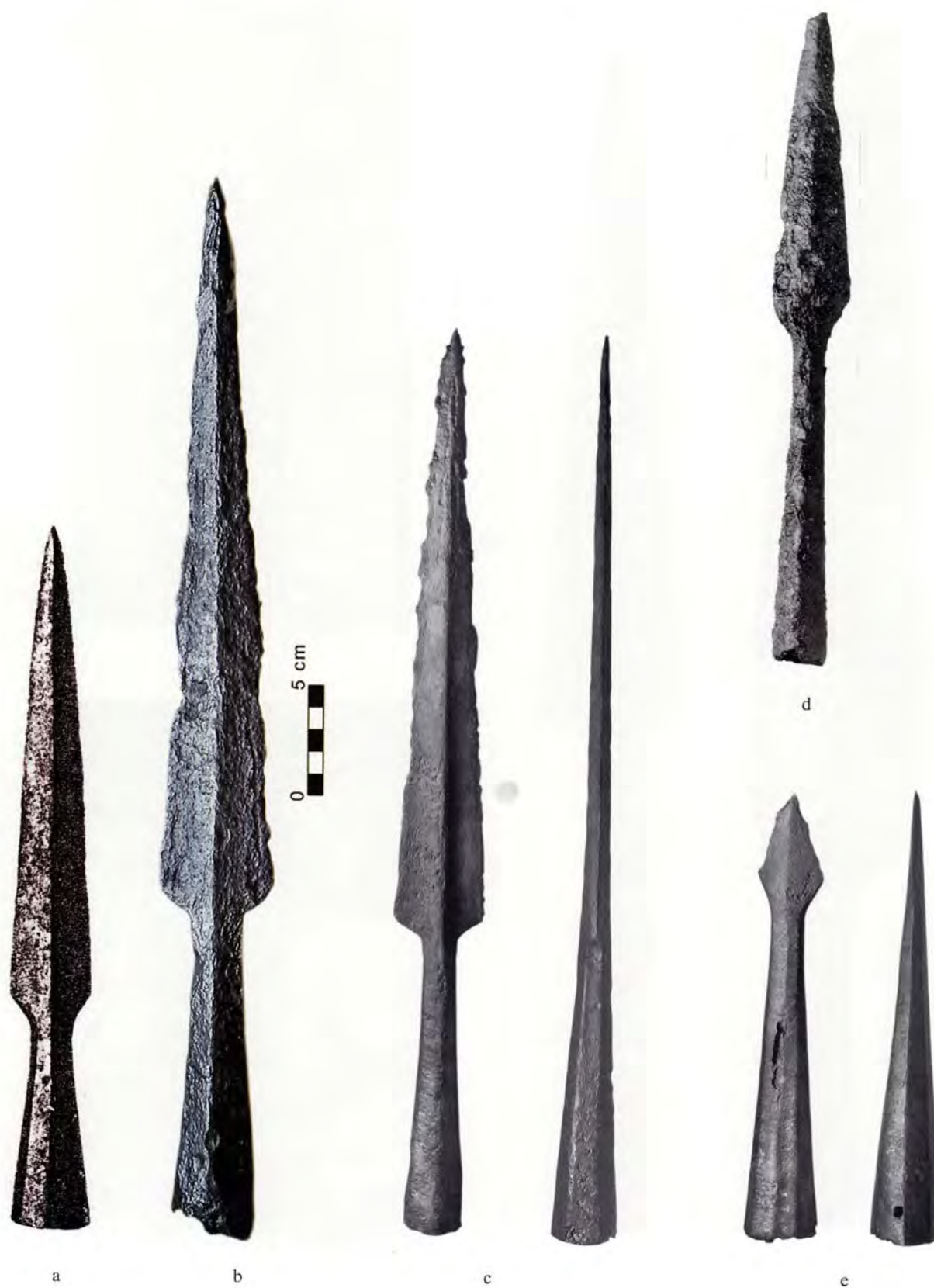

b

Ryc. 118. Krępe groty włóczni:
a – tympanon portalu zachodniego kościoła św. Piotra i Pawła w Strzegomiu, ok. 1370 r.;
b – fosa pałacu biskupiego, Nysa, XIV – pocz. XV w.; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 119. Groty z ością i okragłą w przekroju tuleją: a – Borów, pow. strzeliński, zamek, ok. 1459 r. (?), Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2727.; b – włócznia, biblia śląska, I. poł. XV w. (wg BU, sygn. M 1006); c – Wrocław, ul. Długa, późne średniowiecze; a, c – fot. L. Marek

Ryc. 120. Groty z tuleją wielokątną w przekroju: a – Namysłów, I poł XV w. (za Segerem 1934); b – grot partyzany, Racibórz, XV w., Muzeum w Raciborzu. Fot. L. Marek; c – grot włóczni z żebrami i wielokątną tuleją, Śląsk (?), 2. poł. XV – pocz. XVI w. (AF/MAW, nr negatywu 8955 i 8956); d – grot włóczni, Rogów Opolski, XV w. (?) (AF/MAW, nr negatywu 6943); e – grot włóczni, Śląsk (?), 2. poł. XVI w. (AF/MAW, nr negatywu 8955 i 8956)

a

b

c

d

Ryc. 121. Włócznie z ością nie zachodzącą na tuleję: a – Wrocław, Most Uniwersytecki, kon. XV w.; na czerwono zaznaczona retuszowana partia fotografii – na oryginalnym zdjęciu tę część grotu przysłania inny zabytek – stąd także widoczny cień; (AF/MAW, nr negatywu 1242); b, c – partyzana, XV-XVI w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1405; d – partyzana, tympanon zachodni kościoła św. Piotra i Pawła w Strzegomiu. Fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 122. Partyzany: a – malowidło ściennie, 3. ćw. XIV w., kościół w Strzelcach Świdnickich k. Sobótki. Fot. L. Marek;
b, c – Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1378, XV w.

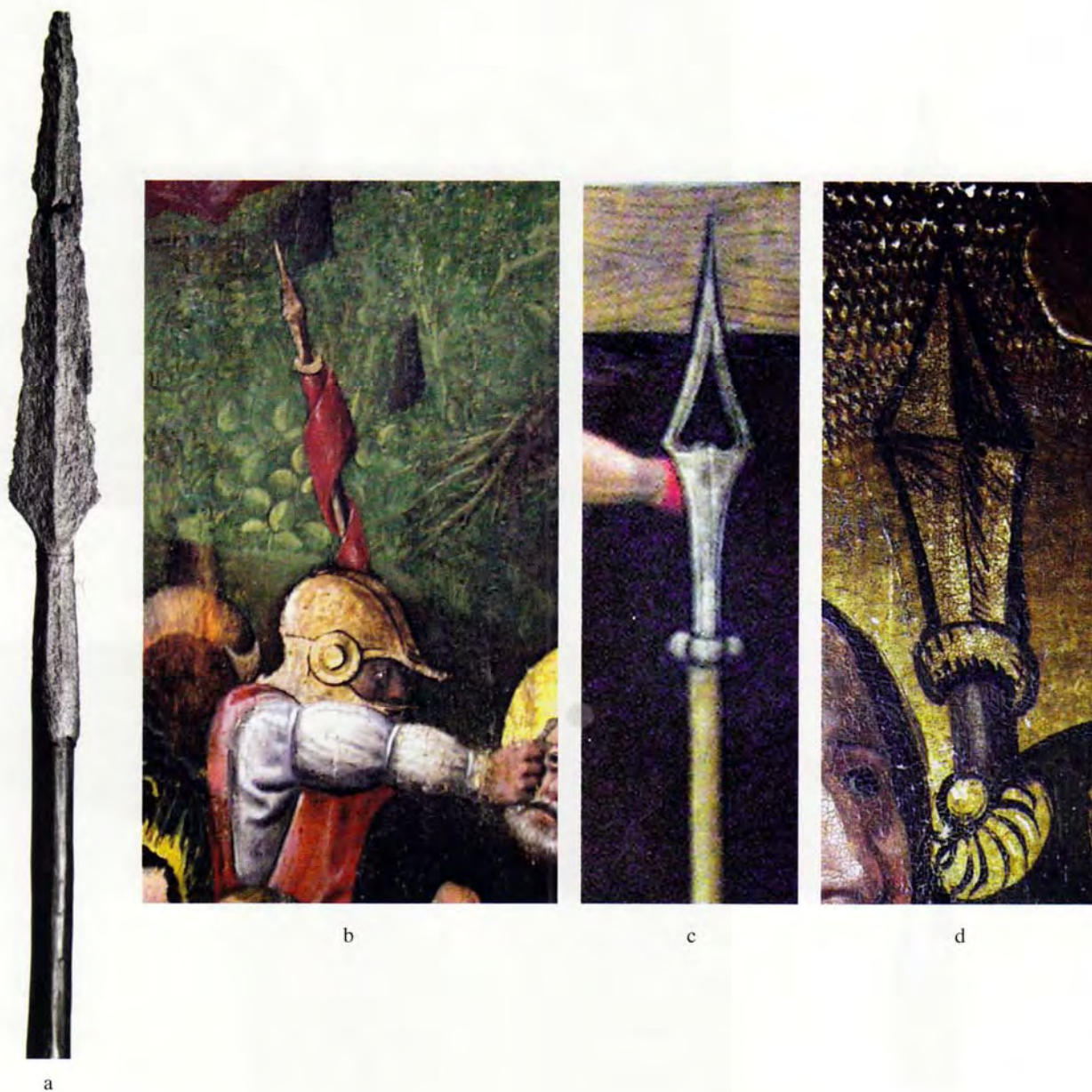

a

b

Ryc. 123. Partyzany o żelężcach z zadziorami na malowidłach ściennych: a – kościół klasztorny w Jaworze, I. poł. XVI w.;
b – kościół w Hajdukach Nyskich, lata 90. XV w.; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 124. Włócznie i partyzany: a – partyzana z ością niezachodzącą na tuleję, XV/XVI w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1376; pierścienie przy tulejach włócznie: b – Tryptyk Ukrzyżowania, kościół parafialny w Gaci, ok. 1450 r. Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 366; c – obraz wotywny Vir Dolorum, 1443 r., kościół farny św. Mikołaja w Brzegu, Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. 343; d – Poliptyk Matki Boskiej i św. Piotra i Pawła z Lubina z lat 1492-93, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. XI-13-15; XI-143-145; b-d – fot. L. Marek

Ryc. 125. Partyzana, początek XVI w., Muzeum Zamkowe w Pszczynie, nr inw. MPS. 2938. Fot. L. Marek

Ryc. 126. Grot włóczni, XVI-XVII w., Piekary Wielkie, rzeka Widawa (wg AP WSPŚ, sygn. 722)

a

b

c

Ryc. 127. Groty włóczni z żebrem: a – Muzeum w Nysie, nr inw. Mna/A/428, kon. XIV/pocz. XV w.,
b, c – skrzydło Tryptyku św. Jadwigi z kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu, lata 1470-1480,
Muzeum Narodwe we Wrocławiu, nr inw. XI-139; a-c – fot. L. Marek

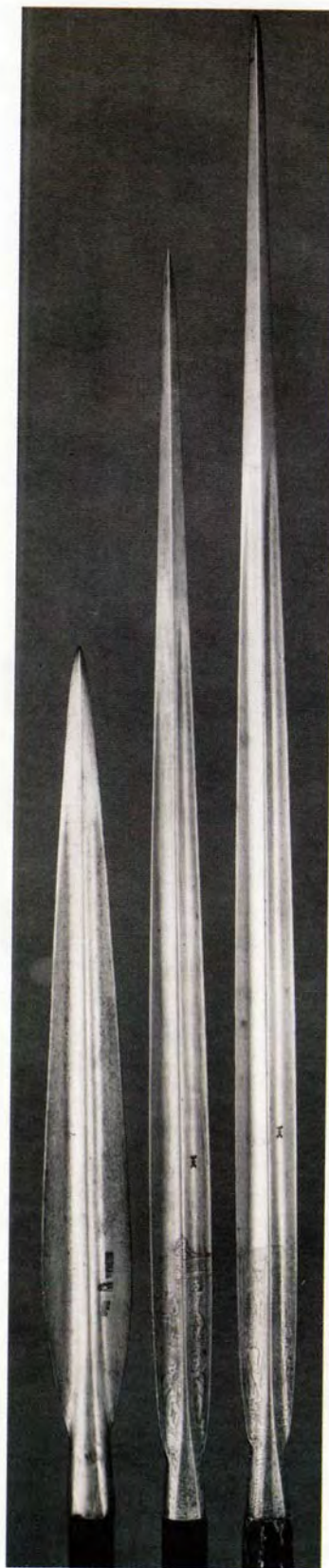

Ryc. 128. Groty włóczni i oszczepów: a – grot włóczni, XVI-XVIII w., Kowalów, pow. strzeliński (wg AP WSPŚ, sygn. 767);
b – grot oszczepu, Czeszów, pow. trzebnicki, XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2591;
c – grot oszczepu, Zabkowice Śl., późne średniowiecze, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu,
nr inw. 2593; b, c – fot. L. Marek

0
3cm

a

b

Ryc. 129. Oszczepy (niem. *Schefflin*): a – grot, pl. Kościelny, Ostrów Tumski we Wrocławiu, XIV-XV w. Fot. L. Marek;
b – groty z krótkimi tulejami, 2. poł. XV w. (za Müllerem i Köllingiem 1981)

Ryc. 130. Groty kopii: a – Nysa, fosa pałacu biskupiego, XIV/pocz. XV w. Muzeum w Nysie, nr inw. Ar Mna/A/84;
b – Karkonosze, XIV-XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2643;
a, b – fot. L. Marek; c – Wąsosz, pow. górski XIV/XV w. (wg AF/MAW, nr. negatywu 7027)

Ryc. 131. Grotty włóczni z tuleją krótszą lub równą długości liścia, XV w., zamek Sokolec na Górze Krzyżnej, Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze: a – nr inw. MJG-A-28; b – nr inw. MJG-A-96; c – nr inw. MJG-A-97; d – bez nr inw.; a-c – L. Marek

Ryc. 132. Groty włóczni z tuleją zdobioną pierścieniami, zamek Sokolec na Górze Krzyżnej, pow. jeleniogórski, XV w., Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze: a – nr inw. MJG-A-30; b, c – nr inw. MJG-A-101; a-c – fot. L. Marek; d – grot włóczni, Milicz, pow. loco, późne średniowiecze. Fot. T. Gąsior

Ryc. 133. Groty włóczni o średniej długości liścia: a – zamek Sokolec na Górze Krzyżnej, pow. jeleniogórski XV w. Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, MJG-A-98; b – Tłustoręby, pow. opolski, XIII-XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2645; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 134. Groty włóczni ze skrzydłami (tzw. czeskich uszatyh lyžek): a – Sokolec na Górze Krzyżnej, XV w. Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, nr inw. MJG-A-34. Fot. L. Marek;
b, c – Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw IX-832, poł. XV w.

a

b

Ryc. 135. a, b – włócznie ze skrzydłami, Tryptyk Ukrzyżowania, kościół parafialny w Gaci, ok. 1450 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 366; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 136. Partyzany i włócznie ze skrzydłami: a – grot partyzany ze skrzydłami, kon. XV–XVI w., Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. MWP64. Fot. L. Marek; b, c – korseka typu B, wg M. Troso (1988), 2. poł. XV w., Muzeum w Nysie, nr inw. MNa/Ra 1755 (fot. T. Gąsior, L. Marek)

a

b

c

Ryc. 137. Korseki: a – typu B, wg M. Troso (1988), poliptyk z lat 1469 – 1480, Wiedeń (za www.imareal.oeaw.ac.at, nr. fot. 7000009); b, c – typu A, wg M. Troso (1988), Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX – 769

a

b

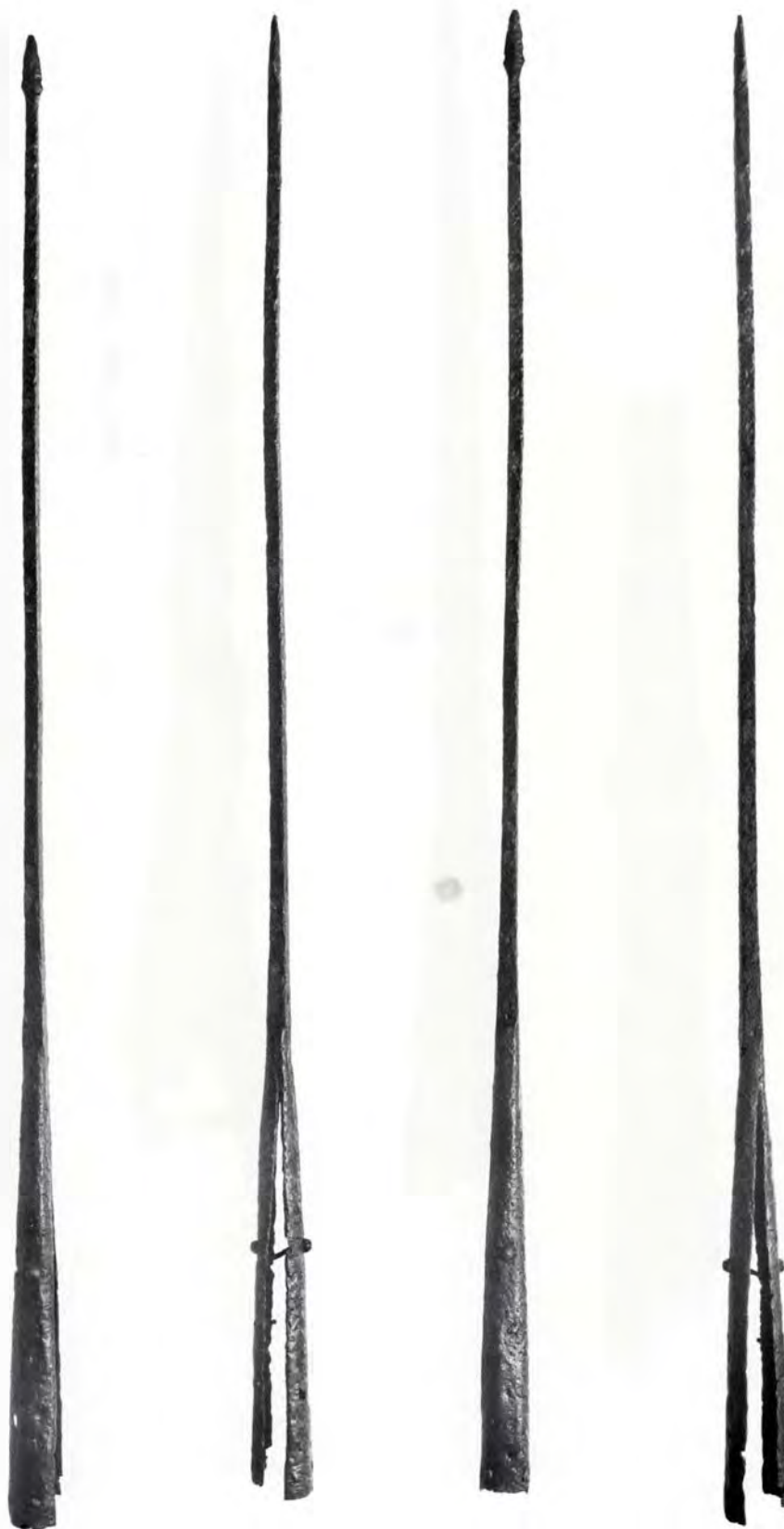
Ryc. 138. Stylizowane korseki lub widły bojowe:

a – Ecce Homo – kwatera poliptyku z wrocławskiego klasztoru dominikanów, 1513 r.,
Muzeum Narodowe w Warszawie, nr. inw. Śr. 466;

b – broń drzewcowa – kwatera Poliptyk Pasji Mistrza z Góry Śląskiej, 1512 r.,
od lewej: halabarda, stylizowana korseka lub widły bojowe; spisa szydlowata, włócznie; a-b – fot. L. Marek

Ryc. 139. Groty spis szydłowatych z krótkim, wierzbowatym liściem: a,b – zamek Sokolec na górze Krzyżnej, XV w., Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, nr inw. MJG-A-31, – 33; c – Tłustoręby, XIII-XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2726; a-c – fot. L. Marek; d – zamek Vartnov (za Kouřilem i in. 2001)

Ryc. 140. Grot spisy szydłowatej, XV w., Česka Vés (AF/MAW, nr. negatywu 11034), widok z czterech stron

Ryc. 141. Groty spis szydłowatych: a, b, c – Żary, XIII/XIVw., Rynek, Wykop VII, obiekt nr. 55; b – pęknięcie grotu; d – zamek Sokolec na Górze Krzyżnej, XV w., Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, nr inw. MJG-A-35; e – Otmuchów, Wieża Wróbla, XV w.; f – zamek Javornik, Śląsk Czeski, 1 poł. XV w.; (wg AF/MAW, nr negatywu 1243), Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu. a-d – fot. L. Marek

a

b

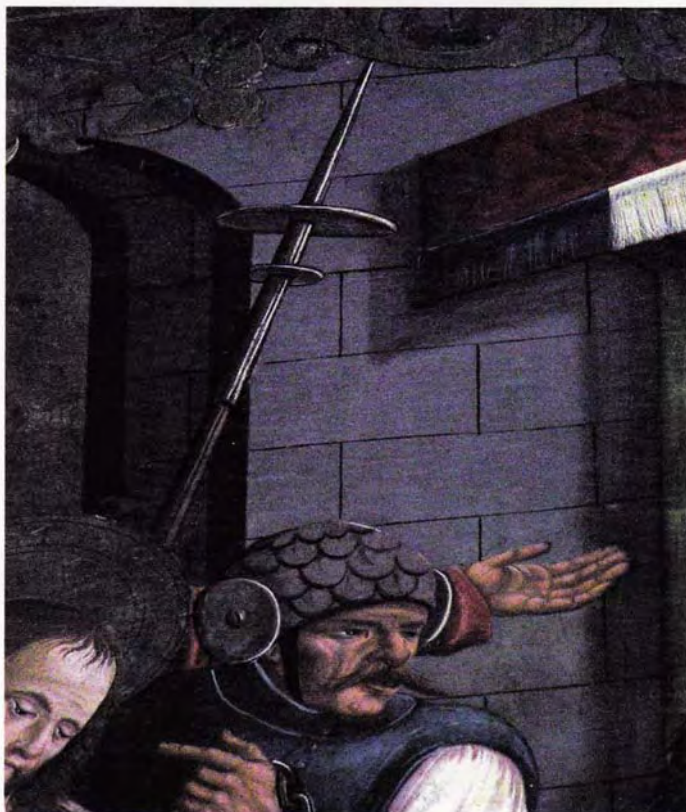

c

Ryc. 142. Spisy szydłowate: a, b – z herbem Norymbergi, XV/XVI w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1381;
c – Tryptyk „Zmartwychwstanie”, Śląsk, pocz. XVI w., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr. 315

a

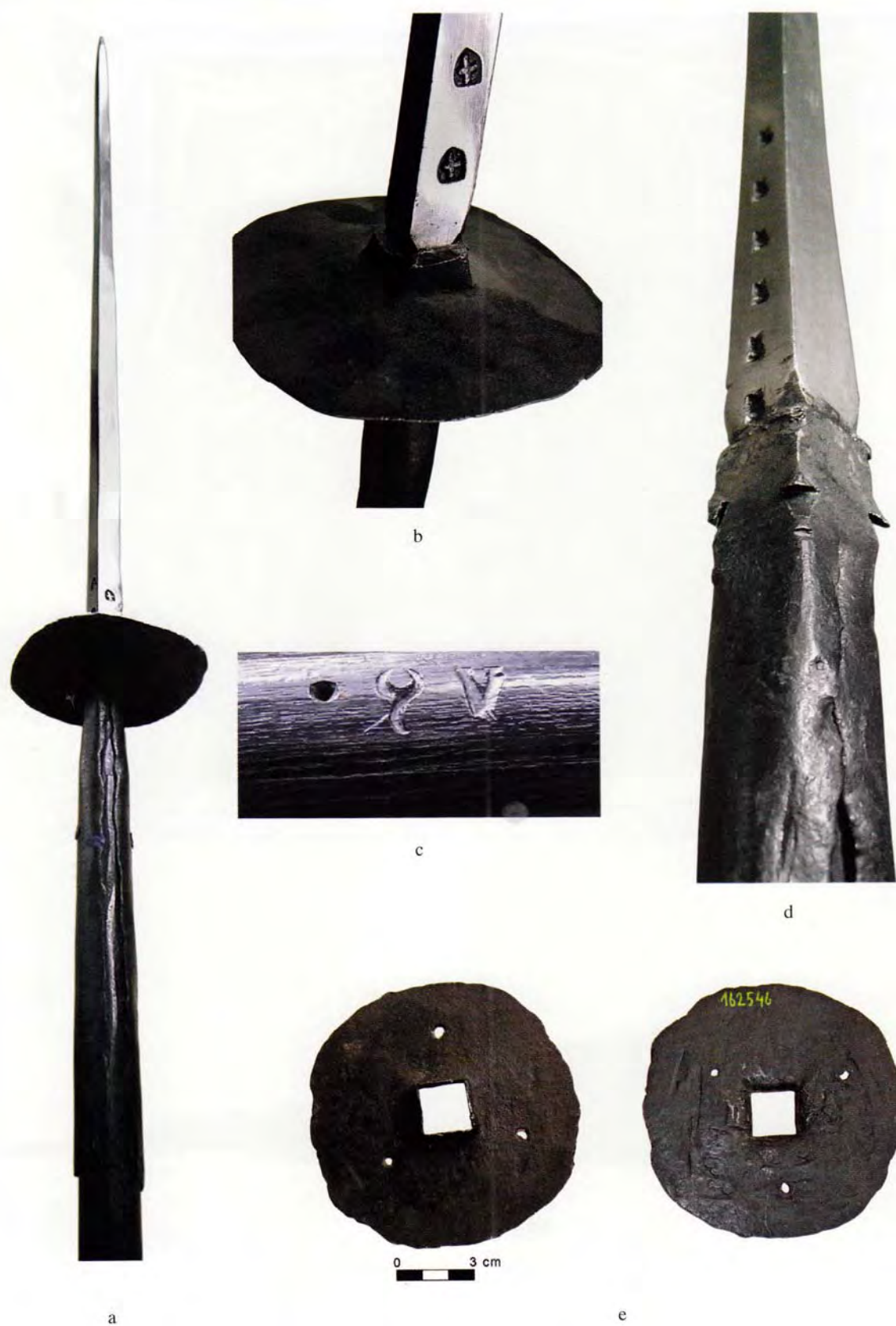

b

c

Ryc. 143. Spisy szydlowate: a, b – Poliptyk Mistrza Pasji z Góry Śląskiej, 1512 r., Archikatedra w Poznaniu. Fot. L. Marek;
 c – spisa szydlowata, lata 1495-1505, Chrystus przed Kajfaszem, ołtarz z kościoła św. Mikołaja w Prešovie na Słowacji
 (za www.imareal.oeaw.ac.at, nr fot. 7013105)

Ryc. 144. Spisy szydlowate z arsenału miasta Wiednia, produkt Hansa Maidburgera z Piesting w Dolnej Austrii, 1497-1500 r. Museum der Stadt Wien: a-c – nr inw. 126.008; d – nacięcia służące do mocowania tarczy (brak widocznego nr. inw.); e – tarcza ochronna, nr inw. 162546, awers i rewers; a-e – fot. L. Marek

a

0 3 cm

b

Ryc. 145. Broń drewnowa: a – zbrojni, antyfonarz żagański, ok. 1446 r. (wg BU sygn. IF 396);
b – tok włóczni z grotem, Jordanów Śl., późne średniowiecze,
Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2644. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 146. Broń drzewcowa w połączeniu z okrągłą tarczą (włosk. *rotella*):
 a – postawa przy walce partyzaną oraz rotellą i bez rotelli (za Marozzo 1569);
 b – strażnik Grobu Pańskiego z halabardą i okrągłą tarczą. Epitafium Hansa i Barbary Profe, 1559 r.,
 kościół św. Marcina, Jawor. Fot. L. Marek

a

b

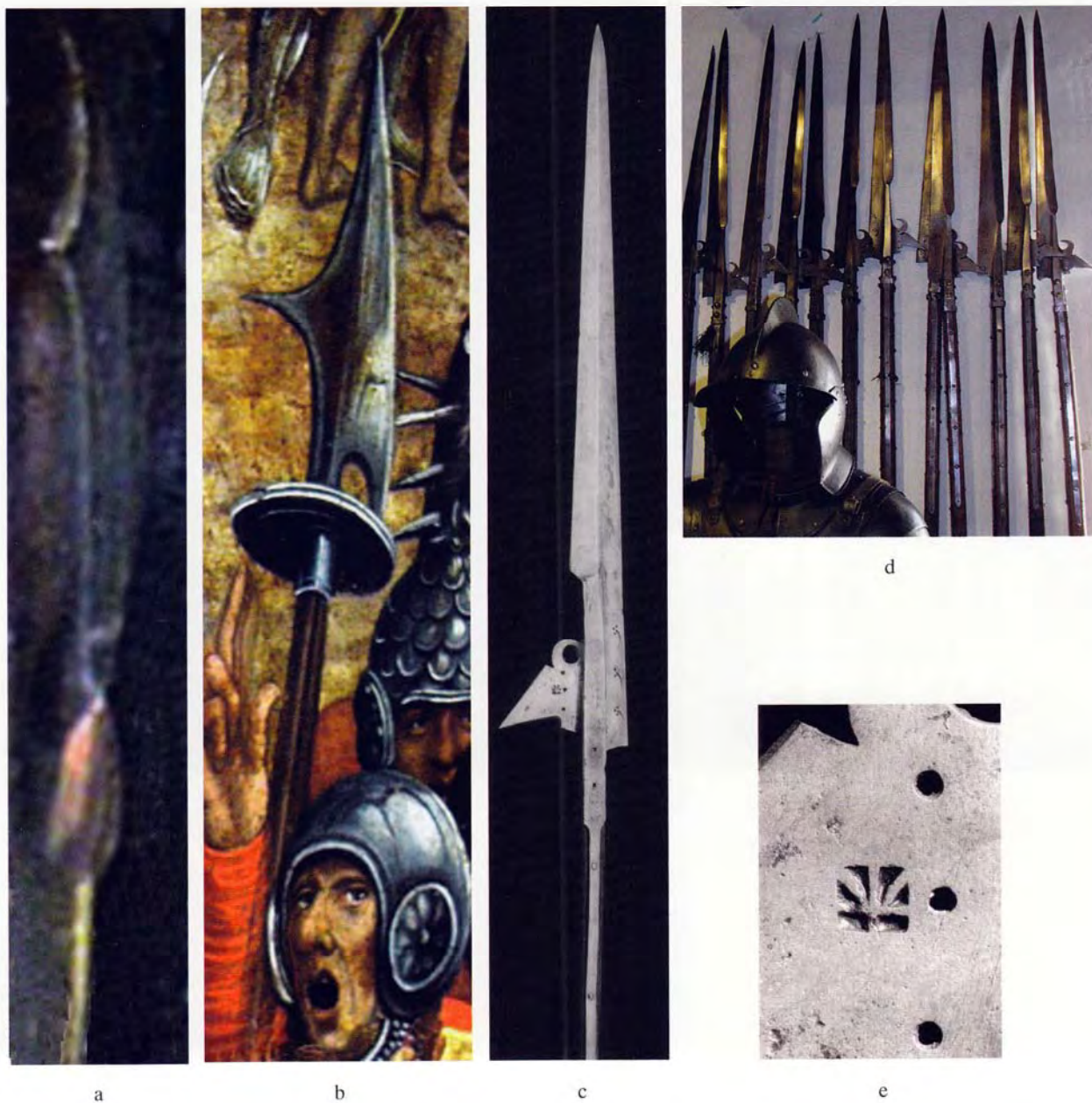

c

d

Ryc. 147. Głowie: a – typu A., wg. M. Troso (1988); wrocławski Pentaptyk Ukrzyżowania z 1500 r. Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr.142; b,d – bez haka, poł. XV w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1380; c – bez haka, tzw. *Vougue français*, kwatery Ecce Homo poliptyku pędzla Mistrza Pasji z Góry Śląskiej, 1513 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr.466; a, c – fot. L. Marek

Ryc. 148. Giewie: a – wrocławskie epitafium Józefa Rindfleischa, 1598 r.;
 b – wrocławskie epitafium Matheusa Kuchlera, 1522 r. Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. XI-384;
 a, b – fot. L. Marek; c, e – tzw. *Gusy*, Styria, 2. poł. XVI w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX 1384;
 d – tzw. *Gusy*, 4. ćw. XVI w., warsztat Petera Schreckeisen, Landeszeughaus Graz. Fot. L. Marek

a

b

c

d

Ryc. 149. a-d – topory na długim toporzysku oraz tzw. berdysz, 3. ćw. XIV w.,
malowidło ścienne, kościół w Strzelcach Świdnickich k. Sobótki; a-c – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 150. Halabardy: a – miniatura Żywota św. Jadwigi, Kodeks Lubiński (za Wawrzonowską 1974);
 b – wzór z XIII-XIV w., Historisches Museum w Bernie (za Snookiem 1998);
 c – ołtarz z kościoła św. Piotra i Pawła w Legnicy, 1466 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 94. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 151. Wczesne typy halabard: a – kwadryptyk ze scenami z życia Jezusa i Marii, ok. 1370 r., Wrocław, klasztor Klarysek, Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 24. Fot. L. Marek;
b – halabarda, Alzacja w pobliżu Bazylei, XIII w. (za Wegelim 1939)

Ryc. 152. Halabardy, XIV w: a – Rorbas, Kt. Zurych; b – Cormondreche, Kt. Neuenburg;
 c – Lachen, Kt. Schwyz; d – miejsce znalezienia nieznane; e – Morgarten, Kt. Schwyz;
 f – Villeneuve, Kt. Waadt (a – f – za Gesslerem 1939/40); g – halabarda, tzw. tablice bernardyńskie, mistrz Tryptyku z Wielowsi,
 1430 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 28. Fot. L. Marek; h – konstrukcja żelęzca XIV-wiecznej halabardy
 (za Schneiderem 1959); i,j- technika wykonania halabard z XIV i pocz. XV w. w. (za Waldmanem 2005)

a

b

c

d

e

Ryc. 153. Halabardy w sztuce śląskiej: a – egzemplarz z centralną osadą, tympanon zachodni kościoła św. Piotra i Pawła, ok. 1370 r., Strzegom. Fot. L. Marek; b, c – halabardy, *Speculum Humanae Salvationis*, XV w., Henryków (wg BU sygn. IF 108a); d – halabarda z centralną osadą, brewiarz, ok. 1420 r., biblioteka kolegiaty w Głogowie (wg BU, sygn. IF 442); e – halabarda, *Meditaciones et Oraciones*, lata 1450-1460, biblioteka klasztoru Augustianów w Żaganiu (wg BU, sygn. IQ 118)

a

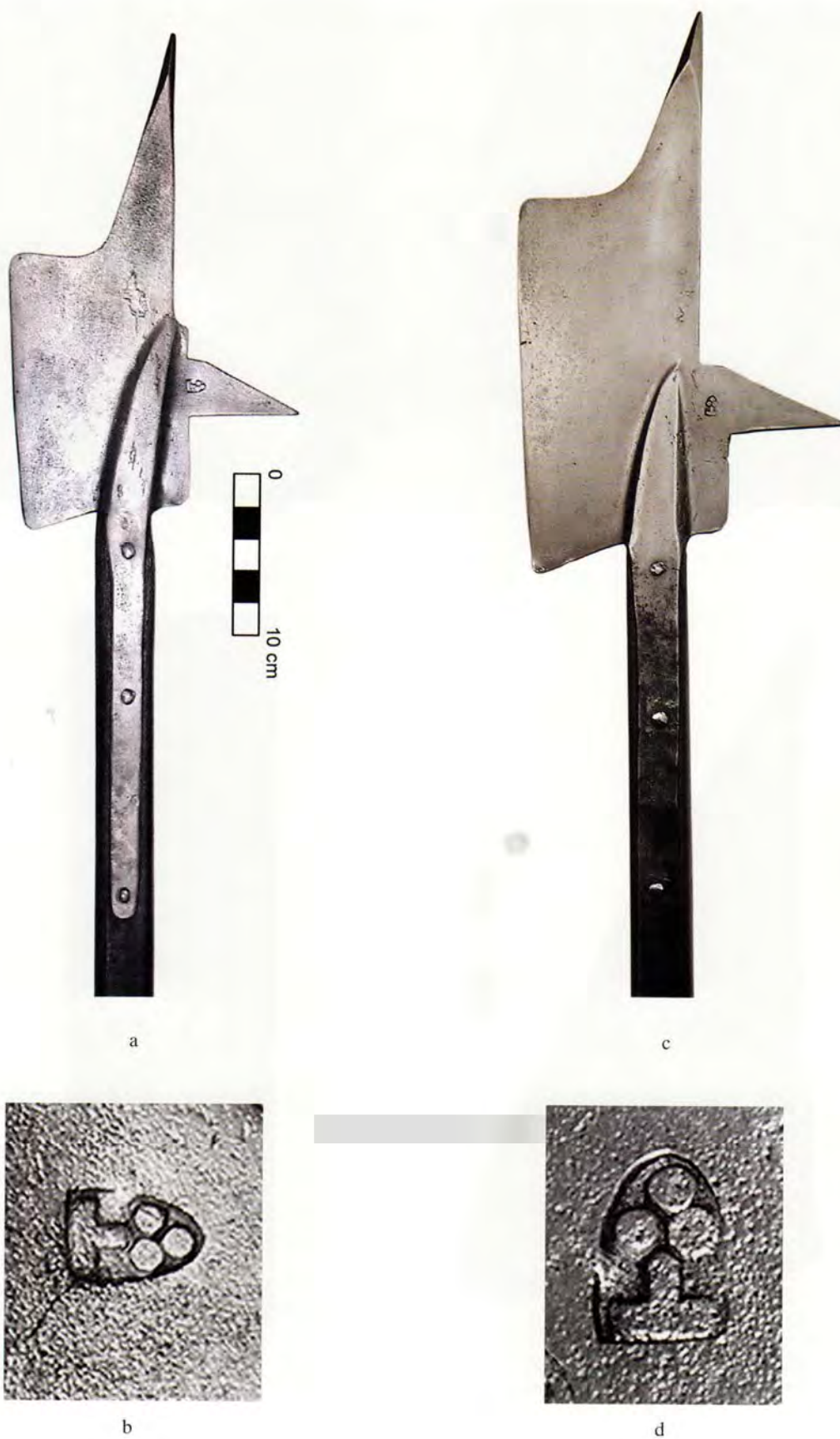

b

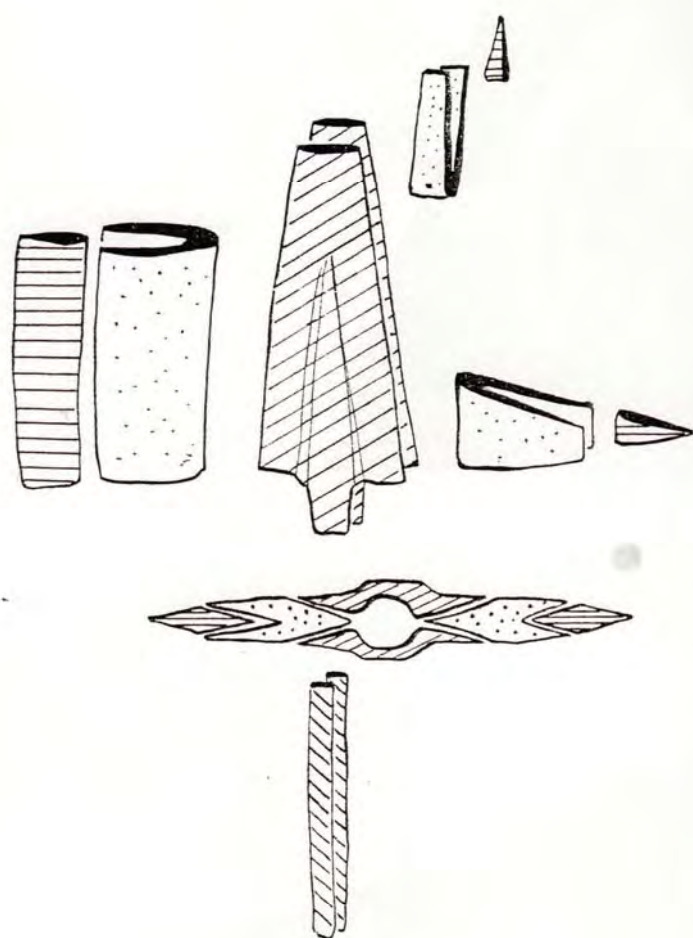

c

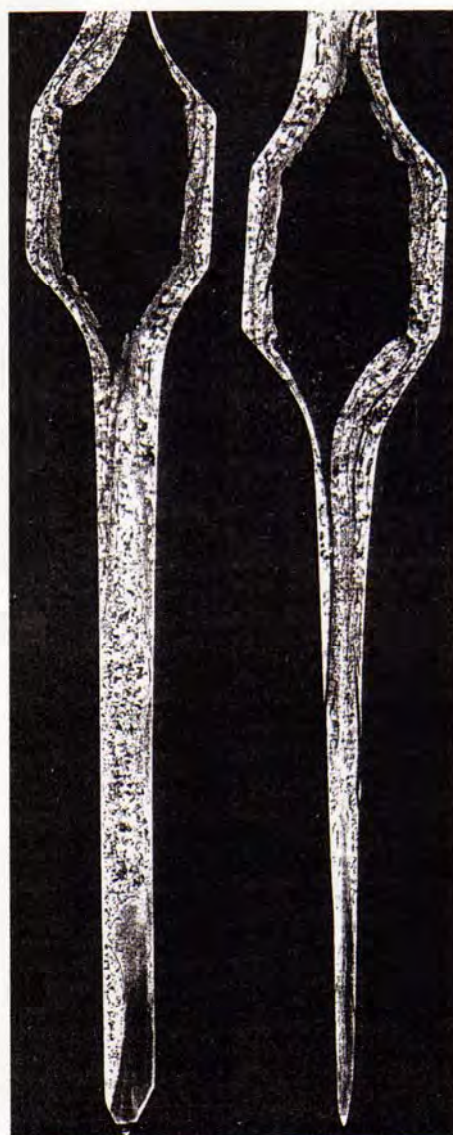
Ryc. 154. Halabardy: a – kwatera Poliptyku Strzegomskiego, kościół Joannitów w Strzegomiu, lata 1486-1487, Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 297; b – grot halabardy, Śląsk, XV w., Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, nr inw. 2806; c – Tryptyk Ukrzyżowania z kościoła parafialnego w Gaci, ok. 1450 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 366; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 155. Halabardy, 2. poł. XV – pocz. XVI w. a, b – z dawnych zbiorów wrocławskiego Muzeum Rzemiosła Artystycznego i Starożytności, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. MWP61; c, d – Wielkopolskie Muzeum Wojskowe w Poznaniu; a-d – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 156. Struktura żelźców halabard: a – konstrukcja bojowej halabardy, XV-XVII w.;
b – przekrój żelźca tzw. halabardy typu Sempach z XVII w.,
wykonanej wg techniki stosowanej w średniowieczu (a, b – za Schneiderem 1959)

a

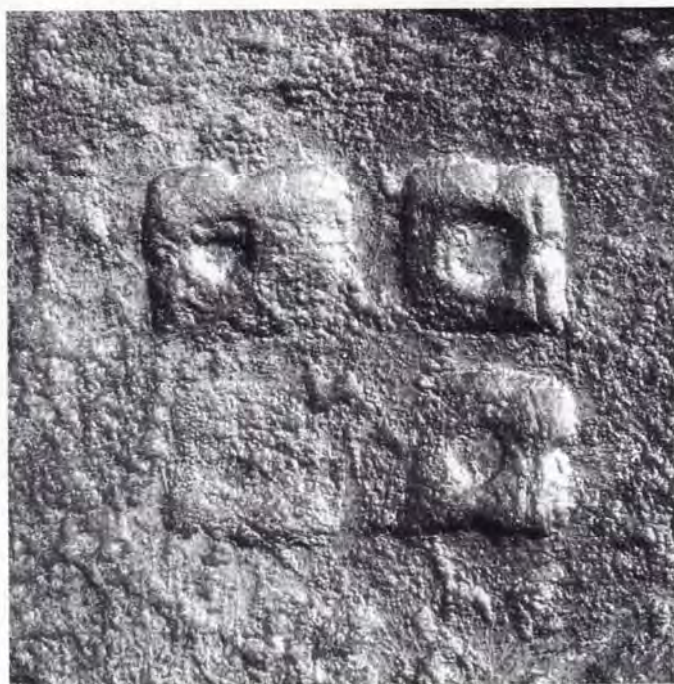

b

Ryc. 157. Technika wykonania halabardy z Wlkp. Muzeum Wojskowego w Poznaniu: a – konstrukcja osady; b – granica połączenia haka z pozostałymi elementami żelźca, halabarda z ryc. 155 c, d – fot. L. Marek

a

b

Ryc. 158. a, b – halabarda, kon. XV w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1351

a

b

c

d

Ryc. 159. a, b, d – halabarda z szablowatym grotem, 2. poł. XV w., Muzeum w Nysie, nr inw. Mna/SA/2284;
c – znaki na szyjce topora typu XII, XV w. (?) znalezione w Domaszkowicach, pow. nyski., Muzeum w Nysie,
nr inw. Mna/A/687; a – fot. T. Gąsior; c, d – fot. L. Marek

Ryc. 160. Halabardy: a, c – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 1669MWP, kon. XV w.;
b – ołtarz pasyjny, Antwerpia, ok. 1500 r., Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 13; a-c – fot. L. Marek

a

c

c

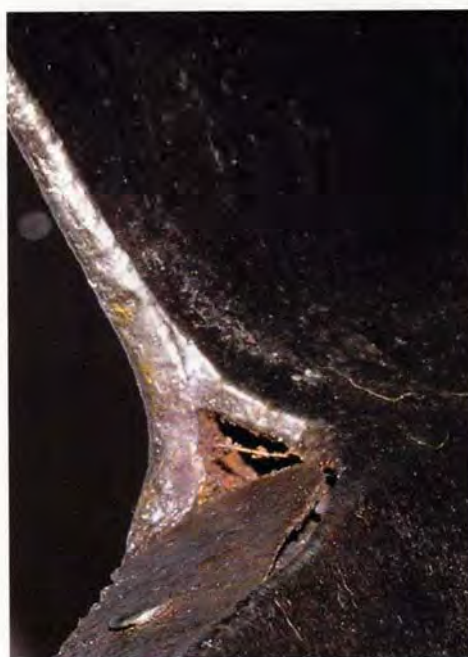
Ryc. 161. Halabardy typu Sempach odmiany Zurychskiej, Szwajcaria, XVII w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu: a, b – nr inw. IX-1369; c – nr inw. IX-1350 (za Sawickim 2003)

a

b

c

Ryc. 162. a, b, c – halabarda bojowa XV/XVI w.,
Muzeum w Nowej Soli, nr inw. MNS-AH-20; a-c – fot. L. Marek

a

b

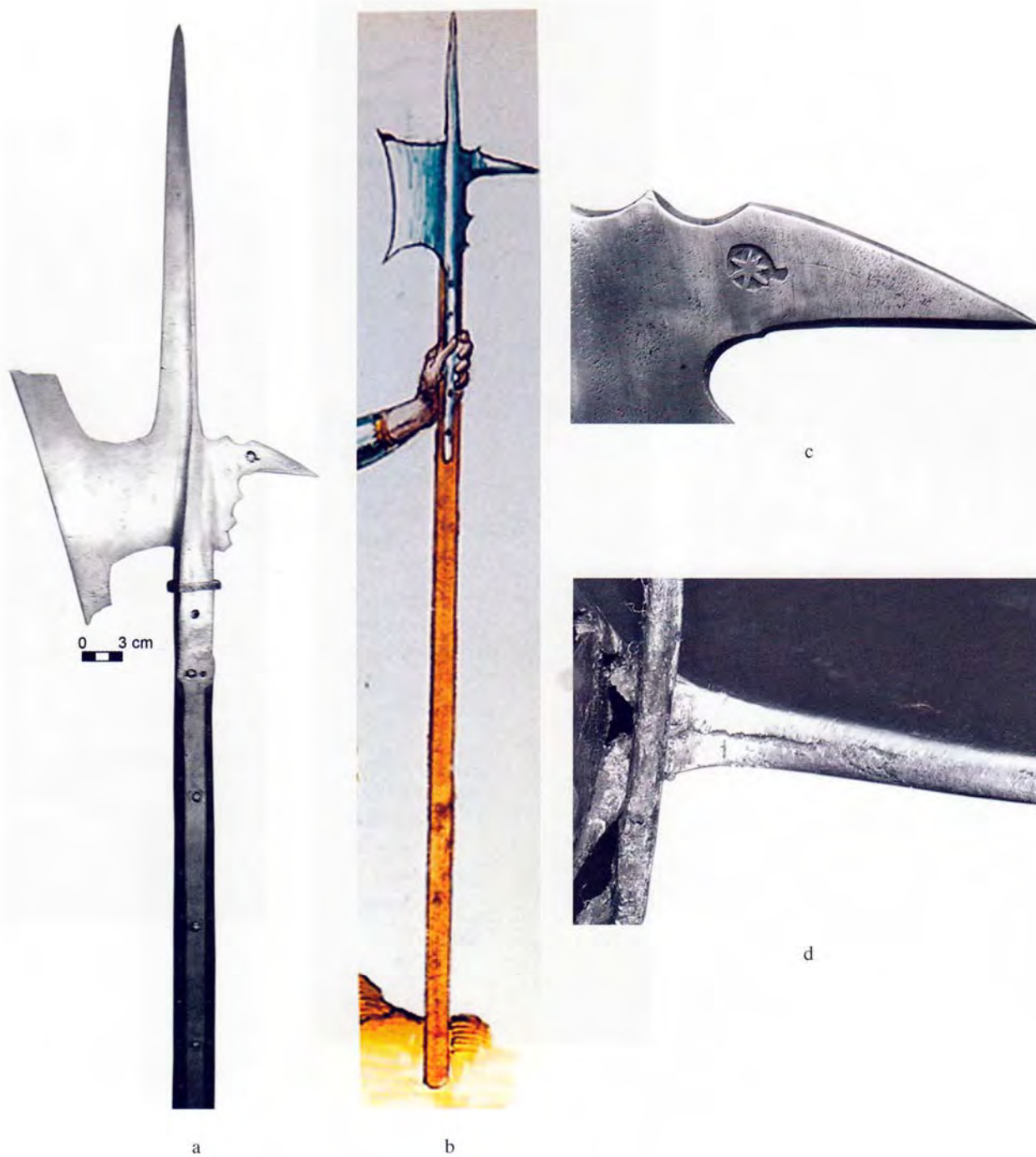

c

d

Ryc. 163. Halabardy: a, b – Poliptyk Mistrza Pasji z Góry Śląskiej, 1512 r., Archikatedra w Poznaniu;
 c – retabulum ze sceną ukrzyżowania, 1498 r., Wrocław, kościół św. Elżbiety, Muzeum Narodowe w Warszawie,
 nr inw. Śr.113; d – halabarda, ok. 1510 r., Hofjagd- und Rüstkammer, Kunsthistorisches Museum we Wiedniu, a-d – fot. L. Marek

Ryc. 164. a, c, d – halabarda, ok. 1515–1530 r., Muzeum Zamkowe w Pszczynie, nr inw. MP/S/1196. Fot. L. Marek;
 b – Żywoty Sławnych Mężów Plutarcha, 1502 r., Österreichische Nationalbibliothek,
 sygn. Cod. 2856, s. 66V (za www.imareal.oeaw.ac.at, nr. fot. 7008475)

a

b

c

Ryc. 165. Halabardy: a – malowidło ściennie, 1. poł. XVI w., kościół klasztorny w Jaworze;
b – kwatera polipytyku ze sceną niesienia krzyża, mistrz Pasji z Góry Śląskiej, 1513 r., Muzeum Narodowe we Wrocławiu,
nr Dep. 1931/00,9; c – epitafium Jacoba (†1524 r.) i Anny Lüter (†1553 r.),
kościół Marii Magdaleny we Wrocławiu; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 166. Halabardy: a-c – Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 50MWP kon. XV – pocz. XVI w.;
d – halabarda, 2. poł. XVI w., Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu; a-d – fot. L. Marek

a

b

c

Ryc. 167. a, b, c – halabarda typu 31 wg H. Müller Hicklera (1909/11), Mediolan, 3. ćw. XVI w., Muzeum Zamkowe w Pszczynie, nr inw. 1956; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 168. Halabardy, 4. ćw. XVI w., Muzeum Zamkowe w Pszczynie:
a – nr inw. MP-3166; b – nr inw. MP-3192; a, b – fot. L. Marek

Ryc. 169. Halabardy styryjskie, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, kon. XVI – pocz. XVII w; a – nr inw. IX-745; b – nr inw. IX-748; c, d – nr inw. IX-1556

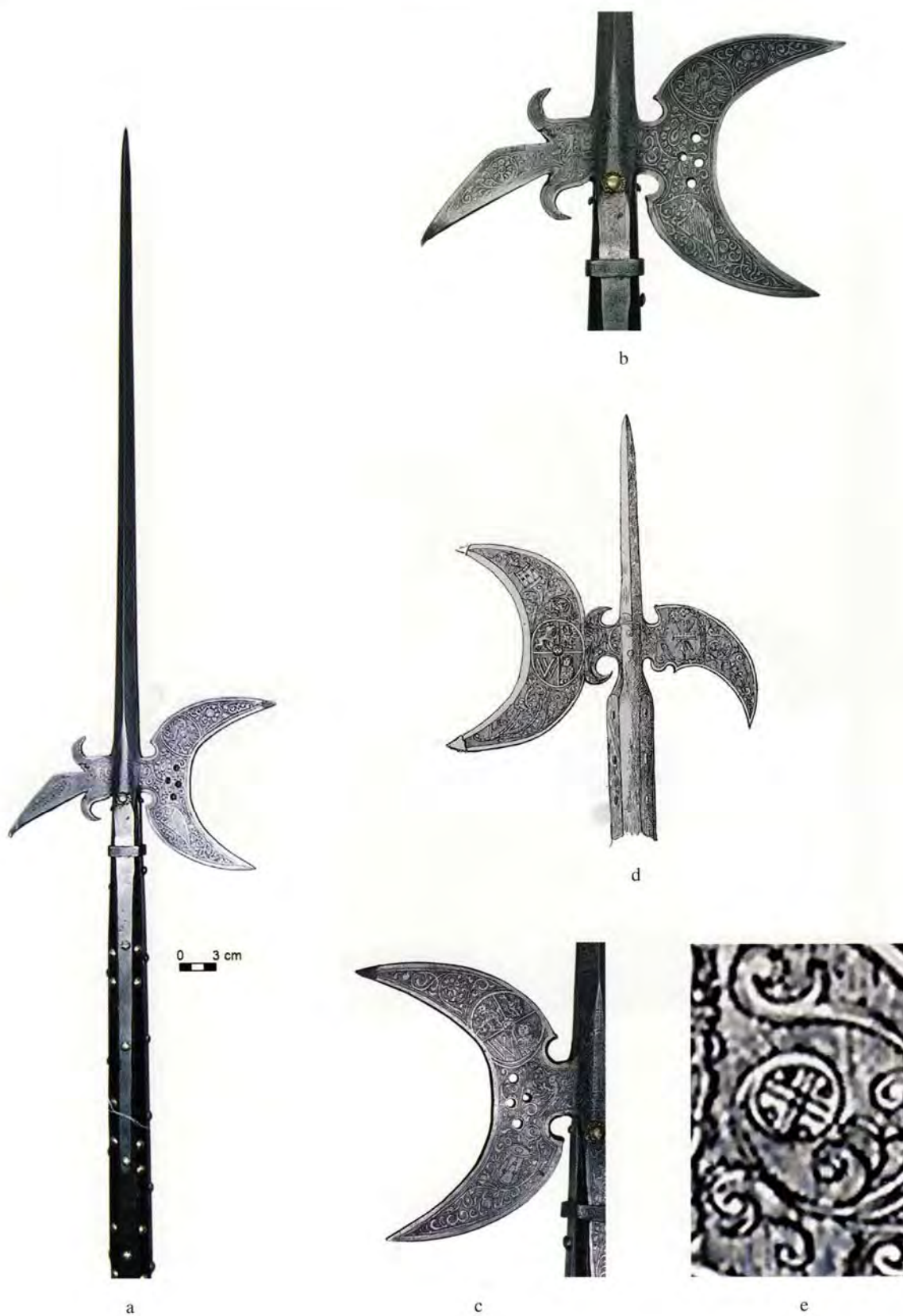
Ryc. 170. Halabardy: a, b – styryjska, kon. XVI – pocz. XVII w., Peter Schrekeisen (?), Muzeum Zamkowe w Pszczynie, nr inw. MP 2823; c – tzw. halabarda myśliwska, kon. XVI – 1. poł. XVII w., Muzeum w Nysie, nr inw. MNa/Ra/1787; d-f – tzw. halabarda myśliwska, kon. XVI – 1. poł. XVII w., warsztat Petera Schrekeisena, Muzeum w Nysie, nr inw. MNA/RA/1828; a, b, e, f – fot. L. Marek; c, d – zbiory dawnego Muzeum Sztuki i Starożytności w Nysie (wg Dittrich 1930)

Ryc. 171. Halabardy, tzw. myśliwskie XVI/XVII w. a, b – Austria (?), Muzeum Archidiecezjalne we Wrocławiu;
c – Śląsk (?), Muzeum Regionalne w Chojnowie, nr inw. MCH/A/491; d – Śląsk (?), Muzeum Narodowe we Wrocławiu,
nr inw IX 1343; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 172. Halabardy, 2. poł. XVI – pocz. XVII w. a-c – odmiana partyzanowata, Styria, prawdopodobnie warsztat Pankraza Tallera, Muzeum Zamkowe w Pszczynie, nr inw MP.140; d – oznaka stopnia oficerskiego, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. MWP 2976; a-d – fot. L. Marek

Ryc. 173. Wrocławskie halabardy cechowe: a-c – cechu garbarzy, 1609 r., z dawnej kolekcji Muzeum Rzemiosła Artystycznego i Starożytności, Muzeum Zamkowe w Pszczynie, nr inw. MP/S/1519. Fot. L. Marek; d,e – nieistniejące zbiory Städtisches Museum Legnicy, XVI/XVII w. (za Langenhainem 1902)

a

c

b

Ryc. 174. Topory i młoty lucerneńskie: a – topór lucerneński (*Mordaxt*), ok. 1480 r., Poliptyk Zwiastowania z Jednorożcem, kościół św. Elżbiety we Wrocławiu, Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr.124; b, c – młot lucerneński, XV/XVI w., Wlkp. Muzeum Wojskowe w Poznaniu, nr inw. 636; a-c – fot. L. Marek

a

b

c

d

e

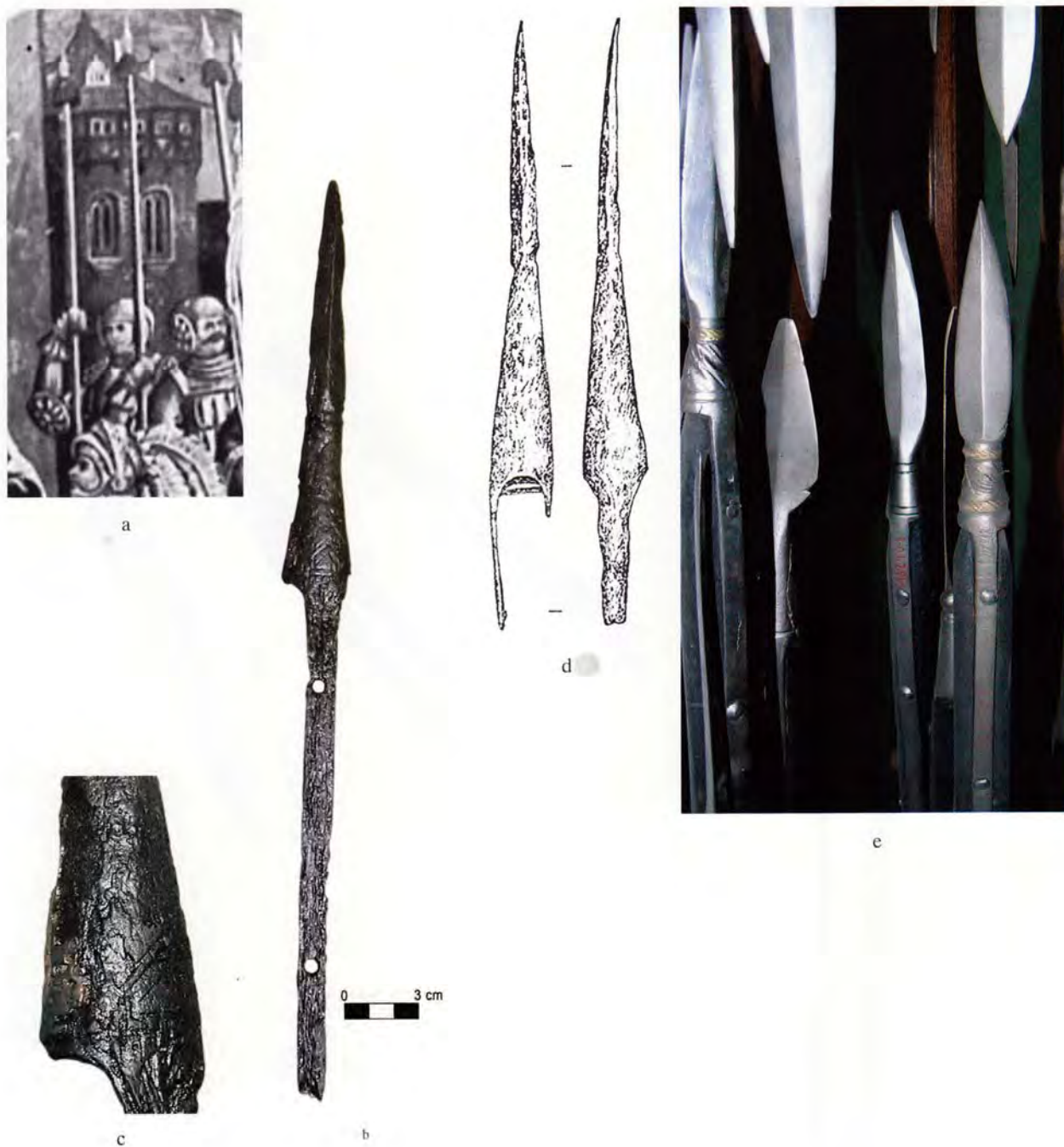

f

g

Ryc. 175. Topory taborowe: a – prototyp toporów taborowych – halabarda z półkolistym ostrzem, Szwajcaria XV-XVI w. (za Boissonas 1910); b – halabarda lub topór taborowy, Niesienie Krzyża, 1420 r., malarz śląski, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr Dep. 2002/01,1-4, fot. L. Marek; c – typ 1, 2. poł. XV w., Muzeum Czartoryskich w Krakowie (za Żygulskim 1999); d – typ 2, 1466 r., ołtarz św. Piotra i Pawła, Legnica (za Witkowskim 1997); e – typ 2, XVI-XVII w., Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, nr inw. 14002MWP; f – typ 3, XVI-XVII w., Muzeum Regionalne w Jaworze, nr inw. 1507; c-d – fot. L. Marek; g – topór strzelców moskiewskich, 2. poł. XVII w. (wg Palasios-Fernandes 1991)

Ryc. 176. Piki: a – ołtarz z kościoła ewangelickiego w Lubinie, 1522 r. (za www.fotomarmburg.de, nr fot. MI01963b08a); b, c – Wrocław, pl. Dominikański, XVI/XVII w. Fot. L. Marek; d – Lubin-Małomice, kon. XV w. (za Firszttem 1984); e- żelźce pik zdobione ornamentem geometrycznym, 1. poł. XVII w., Historisches Museum der Stadt Wien. Fot. L. Marek

a

b

Ryc. 177. Piki: a – Muzeum Regionalne w Chojnowie, nr inw. 509, XVI-XVII w.,
b – typu *Froschmaul*, zamek Churburg, kon. XV/XVI w. (za Scalini 1996)

a

b

Ryc. 178. Topory typu X: a – malowidło ściennie, kościół w Jemielnicy, 4. ćw. XV w.; b – obraz Vir Dolorum, 1443 r., kościół św. Mikołaja w Brzegu, Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. Śr 343; a-c – fot. L. Marek

Ryc. 180. Czekany: a, b – typu If, Wrocław, pl. Dominikański, XV w. (fot. L. Marek); c – forma niesklasyfikowana, zdobiony mosiężną blachą, Wąsosz, pow. górowski, XV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 710)

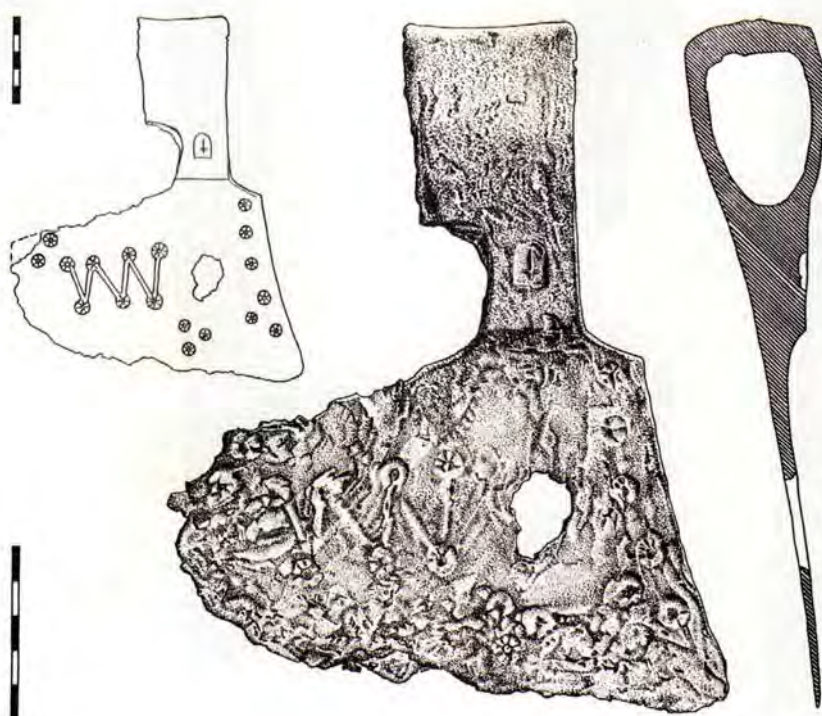
Ryc. 181. Czekany i nadziaki, Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu:
a, b – czekan, XV w., nr inw. 2682; c, d – czekan-nadziak, 2. poł. XV–pocz. XVI w., nr inw. 2683; a-d – fot. L. Marek

Ryc. 182. Topory do rzucania: a – Racibórz, XV w., Muzeum w Raciborzu, nr inw. MRB-95 (fot. T. Gąsior); b – Węgry, XV w. (za Kalmarem 1971)

a

b

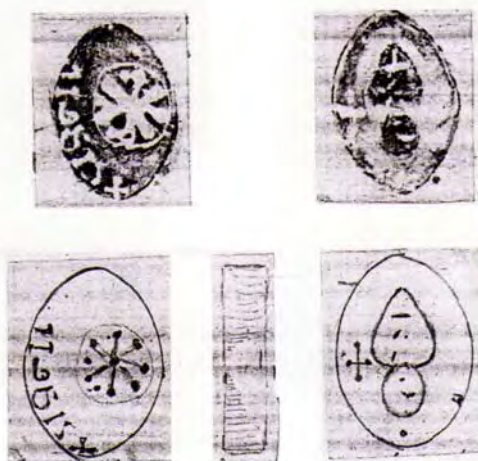
Ryc. 183. Topory: a – Wąsosz, pow. górowski, XV w. (wg AP WSPŚ, sygn. 710);
b – Loděnice, Republika Czeska, XV w. (za Měřínskím 1980)

Ryc. 184. Ornamentyka broni drzewcowej i obuchowej z XV w. a, b – czekan typu Ig, Racibórz, Muzeum w Raciborzu, nr inw. MRB179. Fot. L. Marek; c – czekan typu Ig, Wrocław, pl. Dominikański (za Głoskiem 1997); d – topór typu VIII, Praha-Podskali (za Novotným 1956); e – partyzana, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-1405; f – topór typu XII, Republika Czeska (Čepička, Dolínek 1991, s. 18)

alfabet hebrajski	alfabet magiczny	charaktery pisma niebieskiego	malachim czyli pismo aniołów	pismo zwane "biegiem rzeki"	nazwy liter	transliteracja
א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Alef Samek	A S
ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Bet Ain	B O
ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Gimel Pe	G P
ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Dalet Cade	D C
ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	He Kof	H Q
ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Waw Resz	W R
ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Zain Szin	Z Sz
ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Chet Taw	Ch T
ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Tet	Th
י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Jod końcowe Kaf	J K
כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Kaf końcowe Mem	K M
ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Lamed końcowe Nun	L N
מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Mem końcowe Pe	M P
נ ס ע פ צ ק ר ש ת	נ ס ע פ צ ק ר ש ת	נ ס ע פ צ ק ר ש ת	נ ס ע פ צ ק ר ש ת	נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Nun końcowe Cade	N C

a

b

Ryc. 185. Magiczne pismo: a – odmiana alfabetu hebrajskiego (za MacGregor-Mathersem 1989);
b – średniowieczny amulet, Klonów, pow. wałbrzyski (wg AP WSPŚ, sygn. 697)

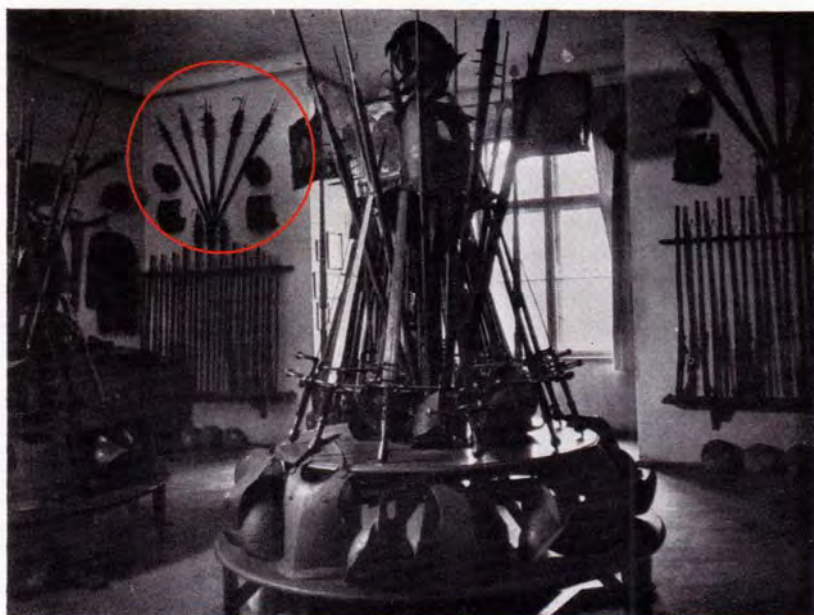

a

b

Ryc. 187. Drewniane maczugi i palki: a – psalterz z biblioteki klasztoru w Lubiążu, 1495 r. (wg BU, sygn. IF 439);
b – *Rozmyślenia Pasyjne* z biblioteki Augustianów w Żaganiu (wg BU, sygn. IQ118)

a

b

c

Ryc. 188. Późnośredniowieczne wekiery: a – z wyposażenia dawnego arsenału miejskiego w ratuszu legnickim Städtisches Museum w Legnicy (za Winklerem 1927); b – malowidło ścienne, kościół w Hajdukach Nyskich, ok. 1490 r. Fot. L. Marek; c – Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-774, 1. poł. XVI w.

a

b

c

d

Ryc. 189. Cepy bojowe: a – fryz, południowa ściana Ratusza Wrocławskiego, lata 1480–1489; b – bijak, XVI w. Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, nr inw. MB 94 (za Swaryczewski, Ścibakło 1979); c – bijak, kon. XV/XVI w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. IX-640; d – wrocławskie epitafium Matheusa Kuchlera, 1522 r., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, nr inw. XI-384; a, d – fot. L. Marek

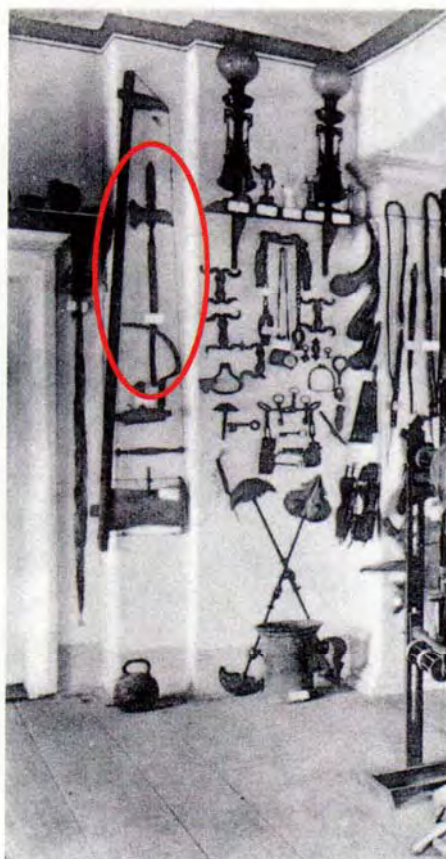

a

b

Ryc. 190. a, b – zbrojownia zamku Grodno k. Zagórza Śląskiego, kartki pocztowe, przed 1945 r.

a

b

Ryc. 191. Broń drzewcowa: a – halabarda, XVII w., wnętrze Altertums Museum w Ścinawie (za AP WSPŚ, sygn. 782, s. 405);
b – służąca do łapania przestępców, dawna kolekcja uzbrojenia z zamku żagańskiego (za AP WSPŚ, sygn. 763, s. 90)